Prof. Stanisław Głąbiński.

Polskie Prawo Skarbowe

Wydanie nowe, zupełnie przerobione.

(1939)
Lwów 1940
Księgarnia A.Krawczyński
Rutowskiego,9.

Słowo wstępne.

Ustawodawstwo polskie na polu skarbowym i gospodarczym
ma dotychczas płynny charakter. W ostatnim dziesięciole-
ciu wszystkie ustawy skarbowe doznały poważnych zmian
w wielu swoich postanowieniach, niektóre nawet w ogólnych,
zasadniczych swoich podstawach. Stąd zorientowanie się w tym
ustawodawstwie staje się coraz trudniejsze, a to tym bardziej,
że pełnomocnictwa ustawodawcze, uchwalano periodycznie Prezy-
Rzeczypospolitej i upoważnienia do zmiany nie-
dentowi
których postanowień, n. p. stopy podatkowej, udzielane
ministrom skarbu, zacierają różnicę pomiędzy ustawami
i dekretami, a rozporządzeniami wykonawczymi. Nie wiele
przyczynia się do wyjaśnienia istotnego stanu ustawo-
dawstwa dość częste ogłaszanie jednolitego brzmienia
ustaw w tej lub innej dziedzinie, ponieważ po takim
ogłoszeniu następują niebawem nowe zmiany w formie
nowel prawnych i rozporządzeń. Z tych przyczyn uważam
za pożądane ponowne wydanie mojego Zarysu ustawo-
dawstwa skarbowego w Polsce, jako uzupełnienia do mojej
nauki skarbowości, ogłoszonej w ostatniem wydaniu w r. 1925,
i jako podręcznika dla młodzieży i tych wszystkich, którzy
odczuwają potrzebę zorientowania się w całości obowiązującego
prawa skarbowego. W książce tej podaję także daty obowią-
zujących przepisów, ponieważ po pojawieniu się książki

z [illegible] zajść mogą nowe zmiany, o których należy pamiętać.

Lwów w czerwcu 1939. Autor.

1)

Dział pierwszy.
Postanowienia ogólne. ~~II~~

~~Rozdział pierwszy.~~

Rozdział pierwszy.

Konstytucyjne podstawy skarbowości polskiej.

Konstytucja polska z 23 kwietnia 1935 zawiera zasadnicze postanowienia, stanowiące ogólne ramy ustawowe dla skarbowości polskiej przez określenie naczelnej władzy prawodawczej w sprawach skarbowych, zasad prawa budżetowego i kontroli finansowej i gospodarczej.

Władzą ustawodawczą w sprawach skarbowych, tak i w innych sprawach, jest Sejm wraz z Senatem, a nadto w warunkach Konstytucją oznaczonych Prezydent Rzeczypospolitej. Aktami ustawodawczymi więc są ustawy i dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej. Żaden akt ustawodawczy jednak nie może stać w sprzeczności z Konstytucją (art. 49). Z tego powodu Konstytucja zakreśliła z góry pewne granice dla ustaw sejmowych i dla dekretów Prezydenta Rzeczypospolitej. Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze skarbu Państwa, dla których nie ma pokrycia w budżecie.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie lub obciążenie nieruchomego majątku państwowego, oszacowanego na kwotę ponad 100.000 złotych, nałożenie podatków lub opłat publicznych, ustanowienie ceł lub monopoli, ustalenie systemu monetarnego oraz przyjęcie gwarancji finansowej przez Skarb Państwa, może nastąpić tylko na mocy aktu ustawodawczego (art. 58). Umowy z innymi państwami handlowe i celne, obciążające Skarb Państwa, zawierające zobowiązanie nałożenia nowych ciężarów na obywateli wymagają przed ratyfikacją zgody izb ustawodawczych wyrażonej w ustawie. Prezydent Rzeczypospolitej w wypadkach nie cierpiących zwłoki może przed ratyfikacją wprowadzić tylko tymczasowo w życie takie postanowienia (52).

W ogólności kompetencja ustawodawcza Prezydenta Rzeczypospolitej w formie dekretów jest ograniczona częścią pod względem czasu, gdy Sejm jest rozwiązany lub w czasie trwania stanu wojennego, częścią zaś ~~od~~ zależna od pełnomocnictw i ich zakresu udzielonych przez Sejm aktem ustawodawczym. Gdy sejm jest rozwiązany, Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo wydawać w razie konieczności państwowej dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego z wyjątkiem zmiany Konstytucji, ordynacji

wyborczej do Sejmu i Senatu, budżetu, nakładania
podatków i ustanawiania monopoli, systemu
monetarnego, zaciągania pożyczek państwowych, zby-
wania i obciążania nieruchomego majątku pań-
stwowego, oszacowanego na kwotę ponad 100.000 złotych
zarządzenie na
art. 55). Podczas trwania stanu wojennego,
obszaru całego Państwa lub jego części, Prezydent Rzeczypo-
spolitej ma prawo bez upoważnienia Izb ustawodawczych
wydawać dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego
z wyjątkiem ~~Z~~ zmiany Konstytucji. (art. 79). Nakoniec
ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej
do wydawania dekretów w czasie i zakresie przez nią
określonym, z wyjątkiem zmiany Konstytucji (art. 55). Li-
czne dekrety w sprawach skarbowych wydawane w szeregu
ostatnich lat przez Prezydenta Rzeczypospolitej, opierają
się na takich pełnomocnictwach ustawowych i powołują
się na nie. Z innych uprawnień Prezydenta Rzeczypospolitej,
dotyczących także skarbowości, należy tu przytoczyć, że Prezydent
określa dekretem także organizację Rządu, zakres Rady
ministrów i poszczególnych ministrów (art. 25), że dekrety
Prezydenta są wydawane na wniosek Rady ministrów
i mogą być uchylone lub zmienione tylko aktem ustawo-
dawczym, że nakoniec wymagają do swej ważności

podpisu prezesa ministrów i właściwego ministra, o ile nie wypływają z konstytucyjnych prerogatyw Prezydenta Rzeczypospolitej (art. 13).

Samorząd terytorialny i gospodarczy w Rzeczypospolitej jest organem administracji państwowej i ma tylko taki zakres uprawnień ustawodawczych, jaki mu został przyznany ustawami państwowymi. Nadzór nad samorządem sprawuje rząd przez swoje organa lub przez organa samorządu wyższego stopnia (art. 75). Wyjątkowe stanowisko, jakie było przyznane województwu śląskiemu na podstawie t. zw. ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920, nadającej mu statut organiczny, ~~ulega~~ może ulec stopniowo likwidacji, ponieważ obowiązująca Konstytucja z r. 1935 zastrzegła, że zmiana tej ustawy konstytucyjnej następuje w drodze ustawy państwowej (art. 81). Tylko więc w ramach ustaw państwowych i pełnomocnictw przez nie udzielonych samorządom lub naczelnym organom państwowym (ministrom) mogą mieć samorządy i organa wykonawcze państwowe udział w władzy prawodawczej, ~~nakładającej~~ normującej prawa i obowiązki obywateli i innych mieszkańców Państwa. Przykładem takich uprawnień są liczne pełnomocnictwa, uchwalane w ustawach sejmowych i przyznawane w dekretach Prezydenta Rzeczypospolitej ministrom w ramach

przepisów podatkowych, jak również uprawnienia podatkowe samorządów, oparte na ustawie z 11 sierpnia 1923 „o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych" i na późniejszych ustawach.

Konstytucja zawiera także zasady prawa budżetowego w Rzeczypospolitej. Naczelną zasadą tego prawa jest postanowienie, że Państwo nie może pozostać bez budżetu (art. 60) i że ustawa ustala corocznie budżet Państwa (art. 58). Z temi postanowieniami łączą się przepisy, mające zapewnić uchwalenie budżetu w terminie i zabezpieczenie potrzeb państwowych nie przewidzianych w budżecie oraz w razie rozwiązania izb ustawodawczych lub odrzucenia przez Sejm w całości projektu budżetu. Postanowienia te zabezpieczają Państwu regularne budżetowanie i nieza-wolność rządu od uchwał parlamentu przekraczających wydatki projektowane w budżecie. W szczególności uchwalenie budżetu w terminie nastąpić musi, inaczej bowiem rządowy projekt budżetu staje się ustawą budżetową. Rząd składa Sejmowi na sesji projekt budżetu (preliminarz budżetowy) na 4 miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego, który rozpoczyna się z dniem 1 kwietnia każdego roku. Na rozpatrzenie budżetu

pozostawia się Sejmowi 90 dni od wniesienia projektu
przez Rząd, Senatowi 20 dni od upływu terminu, prze-
pisanego dla Sejmu. Na rozpatrzenie zmian, jakie
może zaproponować Senat, pozostawia się Sejmowi
10 dni od upływu terminu, przepisanego dla Senatu.
W terminie przepisanym Prezydent Rzeczypospolitej
zarządzi ogłoszenie budżetu bądź w brzmieniu uchwalonym
przez obie Izby ustawodawcze w przepisanych terminach,
bądź przez jedną tylko izbę, t.j. Sejm lub Senat, jeżeli
tylko jedna z nich załatwiła budżet w oznaczonym
terminie, bądź w brzmieniu projektu rządowego, jeżeliby
ani Sejm, ani Senat nie rozpatrzyły budżetu w prze-
pisanych terminach. W skutek takich postanowień i rygorów
zmuszone są obie izby ustawodawcze z dotrzymaniem
wyznaczonych im terminów. Nie zawsze sprzyja to grun-
townemu zbadaniu projektów rządowych, zapobiega jednak
marnowaniu czasu na dłuższe rozprawy. Na wypadek
całkowitego odrzucenia budżetu przez Sejm winien
Rząd w ciągu 7 dni od odrzucenia przesłać do Sejmu
nowy projekt budżetu lub prowizorjum budżetowego
tak ułożony, aby wydatki ujęte przez Rząd wedle
zasadniczego budżetu nie były wyższe w poszczególnych
pozycjach od zaprojektowanych w budżecie odrzuconym.
Jeżeli z powodu rozwiązania Izb ustawodawczych

budżet lub przynajmniej prowizorium budżetowe nie są uchwalone do dnia w którym rozpoczyna się nowy okres budżetowy, Rząd ma prawo pobierać dochody i czynić wydatki w granicach zeszłorocznego budżetu, aż do czasu uchwalenia prowizorium budżetowego lub budżetu, który Rząd złoży nowoobranemu Sejmowi na pierwszym posiedzeniu (art. 60).

Jeżeli zajdzie konieczność państwowa uczynienia wydatków w budżecie nieprzewidzianych, może Rząd na podstawie uchwały Rady ministrów dokonać niezbędnego wydatku, przesyłając do Sejmu w terminie 7 dniowym od powzięcia uchwały projekt ustawy o przyznaniu kredytów dodatkowych. Uchwała Rady ministrów będzie jednocześnie ogłoszona w gazecie rządowej i podana do wiadomości Najwyższej Izby Kontroli (art. 59).

Ważnym jest również zasadnicze postanowienie, że wydatki niezaprojektowane w budżecie nie mogą być uchwalone, a zaprojektowane, nie mogą być podwyższone bez zgody Rządu. Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze skarbu Państwa, dla których nie ma pokrycia w budżecie. Do Rządu wyłącznie należy także inicjatywa ustawodawcza w sprawach budżetu, podobnie

jak w sprawach kontyngentu rekruta i ratyfikacji umów międzynarodowych (art. 50). Wszystkie te postanowienia stanowią naczelne zasady dla prawa budżetowego w Polsce, dotychczas jeszcze nie skodyfikowanego w jednolitej ustawie.

2 Konstytucja zawiera również postanowienia o naczelnej kontroli konstytucyjnej w sprawach skarbowych i gospodarczych. Kontrolę nad rządem i jego działalnością wykonywa sejm wraz z senatem przez pociągnięcie ministrów do odpowiedzialności, przez interpelowanie rządu, żądanie ustąpienia rządu i poszczególnych ministrów, przez zatwierdzanie rachunków państwowych i udzielanie absolutorium, a w sprawie długów państwowych przez wykonywanie kontroli nad tymi długami i gwarancjami Państwa za pośrednictwem osobnej komisji sejmowej, wspólnie z komisją senatu (art. 31) Oprócz powyższych środków kontroli służy do pomocy władzy ustawodawczej osobna stała instytucja konstytucyjna, od rządu niezależna, w postaci Najwyższej Izby Kontroli, opartej na zasadzie kolegialności i nieusuwalności członków kolegium. Izba ta jest powołana do kontroli gospodarki państwa i związków publiczno-prawnych pod względem finansowym, do badania zamknięć rachunków Państwa i przedstawienia

Sejmowi corocznie wniosków o absolutorium dla Rządu. Prezesa Najw. Izby Kontroli, równorzędnego z ministrami, mianuje i odwołuje Prezydent Rzeczypospolitej, a na wniosek prezesa mianuje też i odwołuje także członków Kolegium z jego kontrasygnatą (art. 77). Bliższe postanowienia o organizacji i zakresie działalności tej instytucji zawiera ustawa z 3 czerwca 1921. Wedle tej ustawy Kontrola Państwowa obejmuje kontrolę dwojakiego rodzaju: faktyczną i następną. Kontrola faktyczna jest powołana do badania czynności gospodarczych i finansowych władz, urzędów i instytucji państwowych pod względem ich legalności, gospodarności i celowości, kontrola następna zaś polega na sprawdzaniu rachunków pod względem formalnym, cyfrowym i co do istoty dokonanych czynności. Wedle uznania rządu może być Izba Kontroli powołana także do rewizji finansowej gospodarki ciał samorządowych, oraz zakładów, stowarzyszeń i spółek, działających przy udziale finansowym skarbu Państwa lub pod jego gwarancją. Sprawozdania swoje z dokonanych czynności oraz uwagi o wykonaniu budżetu przedkłada Prezydentowi Rzeczypospolitej, Sejmowi i Senatowi, z wnioskiem na udzielenie lub odmówienie absolutorium. Najwyższa Izba Kontroli działa na obszarze całego państwa przy pomocy izb okręgowych.

107

Rozdział drugi.

Ustrój władz skarbowych.

Konstytucja z r. 1935 postanawia, że organizację Rządu, a w szczególności zakres działania Prezesa Rady Ministrów, Rady ministrów i ministrów, określi dekret Prezydenta Rzeczypospolitej (art. 25). Od Prezydenta Rzeczypospolitej więc zależy także zmiana zakresu działania ministra skarbu, jaki ten minister sprawuje w Polsce na podstawie dotychczasowych przepisów i z natury swego stanowiska, jako naczelnej władzy rządzącej w gospodarstwie skarbowym. Zakres uprawnień ministra skarbu określony jest w ustawach skarbowych (budżetowych, podatkowych, celnych, pożyczkowych), w dekretach Prezydenta Rzeczypospolitej, w ustawie o ordynacji podatkowej, w ustawach i monopolach i przedsiębiorstwach państwowych, o skarbowości samorządowej, o bankach, ubezpieczeniach i innych. Minister skarbu jest kierownikiem ministerstwa skarbu jest i naczelnych urzędów zorganizowanych przy tym ministerstwie, jest naczelną instancją orzekającą w sprawach

skarbowych, o ile odwołanie do ministra jest dopuszczalne;
jest zaraz z ministrem spraw wewnętrznych ostateczną
instancją w sprawach finansowych ~~[illegible]~~ komunalnych;
On czuwa nad utrzymaniem równowagi budżetowej za-
równo przy układaniu budżetu w łonie ministerstwa, jak
przy jego uchwalaniu przez parlament i ma zastrzeżone
w tym celu ważne uprawnienia w stosunku do izb
ustawodawczych oraz do ministrów przy wykonywaniu
budżetu. On przy udziale Komitetu Ekonomicznego
ministrów prowadzi politykę finansową, monetarną,
kredytową i gospodarczą Państwa, ma doniosły wpływ
na politykę Banku Polskiego jako banku biletowego i na
wszystkie inne instytucje kredytowe i ubezpieczeniowe.
Minister Skarbu stanowi o ustroju władz i urzędów
sobie podległych i wydaje rozporządzenia celem wy-
konania aktów ustawodawczych i udzielonych mu
pełnomocnictw.
Ministerstwo Skarbu jest organem ministra Skarbu,
wykonywa jednak niektóre czynności samodzielnie
na mocy upoważnienia ministra i statutu orga-
nizacyjnego ministerstwa, zatwierdzonego przez
radę ministrów. Departamenty ministerstwa
(sześć do ośmiu) urzędują samodzielnie pod

kierownikiem wydziałowi odpowiedzialnych za ich działalność. Niektóre departamenty mają podległe sobie urzędy, n.p. departamentowi obrotu pieniężnego podlega urząd pożyczek państwowych, mennica państwowa i inspektorat (Komisariat) bankowy. Departamenty dzielą się na wydziały. Przy ministerstwie skarbu działają jako odrębne władze: Generalna Prokuratoria Rzeczypospolitej jako zastępca i doradca prawny Państwa, zakładów, przedsiębiorstw i funduszów państwowych lub przez państwo zarządzanych i Urząd Kontroli Ubezpieczeń, wykonujący nadzór nad zakładami ubezpieczeń w Państwie. Nie należy tu ubezpieczalnia społeczna, podlegająca ministrowi Opieki Społecznej. V Organem doradczym ministerstwa w sprawach asekuracyjnych jest Państwowa Rada Ubezpieczeniowa. Rada ta, jak inne analogiczne, n.p. rada finansowa, złożona z 14 członków powołanych na trzy lata przez Prezydenta Rzeczypospolitej, rada spółdzielcza, powołana do opiniowania i współdziałania z rządem w sprawach spółdzielczych, mają ~~przeważnie~~ głównie tylko doradcze i opiniodawcze zadania. Rada towaroznawcza przy departamencie ceł ministerstwa skarbu wydaje

V Dla spraw spółdzielni ~~xx~~ funkcjonuje w ministerstwie skarbu osobne Biuro Rady spółdzielczej.

w wątpliwych sprawach orzeczenia, jako dyrektywy dla urzędów celnych, uzupełniające taryfę celną.

Władze i urzędy skarbowe podległe ministerstwu skarbu tworzą dwie instancje: drugą i pierwszą, nie licząc ~~podrzędnych~~ ich organów wykonawczych i służby państwowej. Ustrój tych władz i urzędów unormowała ~~pierwotnie~~ już ustawa z 31 lipca 1919 (Nr 65 Dz. P. P.) dając ministrowi skarbu upoważnienie do zmian w miarę potrzeby. Na podstawie tej ustawy ministerstwo skarbu normuje ostatecznie stosunki władz i urzędów skarbowych, określając w drodze rozporządzeń ich zakres działania, zmiany ich okręgów urzędowych i ich siedziby. /.V

~~Władzami drugiej instancji, podległemi ministerstwu skarbu są w zakresie administracji skarbowej (w kraju) Izby skarbowe, w zakresie zaś ceł dyrekcje ceł.~~

~~Izby skarbowe i) sprawują nadzór nad czynnościami podległych im urzędów skarbowych, a w szczególności czuwają, aby podatki i opłaty oraz przychody z akcyz i monopolów państwowych były wybierane, wymierzane i ściągane we właściwym czasie;~~

V) Dla spraw społecznych [illegible] w ministerstwie skarbu [illegible] Biuro [illegible]

Nowe rozporządzenie ministra skarbu z daty 23 lutego 1939 normuje ~~dzi~~ organizację i zakres działania izb skarbowych oraz podległych im urzędów i organów wykonawczych. Izby skarbowe są władzami administracji skarbowej drugiej instancji podległymi ministerstwu skarbu. Władze pierwszej instancji, podlegające izbom skarbowym nazywają się urzędami skarbowymi, a to bądź urzędami skarbowymi (bez bliższego określenia) dla spraw podatków bezpośrednich i opłat skarbowych, bądź urzędami skarbowymi akcyz i monopolów państwowych. W wielkich miastach istnieją osobne urzędy opłat stemplowych oraz podatku od spadków i darowizn.

Na czele izby skarbowej, obejmującej obręb całego województwa, a niekiedy kilku województw (we Lwowie i Brześciu), stoi dyrektor izby skarbowej, podległy [illegible] ministrowi skarbu i odpowiedzialny za stan [illegible] w całym okręgu izby. Co [illegible] [illegible] składa on ministrowi skarbu sprawozdanie o działalności izby i o zamierzeniach na przyszłość. Dyrektor jest przełożonym wszystkich urzędników i innych pracowników w swoim okręgu.

Izba skarbowa dzieli się na 5 wydziałów (ogólny, podatków, rachunkowo-kasowy, akcyz i monopolów, opłat stemplowych) z naczelnikami na czele, wydziały zaś dzielą się na oddziały z kierownikami na czele. Do zakresu działania izby skarbowej należy:

1) Wydawanie decyzji w pierwszej instancji w sprawach nie zastrzeżonych ministrowi skarbu, a nie należących do zakresu działania podległych urzędów;

2) Decyzja w drugiej instancji w sprawach należących do zakresu działania podległych urzędów, a nie ulegających rozpatrywaniu przez komisję odwoławczą, oraz w sprawach należących w pierwszej instancji do zakresu działania specjalnych organów, którym powierzono wymiar opłat stemplowych, podatku od darowizn oraz dodatków komunalnych do tych opłat i podatków;

3) Wykonywanie nadzoru nad czynnościami podległych urzędów i organów wykonawczych, oraz wykonywanie kontroli organów, którym powierzono wymiar opłat stemplowych i podatku od darowizn, jak również wykonywanie kontroli instytucji prawa publicznego, którym zlecono wymiar i pobór podatków państwowych.

4) Spełnianie czynności połączonych z wykonywaniem budżetu państwowego oraz innych czynności kasowych.

Urzędy skarbowe dzielą się na działy z kierownikami

na czele, podległymi naczelnikom urzędu. Naczelnicy urzędów podlegają dyrektorowi służby skarbowej i są odpowiedzialni za stan służby w ich okręgu.

L Organem wykonawczym jest ochrona skarbowa z inspektorem ochrony skarbowej na czele, do którego należą sprawy administracji i nadzoru tego działu służby skarbowej. Ochrona skarbowa zorganizowana jest w brygadach z kierownikami brygad na czele. Siedziba brygad jest z reguły siedzibą władz administracji ogólnej. Brygada śledzi przestępstwa z zakresu podatków i opłat, prowadzi dochodzenia o przestępstwa skarbowe oraz o przestępstwa dewizowe w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą, określone dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 26 kwietnia 1936 i późniejszymi przepisami. Uprawnienia funkcjonariuszów kontroli skarbowej określiła ustawa z 14 grudnia 1923.

L Dawne odrębne urzędy katastralne, istniejące w zaborze austriackim i pruskim zostały wcielone do urzędów skarbowych, a także odrębne kasy skarbowe oddano w r. 1931 urzędom skarbowym, jako kasom urzędu skarbowego. Osobną ustawą (z 10 marca 1932) przekazano urzędom skarbowym

ściąganie wszelkiego rodzaju świadczeń pieniężnych w trybie administracyjnym. Egzekucja w trybie administracyjnym jest dopuszczalna tylko na ruchomości oraz na wierzytelności pieniężne i na prawa majątkowe, nie zabezpieczone na nieruchomościach lub na wierzytelnościach hipotecznych. Ta ostatnia egzekucja jest dopuszczalna tylko w drodze sądowej, skoro egzekucja w trybie administracyjnym okaże się bezskuteczną.

W sprawach celnych drugą instancją, analogiczną z izbami skarbowymi są dyrekcje ceł (obecnie cztery: w Warszawie, Poznaniu, Mysłowicach i Lwowie), pierwszą instancją zaś urzędy celne analogiczne z urzędami skarbowymi: Do urzędów celnych należy wymiar i pobieranie ceł, do dyrekcyj celnych zaś nadzór nad urzędami celnymi i orzecznictwo w sprawach celnych. W Gdańsku istnieje polski Inspektorat ceł, równorzędny z Dyrekcją, dla nadzoru nad gdańskimi urzędami celnymi. W Gdyni istnieje osobny Morski urząd celny. Organem wykonawczym w sprawach ochrony celnej jest

./. VI

straż graniczna, urządzona i umundurowana na sposób wojskowy z komendantem na czele, podlegającym wprost ministrowi skarbu, działającym w porozumieniu z dyrektorem departamentu celnego w ministerstwie skarbu. Straż graniczna nadzoruje ruch osób i towarów na granicy, śledzi i ściga przemytników, strzeże także granic państwa. Ma ona uprawnienia organów wykonawczych, a w razie mobilizacji staje się częścią sił zbrojnych Państwa.

Obok powyższych stałych władz skarbowych i ich organów wykonawczych istnieje dla spraw niektórych podatków bezpośrednich w okręgu każdej izby skarbowej osobne władze odwoławcze w formie komisyi odwoławczych, powołanych do rozstrzygania odwołań od wymiaru podatków od obrotu i dochodowego. Zakres działania tych komisji i postępowanie określa ordynacja podatkowa z 15 marca 1934, uzupełniona i częściowo zmieniona ~~ustawą~~ dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 14 sierpnia 1936. Minister skarbu może w razie potrzeby utworzyć w okręgu izby skarbowej więcej komisyj odwoławczych. Komisje te są powoływane do urzędowania na kadencję dwuletnią, minister skarbu jednak może kadencję przedłużyć na dalsze dwa lata. Komisja składa się z mianowanego przez ministra skarbu przewodniczącego, a w razie

potrzeby także stałego zastępcy tegoż i z 24 lub 36 członków i tyluż zastępców. Połowę członków i zastępców (12 lub 18) mianuje minister skarbu na wniosek dyrektora izby skarbowej z grona płatników podatku dochodowego i od obrotu w okręgu izby, drugą połowę zaś powołuje minister skarbu z pośród przedstawionych ~~prz~~ za pośrednictwem dyrektora izby skarbowej w podwójnej liczbie kandydatów przez organizacje samorządu terytorialnego i organizacje wolnych zawodów (rady adwokackie, izby lekarskie). Przy mianowaniu i powoływaniu należy mieć na względzie o ile możności równomiernie wszystkie kategorie płatników podatkowych. Komisje odwoławcze obradują i orzekają zwykle w sekcjach złożonych z przewodniczącego i 6 członków, wśród nich przynajmniej trzech mianowanych. Komisja w pełnym składzie obraduje i orzeka w sprawach zasadniczych, gdy chodzi o ustalenie norm szacunkowych i orientacyjnych dla podatków lub na żądanie przewodniczącego sekcji, przekazującego daną sprawę do pełnej komisji odwoławczej.

Ordynacja podatkowa zawiera także postanowienia karne za przestępstwa skarbowe w zakresie podatków bezpośrednich. Przestępstwa te dzielą się na ~~wykroczenia~~ przestępstwa podatkowe i porządkowe. Kara aresztu może być wymierzona tylko w postępowaniu sądowym. ~~Przestępstwa~~ Prawo karne skarbowe w dziedzinie ceł, akcyz i monopolów normuje dekret Prezydenta Rzeczyp. z 3 listopada 1936 (Nr 84 Dz. U.) Także tu przestępstwa cięższe, zagrożone karą na wolności, należą do właściwości sądów, a tylko drobniejsze przeprowadza władza skarbowa lub celna.

Rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu do ordynacji podatkowej ogłoszono 25 marca 1937.

 13

Rozdział trzeci.

Ustrój pieniężny.

Faktyczny obieg pieniężny w Polsce, tak samo jak zagranicą, opiera się na biletach bankowych, wydawanych przez Bank Polski i na bilonie, czyli na monetach zdawkowych, wybijanych w mennicy państwowej ze srebra, niklu i miedzi na zasadach opisanych w ustawie monetarnej. W obrocie zagranicznym są w użyciu waluty zagraniczne, czeki i dewizy oraz złoto. Monet złotych nie ma w obiegu i na razie ich się nie wybija oprócz wybitych jeszcze w r. 1925 monet 10 złotowych ku pamięci Koronacji Bolesława Chrobrego. Monety te nie znajdują się w obiegu. Formalnie panuje w Polsce i w całej Europie waluta złota. Waluta ta, wprowadzona w r. 1924, została w r. 1927 rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 5 listopada utrzymana w ~~za~~ mocy przy równoczesnej redukcji wartości złotego jako podstawowej jednostki systemu monetarnego. Wedle tej ustawy z jednego kilograma czystego złota ma się wybijać

5.924.44 złotych, z jednego kilograma czystego złota z 10% domieszką miedzi czyli z t. zw. stopy menni- czego należy wybijać 5.332 złote. Wybijane będą monety złote po 25 złotych czyli dukaty, po 50 złotych i 100 zł. (wagi 18.7576 grama), jako środki płatnicze, z mocą prawną umarzania zobowiązań. Mogą one być wybijane także na rachunek osób prywatnych na warunkach przez ministra skarbu opisanych za potrąceniem kosztów wybicia. Również wedle obowiązującego statutu Banku Polskiego Bank wymieniać na każde żądanie złoto w monetach i sztabach na bilety bankowe według ustanowionego stosunku z prawem potrącenia kosztów bicia, badania te- chnicznego i innych opłat. Wysokość tego potrącania do czasu ustalenia go przez przepisy o wybijaniu polskich monet złotych, określać będzie Rada Banku (art. 52.) Z powodu zamętu menniczego w świecie, niepewnego bilansu płatniczego kraju, niebezpieczeństwa wywozu złota i monet złotych z kraju przy wypłatach zagranicznych, niepewnych stosunków politycznych, postanowienia powyższe pozostają dotąd w zawieszeniu. W mennicy państwowej wybija się tylko monety zdawkowe (z ograniczoną siłą płatniczą) wedle przepisów ustalonych rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypo- spolitej

spolitej z 27 sierpnia 1932. Od tego czasu wybija
się monety srebrne na 2 złote, 5 złotych i 10 złotych
ze stopu zawierającego 750 części srebra i 250
części domieszki, czyli 3/4 części czystego srebra.
Mają one siłę płatniczą (walutę) ograniczoną,
a to monety dwuzłotowe do 100 złotych, pięcio-
złotowe do 500 złotych, a 10 złotowe do 1000 złotych.
Monety niklowe po 1zł. mają moc płatniczą
do 50 złotych, inne monety niklowe i bronzowe
mają moc płatniczą do 10 złotych. Kasy skarbowe
przyjmują wszystkie monety bez ograniczenia,
o ile zapłata nie opiewa wyraźnie na złoto.
Nieograniczoną walutę mają w miejsce mo-
net złotych bilety bankowe Banku Pol-
skiego, są więc faktycznie pieniądzem
obiegowym, wyposażonym przywilejem
pełnej waluty. Tak też określa je statut
Banku Polskiego. Nowy statut zatwierdzony
ustawą z 24 marca 1939 (poz. 142 Dz.U.) stanowi:
„Bank posiada do 31 grudnia 1954 przywilej
wypuszczania biletów bankowych, będących
prawnym środkiem płatniczym i posiadają-
cych nieograniczoną moc umarzania zobo-
wiązań przez zapłatę, wyjąwszy wypadki, w

których na mocy wyraźnego postanowienia wydany, a
lub umowy zapadła ma nastąpić w inny sposób,
Bank na razie nie ma obowiązku wykupu bile-
tów bankowych w złocie. Wedle statutu (art. 47) Bank
będzie zatem obowiązany wymieniać wypuszczonych
biletów bankowych na każde żądanie i w nieogra-
niczonych ilościach na złoto w monetach i sztabach. Ter-
min rozpoczęcia wymiany biletów na złoto według
ustawowego stosunku zostanie oznaczony rozporzą-
dzeniem Rady ministrów na wniosek ministra
Skarbu, opierający się na uchwale Rady Ban-
ku. Do czasu wejścia w życie wymiany w myśl ni-
niejszego artykułu Bank wymienia bilety banko-
we na czeki zagraniczne według kursów giełdy
pieniężnej w Warszawie z zachowaniem postanowień
ustawy monetarnej i przepisów o obrocie pienię-
żnym z zagranicą. Wymiana odbywa się tylko w
siedzibie Banku w Warszawie.

Co do pokrycia kruszcowego i bankowego emisji
banknotów pozostawiono w nowym statucie z r. 1939
bardzo szerokie ramy swobodnemu uznaniu
banku biletowego. Bank został zwolniony od
obowiązku pokrycia złotem niemal całej sumy ~~800 mi-~~
~~lionów złotych~~ w biletach dotychczas będących w obiegu,
bo 800 milionów
a nawet do sumy 1200 milionów złotych, jeżeli
na wniosek Rady Banku minister Skarbu na
to się zgodzi. Bank obowiązany jest posiadać

zapas złota w stosunku odpowiadającym przynajmniej 40% tylko tej sumy biletów, o jaką obieg biletów bankowych, łącznie ze stanem natychmiast płatnych zobowiązań, przekracza ona sumę 800, a względnie 1700 milionów złotych. Postanowienia te jednak nie pozbawiają Banku od obowiązku całkowitego pokrycia całej sumy swych nie pokrytej złotem innymi aktywami banku łącznie z kredytami udzielonymi skarbowi państwa.

Ten nowy, elastyczny, system pokrycia biletów bankowych nazwany w sferach bankowych niesłusznie systemem u francuskim, ponieważ każdy system pokrycia i cała emisja biletów opiera się na zaufaniu. Jest on raczej pokrewny do dawnego systemu kontyngentowego w Angli i Austrii, lubo znacznie od niego swobodniejszy i bardziej elastyczny. O stosunku Banku Polskiego do skarbu Państwa będzie mowa w związku z innymi bankami.

Obieg biletów bankowych w Polsce wynosił w ubiegłych latach około 1000 milionów rocznie, a obieg bilonu około 400 milionów złotych, ogółem więc zbliżał się niekiedy do 1500 milionów złotych. Obecnie jest obieg biletów mniejszy, na co wpływają chwilowe stosunki polityczne, trudności kredytowe i ograniczenie obrotu

pieniężnego z zagranicą. W obronie swego stanu posiadania także Polska już w połowie r. 1936 wprowadziła dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 27 lipca 1936 takie ograniczenia, dotychczas utrzymane i zaostrzone. Na dnie takich ograniczeń leży walka o utrzymanie złota, które w krajach zachodniej Europy, które takich ograniczeń nie wprowadziły, wędruje wielkimi ilościami z kraju do kraju, a przeważnie do Ameryki Północnej, pod wpływem obaw politycznych i gospodarczych. Dzieje się to w czasie, gdy wielu pesymistów w Europie i w Polsce głosi o bankructwie i o zniżce złota. Wbrew tym proroctwom można mieć nadzieję, że z trzeźwym poglądem politycznym dojdziemy także do normalnych stosunków pieniężnych na podstawie waluty złotej, chociaż nie można już liczyć na to, że w obiegu bilety bankowe będą zastąpione monetami złotymi, jak było przed wojną światową.

Rozbiór ustawy.

Budżet państwa.

Budżet państwa jest aktem ustawodawczym, składają-
cym się z dwóch ... istotnych części składowych, a to
z cyfrowego wykazu przewidywanych i projektowanych na
dany okres budżetowy wydatków i dochodów, i z ustawy
skarbowej, upoważniającej rząd do czynienia wyda-
tków i rozporządzania dochodami w ramach owego
wykazu. Sam cyfrowy wykaz wydatków i dochodów pań-
stwowych w danym okresie nie jest budżetem, dopóki
nie uzyska sankcji ustawodawczej. W nauce o bu-
dżecie państwa należy rozpatrzyć prawo budżetowe,
wydatki i dochody państwa, kontrolę budżetu i
rachunkowość.

I. Prawo budżetowe.

Ogólne zasady prawa budżetowego w Polsce zawarte są
w Konstytucji i zostały podane wyżej w rozdziale
pierwszym. Dalsze postanowienia prawne zawiera
Kaźdoroczna ustawa skarbowa, ustawa o Najwyższej

Izbie Kontroli, ustawa o organizacji władz i urzędów skarbowych z 31 lipca 1919, przepisy rachunkowo-kasowe wydane na mocy tej ustawy i innych postanowień prawnych. Całość przepisów odnoszących się do budżetu nie jest dotychczas skodyfikowana.

Budżet państwowy w Polsce jest budżetem rocznym. Pierwotnie budżetowym rokiem był rok kalendarzowy, od r. 1927/8 rok budżetowy rozpoczyna się 1 kwietnia, a kończy się 31 marca następnego roku. Tylko budżet kolei żelaznych, jako przedsiębiorstwa państwowego, pozostał nadal kalendarzowym. Inne znaczenie mają w Polsce budżety miesięczne, które wedle ustawy skarbowej powinny być przedkładane w ramach budżetu rocznego ministrowi skarbu i przez ministra skarbu ~~zatt~~ kredyty otwierane, aby zapobiec naruszeniu równowagi budżetowej. Jest to ograniczenie poszczególnych ministrów w ~~dowolnym~~ ~~prawie~~ swobodzie rozporządzania przyznawanymi przez budżet kredytami. Tylko budżet funduszu obrotowego reformy rolnej ministra rolnictwa i reform rolnych oraz wydatki ministra oświaty z taksy administracyjnej i funduszu opłat studenckich są wolne od tego ograniczenia. Oprócz normalnego

budżetu rocznego uchwalił Sejm na wniosek rządu w marcu r. 1939 wzorem państw sąsiednich osobny ~~pięc~~ trzyletni budżet na rzecz funduszu obrony narodowej i na cele inwestycyjne w okresie od 1 kwietnia 1939 (do 31 marca 1942) w wysokości 2015 milionów złotych w miarę uzy-skiwania pokrycia wydatków na te dotacje w u-stawie wyszczególnione, głównie w drodze pożyczek pań-stwowych w kraju lub zagranicą.

W ciągu roku budżetowego mogą się okazać konie-czne pewne zmiany w uchwalonym budżecie z powodu konieczności wydatków nieprzewidzianych, lub potrzeby przesunięcia wydatków uchwalonych na pewne cele w obrębie tego samego budżetu częściowego lub poza ten obręb do innej części budżetu. W pierwszym wypadku zajdzie potrzeba kredytów dodatkowych, w drugim wypadku potrzeba ~~kredytu~~ przeniesienia kredytów na inne paragrafy lub do innych części budżetu. Takich części ~~budżetu~~ w dziale administracji mamy obecnie w Polsce 18, mianowicie 12 ministerstw, nadto Prezydent Rzeczy-pospolitej, Sejm i Senat, Kontrola Państwowa, Emerytury, Renty

szczególnie i długi państwowe. Wypadki te normuje ustawa skarbowa w sposób następujący: W razie konieczności przekroczenia budżetu może rząd czynić wydatki nieprzewidziane w budżecie lub w granicach wyższych, niż je przewiduje budżet, do tego jednak potrzebna jest uchwała rady ministrów, która jest obowiązana w terminie tygodniowym ogłosić taką uchwałę w „Monitorze Polskim", przesłać ją do wiadomości Najwyższej Izbie Kontroli i jednocześnie Sejmowi przedłożyć wniosek w sprawie kredytów dodatkowych. Jeżeli chodzi tylko o przeniesienie kredytów w obrębie każdego działu poszczególnych części budżetu zwyczajnego administracji między paragrafami obejmującymi wydatki związane z normalnym tokiem administracji lub w obrębie każdej części budżetu administracji, to wystarcza na dokonanie takiego przeniesienia zgoda ministra skarbu i prezesa rady ministrów na wniosek właściwego ministra. W budżecie przedsiębiorstw państwowych wystarcza na przeniesienie wydatków takich (na cele osobowe) zgoda samego ministra skarbu. Uprawnienia ministra skarbu do przenoszenia kredytów mają także marszał-

IX

Komisje Sejmu i Senatu w zakresie ich budżetów, a w zasadzie także Prezes Izby Kontroli w swoim zakresie.

Kredyty uchwalone w budżecie są ważne tylko do końca roku budżetowego. Po upływie tego terminu nie mogą być już dysponowane z wyjątkiem kredytów, którym ustawy lub skarbowe przyznają t. zw. ulgowy termin trzechmiesięczny na warunkach ustalonych przez ministra skarbu. Należą tu kredyty budowlane, podobnie kredyty na cele funduszu kwaterunku wojskowego i funduszu pracy.

Budżet państwowy dzieli się na cztery grupy tak w wydatkach, jak w dochodach, mianowicie na:

A. budżet administracji, składający się z 18 wyżej wspomnianych „części".

B. budżet przedsiębiorstw i zakładów.

C. budżet monopolów.

D. budżet funduszów.

Budżet B. przedsiębiorstw i zakładów państwowych obejmuje zakłady i przedsiębiorstwa skomercjalizowane, administrowane jako odrębne osoby prawne wedle postanowienia rozporz. Prezydenta Rzeczyp. z 17 marca 1927 r. oraz inne

przedsiębiorstwa i fundusze, będące pod bezpośrednim zarządem minis-
terstw. Monopole państwowe są obecnie wszystkie zarządzane
odrębnie jako osoby prawne pod naczelnym kierownictwem mini-
stra Skarbu. Budżet funduszów obejmuje w r. 1939/40 tylko
dwa fundusze państwowe, których wydatki pokrywają się
dochodami z podatków i innych źródeł przeznaczonych na rzecz
tych funduszów, mianowicie fundusz kwaterunku wojskowego
i fundusz pracy.

Budżet państwowy polski jest częścią budżetem surowym,
zawierającym wszystkie wydatki i przychody danej części
budżetu, częścią budżetem czystym, zawierającym tylko nad-
wyżkę dochodów lub wydatków, mianowicie w dziale przedsiębiorstw
i zakładów, bądź czyste dochody, bądź ~~ponad wydatkami~~, ~~lub~~ nadwyżkę wydatków
ponad dochodami, którą pokrywa się dotacją państwową;
tak samo w dziale monopolów skarbowych zamieszcza się
w budżecie tylko czysty dochód monopolów. Z tego powodu
sumy budżetowe nie dają pełnego obrazu wpływów i
wydatków skarbowości polskiej. Podobnie projekty bu-
dżetu opracowane i przedkładane Sejmowi przez Rząd
zawierają szczegółowe dane tylko w dziale A. budżetu
administracji; w innych działach zaś tylko „plany finan-
sowo gospodarcze" gospodarowania w roku budżetowym.

Projekty (preliminarze) budżetu ustala rada ministrów na podstawie wniosków ministra skarbu, który przed wniesieniem projektu całego budżetu porozumiewa się z poszczególnymi ministrami co do tych części budżetu, które ich dotyczą. Wszelkie projekty opierają się na zestawieniach i wnioskach władz i urzędów podległych ministerstwom, które w oznaczonych przez nich terminach wnioski swe przedstawiają swoim przełożonym władzom. W preliminarzach mieszczą się przede wszystkiem wy-datki i dochody zwyczajne, stale powtarzające się, a nadto wydatki i dochody nadzwyczajne, nie związane z normalnym tokiem gospodarowania, n.p. wydatki na budynki, na kupno nieruchomości, lub dochody ze sprzedaży majątku, z pożyczek, z źródeł nieprzew. Poszczególne części budżetu dzielą się na działy, działy te na rozdziały, te znowu na paragrafy i na pozycje. W ten sposób budżet administracji odpowiada zasadzie szczegółowości i ułatwia kontrolę.

Od budżetu należy odróżnić prowizorium budżetowe. Prowizorium budżetowe nie zawiera szczegółowego projektu budżetu i nie rozciąga się na cały

rok budżetowy, lecz zmierza jedynie do zapewnienia rządowi w sposób prawem przewidziany upoważnienia do gospodarowania, zanim budżet będzie uchwalony. W Rzeczypospolitej naszej potrzeba prowizoriów może się okazać tylko wyjątkowo, ponieważ Konstytucja zapewnia uchwalenie budżetu w terminie przepisanym. Konstytucja przewiduje jedynie wypadek uchwalenia prowizorium w razie rozwiązania izb ustawodawczych lub odrzucenia przez Sejm projektu budżetu w całości (art. 60). Prowizorium uchwala Sejm na termin krótki jednego lub kilku miesięcy, upoważniając rząd do czynienia wydatków w granicach budżetu zeszłorocznego. O dochodach zazwyczaj nie wspomina się w prowizorium, ponieważ pobieranie dochodów z podatków, opłat i monopolów opiera się na obowiązujących ustawach państwowych, niezależnych od uchwalenia budżetu, lub na umowach i innych źródłach, z uchwałą budżetową nie związanych.

II Wydatki i dochody państwa.

Obraz wydatków i dochodów Państwa, jaki daje budżet państwowy, nie jest dokładny, ponieważ są to wydatki ~~prawne~~ i dochody przewidywane, nie rzeczywiste. W ciągu roku budżetowego spo-

pełnia się budżet przez uchwalenie nowych kredytów dodat-
kowych, przez przeniesienia kredytów (virement) lub zawie-
szenie pewnych wydatków oraz przez t. zw. kompresję wy-
datków przy budżetach miesięcznych, do jakiej każdorazowo
ustawa skarbowa upoważnia ministra skarbu celem
zabezpieczenia równowagi budżetowej. Dopiero ostateczne
rachunki kasowe czyli zamknięcia rachunkowe po
upływie roku budżetowego i okresu ulgowego trzy-
miesięcznego dla niektórych wydatków wykazują rzeczy-
wiście dokonane wydatki i osiągnięte dochody, oraz
istotną równowagę lub niedobór finansowy w bilansie
państwowym. O tym najwyższym bilansie poprzednich
lat pamiętać mają Rząd i Sejm przy układaniu
i uchwalaniu budżetu, a plany finansowo gospodarcze
dla budżetu przedsiębiorstw i zakładów państwowych
winny być przedstawiane Sejmowi corocznie wraz
z bilansami ostatniego roku. Twórcy budżetu państwowego
i budżetów samorządów liczyć się muszą ze stanem go-
spodarstwa narodowego, ponieważ dochody państwa są
zależne od dochodu narodowego. W okresach pomyślnych
dla życia gospodarczego wzrastają także dochody państwa
bez podwyższania danin przymusowych i bez korzysta-
nia z kredytu. Przeciwnie w czasach niepomyślnych,

w okresach t.zw. kryzysów gospodarczych zmniejszają się dochody państwa, pojawiają się niedobory (deficyty) skarbowe, a skarb państwa sięgać musi do pożyczek państwowych. Najwyższe dochody uzyskało państwo w okresie pomyślnej konjunktury gospodarczej w świecie w r. 1927-1929. W r. 1928 dochody przekroczyły sumę trzech miliardów złotych (3.008 mil.), a tak samo w r. 1929 (3.029 mil.). Także wydatki państwa bieżące w tym okresie największe, wynosiły 2.841 mil. i 2.993 mil. zł. W r. 1930 rozpoczął się spadek dochodów i trwał do roku 1933/4, w którym dochody wyniosły tylko 1860 milionów zł. Od r. 1934/5 rozpoczyna się powolny wzrost dochodów sumą 2.194 miliardów, w której jednak mieści się kwota 175 milionów z pożyczki narodowej. Dopiero rok 1937/8 zamyka okres kryzysowy, przyniósł bowiem dochodu 2.373 milionów zł, który wzrósł dalej w r. 1938/9 i w budżecie na r. 1939/40. Budżet na rok 1939/40 przewiduje dochód w sumie 2,526 milionów zł., w tej sumie dochody zwyczajne w kwocie 2,429 i nadzwyczajne w kwocie 97 milionów zł. Oprócz tych sum wpływają dochody z pożyczek, n.p. na lotnictwo inwestycyjne, przewidziane kredytem trzyletnim inwestycyjnym na cele funduszu Obrony narodowej i na inwestycje drogowe, kolejowe, portowe, na elektryfikację kraju i inne, w ogólnej sumie 2,015 milionów złotych.

Sumy te wydatków i dochodów państwowych należy powiększyć o wydatki i dochody <u>skarbu śląskiego</u>,

który ma odrębne autonomiczne dochody i z nich utrzymuje administrację śląskiego województwa. Wydatki związków terytorialnych samorządowych w całej Polsce wynoszą obecnie około 800 milionów zł. rocznie

Sumy wydatków państwowych w Polsce są w porównaniu z innymi, nawet mniejszymi państwami w Europie skromne. Stąd pochodzi fakt, że znaczną część budżetu pochłaniają wydatki osobiste na utrzymanie urzędników, nauczycieli i służby, a stosunkowo niewielkie sumy mogą być przeznaczone na popieranie gospodarstwa i na ogólne inwestycje. Na pierwszym miejscu stoją wydatki na obronę kraju, przeznaczone dla ministerstwa spraw wojskowych. Z ogólnej sumy wydatków na administrację, wynoszącej przeszło 2.500 milionów złotych, zabiera ten resort 800 milionów z górą, czyli jedną trzecią część budżetu rocznego. Drugie miejsce zajmują wydatki na oświatę, wynoszące około 400 milionów zł. czyli jedną szóstą część budżetu. Na trzecim miejscu są wydatki na oprocentowanie i umorzenie długów państwowych. Wprawdzie wydatki na długi zagraniczne znacznie się zmniejszyłyby dzięki dewaluacji dolara, franka francuskiego, liry i funta sterlinga oraz z powodu

wstrzymania spłaty na rzecz wierzycielskich państw zagranicznych, ale długi wewnętrzne zwiększyły się w ciągu ostatnich lat dziesięciu o przeszło dwa miliardy zł. i wymagają rocznego wydatku w sumie ogólnej z długami zagranicznymi około 250 milionów zł. Na równi z długami wymienić można wypłaty rent inwalidzkich i emerytur, które w budżecie administracji wynoszą razem 290 milionów zł., nie licząc emerytur kolejowych, pocztowych, monopolowych i innych przedsiębiorstw państwowych. W dalszych rzędach są wydatki na zarząd i bezpieczeństwo wewnętrzne (ministerstwo spraw wewnętrznych) około 220 milionów zł. i na administrację skarbową około 140 milionów, na sądownictwo i więziennictwo (ministerstwo sprawiedliwości) około 90 milionów, na ministerstwo rolnictwa i reform rolnych również około 90 milionów (w ostatnim roku znacznie podwyższone), na ministerstwo komunikacji 74 miliony, na min. opieki społecznej 67 milionów zł. (oprócz funduszu pracy w kwocie kilku milionów), na ministerstwo przemysłu i handlu około 50 milionów, na ministerstwo spraw zagranicznych 40 milionów złotych. Inne części budżetu nie wymagają tak znacznych wydatków.

Dochody państwowe płyną głównie, w około 84 procentach, z danin państwowych. Wprawdzie państwo rozporządza rozległą siecią kolei żelaznych, poczt i telegrafów, ma swoje przestrzenie lasów, kopalni i wiele przedsiębiorstw własnych, ale ogólny dochód

z zakładów i przedsiębiorstw państwowych nie jest na-
czny, na r. 1939/40 figuruje w sumie 105 milionów,
z której 6 milionów przypada na dotacje skarbu
państwa na niedobory niektórych zakładów i przed-
siębiorstw. Wśród danin państwowych pierwsze
miejsce zajmują podatki bezpośrednie i monopole
państwowe, dające razem skarbowi około 1500 mi-
lionów rocznie. Z podatków bezpośrednich najwa-
żniejszy jest podatek dochodowy (przeszło 300 mi-
lionów), następnie podatek obrotowy (dawniejszy
przemysłowy). Z pośród monopolów pierwsze miejsce
zajmuje monopol tytoniowy, następnie spirytu-
sowy, ostatnie zaś zapałczany. Podatki pośrednie
przynoszą skarbowi około 200 milionów zł, cło
również do 200 milionów, ale ma je dochód chwiejny,
zależny od stanu handlu zagranicznego. Dochodowi
dawnego; opłaty stemplowe zbliżają się do
90 milionów złotych. Faktyczne obciążenie ~~tych~~ po-
datkowe w Rzeczypospolitej jest znacznie wyższe,
niżby z powyższych liczb wynikało, ponieważ po-
datki państwowe bezpośrednie i pośrednie za
niejednokrotnie dodatkami na cele samorządu i osobnymi opłatami i
funduszów państwowych, mianowicie funduszu
drogowego, pracy, kwaterunkowego, także admini-
stracyjnych min. wyznań i oświaty.

III Wykonanie budżetu.

~~III~~ Rachunkowość, kasowość i kontrola.

Do wykonania budżetu i normowania rachunkowości, kasowości i kontroli skarbowej jest na mocy ustawy z 31 lipca 1919 upoważniony minister skarbu w porozumieniu z Najwyższą Izbą Kontroli. Ministerstwo skarbu wydało też w tym przedmiocie szereg przepisów, zmieniających częściowo lub uzupełniających postanowienia pierwotne. Zmiany te okazały się potrzebnymi już z tego powodu, ponieważ od roku 1924 wydzielono w budżecie osobną grupę ~~zakładów i~~ przedsiębiorstw państwowych i stopniowo wyłączano je z ogólnej administracji, poczem w r. 1927 rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 17 marca nadano im osobowość prawną; równocześnie w r. 1927 uregulowano rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 17 czerwca prawo budżetowe i rachunkowość związków samorządu terytorialnego; w r. 1931 zostala zniesiona centralna kasa skarbowa, a jej czynności kasowe przekazano Pocztowej Kasie Oszczędności i Bankowi Polskiemu, w których minister skarbu jest obowiązany lokować wszelkie wolne fundusze; a które one na mocy swoich statutów przyjmują (wpłaty na rzecz skarbu Państwa i dokonywują wypłat za niego oraz operacyj finansowych; również ~~odrębne~~ kasy skarbowe stały się oddziałami urzędów skarbowych.

Wykonanie budżetu odbywa się przez otwieranie kredytów, czyli przez upoważnienie kasy do wypłacenia kredytu, uchwalonego w danym paragrafie, dziale i części budżetu administracji. Do otwierania kredytów jest na mocy ustawy skarbowej upoważniony minister skarbu, on też w każdym resorcie ministerjalnym na wniosek właściwego ministra otwiera na najbliższy miesiąc kredyty w ramach uchwalonego budżetu na cele oznaczone w ustawie budżetowej, z reguły zaś w wysokości jednej dwunastej części przyznanego kredytu rocznego, niekiedy mniej, jeżeli w interesie równowagi budżetowej zmniejszenie czyli kompresja budżetu okaże się niezbędne. W budżecie dochodów skarbowych oraz w wydatkach przedsiębiorstw, monopolów i funduszów nie zachodzi potrzeba otwierania kredytów, ponieważ wykonanie budżetu następuje przez napływ dochodów i pokrywanie nimi wydatków.

Z końcem roku budżetowego gasną wszelkie upoważnienia otwierania kredytów z wyjątkiem okresu ulgowego dla niektórych wydatków, a władze skarbowe przystępują do wygotowania zamknięcia rachunkowego razem z zamknięciem kasowym. Zamknięcie rachunkowe jest zestawieniem wszystkich rzeczywiście po-

branych w ostatnim okresie budżetowym dochodów i wypła-
conych sumy w tym samym porządku i wedle tych
samych rubryk, jak opiewał budżet. Dochody te i wy-
datki muszą być zestawione w porównaniu z budżetem,
a zachodzące między nimi różnice muszą być wy-
jaśnione lub rządowi wytłumaczone. Do badania zamknięć[1]
rachunków Państwa oraz związków publiczno-prawnych
i do przedstawiania Sejmowi corocznie wniosków o
absolutorium dla Rządu powołana jest przez
Konstytucję (art. 77) Najwyższa Izba Kontroli, o której
mówiliśmy w pierwszym rozdziale. Ułożenie zamknięcia
należy do Centralnej Księgowości ministerstwa Skarbu,
która otrzymuje roczne zamknięcia sporządzone przez
władze centralne, przedsiębiorstwa i monopole. Sejm
po zbadaniu zamknięcia i wniosków Najwyższej Izby
Kontroli przez Komisję budżetową zatwierdza zamknięcie
rachunkowe wyrażając uchwałą udzielającą Rządowi
absolutorium. Sejm może jednak zażądać wyjaśnień
lub odmówić udzielenia absolutorium jako wyrazu
nieufności do Rządu.

1. Centralna Księgowość nie jest urzędem odrębnym, lecz
jest wydziałem w departamencie budżetowym ministerstwa
Skarbu. W niej koncentrują się zestawienia obrotów
kasowych sporządzane przez Izby Skarbowe, oraz kwot
wpłaconych i wypłaconych na jej rachunek w Banku Polskim i w P.K.O.

IV Plany finansowo-gospodarcze przedsiębiorstw i monopolów państwowych.

Zakłady i przedsiębiorstwa państwowe, o ile nie są wydzielone z ogólnej administracji, wchodzą do ogólnego budżetu administracji. Natomiast te zakłady i przedsiębiorstwa, które są wydzielone z administracji, mają samoistną osobowość prawną i są zarządzane osobno, lub pod naczelnym kierownictwem i nadzorem ministra Skarbu i innych właściwych ministrów, podlegają odrębnym przepisom budżetowym i administracyjnym, zawartym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1927 (Nr 25 Dz. U.). W budżecie państwa przedsiębiorstwa te tworzą osobną Grupę, w której wymienione są tylko czyste dochody przewidywane w przyszłym roku budżetowym dla państwa, a wyjątkowo przy niektórych zakładach i przedsiębiorstwach zamiast dochodów przewidywane niedobory i czyste dopłaty ze Skarbu Państwa. Zamiast formalnego budżetu przedsiębiorstwa te przedkładają

plany finansowo-gospodarcze, ułożone w sposób podobny jak budżet administracji, podzielone na działy i paragrafy w rubryce wydatków i dochodów (brutto). Sejm i Senat uchwalają poszczególne paragrafy, które już z góry dają zarządowi możność swobodnego gospodarowania, a w razie potrzeby mogą być przez ministra skarbu zmieniane i przenoszone, o ile te zmiany nie obniżają przewidywanych w budżecie wpłat lub nie podwyższają dopłat na rzecz przedsiębiorstwa. Oprócz planów finansowo-gospodarczych dołączają przedsiębiorstwa bilanse i rachunki strat i zysków za lata poprzednie. Bilanse i rachunki powinny być przygotowane po upływie roku operacyjnego nie później, jak w ciągu trzech miesięcy. Rok operacyjny jest określony w statucie przedsiębiorstwa i jako rok gospodarczy nie koniecznie schodzi się z rokiem budżetowym.

Analogiczne postanowienia obowiązują przy monopolach skarbowych będących w zarządzie państwa. W budżecie ogólnym należą one do osobnej grupy C., w której podane są tylko czyste wpływy z monopolów dla Skarbu Państwa. Dla uzasadnienia tych wpływów monopole przedkładają swoje plany finansowo-gospodarcze na przyszły rok budżetowy

z cyframi spodziewanych przychodów (brutto) i wydatków, przy załączeniu bilansów i rachunków strat i zysków za poprzedni rok gospodarczy. Układ planów finansowo-gospodarczych jest zastosowany do rodzaju monopolu. Także plany te mogą być w szczegółach zmieniane przez ministra Skarbu, o czem Najwyższa Izba Kontroli, podobnie jak przy przedsiębiorstwach powyższych, musi być niezwłocznie zawiadamiana. Bilans i rachunek zysków i strat powinny być sporządzone wedle zasad księgowości handlowej i zatwierdzone przez ministra Skarbu.

Kontrolę gospodarki przedsiębiorstw i monopolów państwowych sprawują komisje rewizyjne, które przedkładają sprawozdanie z swoich czynności ministrowi Skarbu i właściwemu ministrowi. Nadto wykonywa kontrolę Najwyższa Izba Kontroli w zakresie ustawy o Kontroli Państwowej, a niezależnie od ~~tego~~ niej może minister, mający nadzór nad przedsiębiorstwem, zarządzić kontrolę specjalną wedle swego uznania.

Dział drugi

Dochody Państwa.

Rozdział pierwszy o państwie.
Podatki bezpośrednie

Głównym źródłem dochodów Państwa jest w Polsce dzisiejszej, jak w każdym państwie nowoczesnym, dochód narodowy czyli społeczny. Od zamożności narodu, od stanu i rozwoju jego sił wytwórczych i konsumcyjnych, zależy także wysokość i elastyczność dochodów państwowych i samorządowych. Nie tylko od samej wysokości dochodu narodowego, ale także od jego rozdziału pomiędzy poszczególne zawody i klasy społeczne. Im rozdział ten jest sprawiedliwszy, im mniejsza jest warstwa ludzi biednych, od których Skarb Państwa nie może żądać wydatnego udziału w gromadzeniu swoich dochodów, tym silniejsza jest podstawa dla obfitego układu. Dochód narodowy w Polsce nie łatwo określić nawet przy pomocy statystyki podatku dochodowego głównie z tego powodu, iż dochód przeciętny przypadający na jednostkę jest bardzo skromny i ogromną przewagę ma wśród warstwa drobnych rolników i robotników o nieznacznych

dochodach, których do płacenia podatku dochodowego pociągnąć nie można. Wedle obliczeń dochodu społecznego ogłoszonych przez Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych za rok 1929 (najpomyślniejszy) i rok 1933 (kryzysowy), waha się wysokość dochodu narodowego w Polsce między sumą 28 i 15 miliardów złotych rocznie. W tej sumie jednak przypadało na dochód, pobierany w naturze, chłopów i robotników rolnych, suma 10 i 5 miliardów, wskutek czego dochód narodowy, na który może sięgać skarb publiczny, należałoby bardzo poważnie zredukować, chociaż ta niezamożna warstwa jest konsumentem opodatkowanych przedmiotów, głównie soli, spirytusu, tytoniu i zapałek, stanowiących monopol państwowy. Dochód robotników poza rolnymi oszacowano w tych latach (1929 i 1933) na 4,3 i 2,3 miliardy, dochód pracowników umysłowych na 2,5 i 1,8 miliarda, zarobkowych mieszczan na 3,5 i 1,9 miliarda, dochód ziemian na 0,7 i 0,4 miliarda, ludzi zaś żyjących z zysku poza ziemiaństwem na 2,2 i 1,7 miliarda. Tak przedstawia się cały dochód społeczny przeznaczony do konsumcji. Oprócz tego wliczono do dochodu narodowego dochód z działalności administracji publicznej w sumie 2,7 i 2,7 miliarda i dochód „akumulowany" w ilości 2,1 i 0,5 miliarda.

Pomijając wątpliwości, jakie nastręczają obecnie ostatnie szacunki dochodu narodowego, widzimy z tego obliczenia, jak szczupłe jest źródło, z którego czerpać się ma coraz więcej strumyków, zasilających skarbowość publiczną w rozmaitej formie. Główną formą są daniny publiczne czyli przymusowe świadczenia nakładane na mieszkańców państwa w postaci podatków, ceł, opłat, monopolów państwowych. W ubiegłych wiekach daniny przymusowe były środkiem przemijającym na pokrycie potrzeb wojny, a głównym źródłem skarbu był w Polsce majątek państwa w dobrach ziemskich i w kopalniach soli. Dzisiaj zasadnie stanowisko państwa i skarbowości zmieniło się wraz ze zmianą ustroju państwowego i potrzeb państwowych. Majątek państwa jest z powodu chwiejnej konjunktury rynkowej cen zboża i produktów lasowych może być zaledwie posiłkowym środkiem finansowym. Na ogół dochodów wpływają się przeważnie daniny całego narodu, bo państwo istnieje dla całego narodu i pokrywa swymi dochodami jego życiowe i kulturalne potrzeby obrony, bezpieczeństwa, oświaty, sprawiedliwości, komunikacji, zabez-

bierzenia ludzi nie mających pracy i zarobku, inwalidów wojennych. Daniny uiszcza się głównie w pieniądzach, wyjątkowo także w naturze, n.p. w zbożu, w pracy, np. t. zw. szarwarki drogowe w samorządzie terytorialnym. Nie włączamy tu daniny w formie przymusowej służby wojskowej, która jest świadczeniem najcięższym, bo wymaga nie tylko poświęcenia czasu zarobkowego, ale także zdrowia i życia dla Ojczyzny. Ustawy określają także inne obowiązkowe świadczenia w czasie wojny i na wypadek wojny w formie t. zw. rekwizycji przedmiotów, koni, bydła, środków komunikacyjnych i innych świadczeń, które tutaj pomijamy, jako świadczenia z tytułu powszechnych obowiązków obywatelskich (Ob. z nowszych przepisów ustawę z 30 marca 1939 poz. 200 D.U. o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych i ustawę z tej samej daty 30 marca 1939 poz. 195 i 182 o obowiązku odstępowania środków komunikacji; mieszkań, i t. d. na cele obrony państwa).

Rozdział pierwszy.

Daniny.

Daniny w skarbowości polskiej dzielimy na podatki bezpośrednie i pośrednie (należne także akcyzami), cła i opłaty stemplowe. W budżecie dodaje się jeszcze osobną rubrykę podatku specjalnego od wynagrodzeń, mającego tylko przejściowe znaczenie, dodatków do podatków renty, podatku majątkowego,

i podatków mieszanych, które łączą się pojęciowo z po-
średnimi ściśle związanymi. Osobną kategorię
danin stanowią monopole państwowe, będące po-
datkami pośrednimi w formie cen monopolowych.
Jak doniosłe znaczenie mają daniny w skarbo-
wości polskiej, ukazuje się na przykładzie zam-
knięcia rachunków za ostatni rok budżetowy 1938/9.
Według tego zamknięcia rachunków rzeczywisty
dochód państwa w tym okresie wynosił 2.474,371 tys. zł.
rzeczywiste zaś wydatki . . . . 2.458,191 tys. zł.
Dochód z danin państwowych wynosił ogółem 2.141,134 tys. zł.

a mianowicie (przypisany):	podatki bezpośrednie	829,489 " "
"	pośrednie	214,119 "
	cła	151,927 "
	opłaty stemplowe	91,196 "
	podatek majątkowy	2,214 "
	" specjalny od wynagrodzeń	107,692 "
	Dodatki do danin p.	20,072 "
	Podatki zniesione	3,110 "
	Monopole	721,318 "

Dochód z wszystkich in-
nych źródeł wynosił tylko . . . . . . 333,237 "
ale także w tej samej mieszczą się, jak później
zobaczymy, niektóre opłaty i podatki.
Jeśli do powyższej sumy podatków bezpośrednich
doliczymy dochód państwa z podatku od specjalnych

wynagrodzeń, majątku, od dodatków i podatków zniesionych, oraz niektóre podatki zaliczone w skarbowości polskiej do opłat stemplowych (podatek od spadków i darowizn, od obrotu nieruchomości, od czynności depozytowych), okaże się, że suma podatków bezpośrednich w ostatnim roku budżetowym wynosiła około miliarda złotych i równoważyła się z sumą podatków pośrednich, ceł i monopolów skarbowych.

Do podatków bezpośrednich zalicza ustawy skarbowe: podatek gruntowy, od nieruchomości, od energii elektrycznej, obrotowy, dochodowy, majątkowy, od kapitałów i rent, od uboju, podatki nadzwyczajne, oraz podatek od lokali, którego dochód przeznaczony jest na cele samorządu terytorialnego i funduszu kwaterunku wojskowego. Prawo formalne w sprawach tych podatków (prócz podatku od uboju) i, mianowicie postanowienia o władzach podatkowych do wymiaru podatków bezpośrednich, o właściwości miejscowej, o postępowaniu przy wymiarze i przy odwołaniu, przepisy karne, zawiera ordynacja podatkowa z 15 marca 1934 (Nr 39 poz. 346), uzupełniona i częściowo zmieniona dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 stycznia 1936 (poz. 13 Dz. U.). Ordynację tę stosuje się również do dodatków państwowych i samorządowych pobieranych z poszczególnymi podatkami. Ministrowie spraw wewnętrznych i skarbu mogą rozciągnąć stosowanie

moc obowiązującą wszystkich lub niektórych przepisów
tej ordynacji także na wszystkie lub niektóre podatki
samoistne na rzecz związków samorządowych (art. 2).
Minister Skarbu wykonywa ogólny i naczelny nadzór
nad sprawami podatków oraz pieczę nad ścisłym i je-
dnolitym wykonywaniem przepisów w zakresie tych
podatków. Władzami skarbowymi powołanymi do
załatwiania spraw związanych z temi podatkami
~~powołane~~ są urzędy skarbowe, izby skarbowe oraz z
utworzonymi przy tych izbach komisjami odwoławczymi,
(o których mówiliśmy wyżej w rozdziale o władzach
skarbowych) oraz minister skarbu. Minister Skarbu
jest upoważniony do przekazywania załatwienia nie-
których spraw skarbowych w pierwszej instancji izbom
skarbowym, dla których drugą instancją jest minister.
Minister Skarbu w porozumieniu z ministrem spraw
wewnętrznych może w drodze rozporządzenia powierzyć wy-
miar niektórych podatków bezpośrednich oraz przyznać
im za wykonanie czynności odpowiednie wynagrodzenie,
może też w porozumieniu z interesowanymi ministrami
zlecić władzom samorządu terytorialnego lub gospo-
darczego i innym organizacjom pobór podatków bezpośre-
dnich i ustalić wysokość wynagrodzenia. Jeżeli dla
ustalenia zdolności miejscowej dla wymiaru po-
datków objętych tą ustawą nie wystarczają przepisy

ordynacji, rozstrzyga o właściwości minister skarbu.

[Ważne są postanowienia ordynacji o przedawnieniu prawa wymiaru podatków przysługujących i prawa do ściągnięcia: Przedawnienie prawa do wymiaru podatku następuje w 5 lat licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy. Przedawnienie to rozciąga się na dodatki przypadające na rzecz związków samorządowych, nie dotyczy jednak uzupełniającego wymiaru podatków. Przedawnienie prawa do wymiaru podatku zawiesza się przez wszelkiego rodzaju postanowienia wydane celem uskutecznienia wymiaru podatku, a podane do wiadomości płatnika. Przedawnienie prawa wymiaru następuje jednak bezwzględnie, jeżeli władza wymiarowa w przeciągu 10 lat od upływu roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy, nie doręczyła płatnikowi nakazu płatniczego. Przedawnienie prawa ściągnięcia należności podatkowych następuje również z upływem 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin płatności. Odroczenie terminu płatności, rozłożenie należności na raty i każda czynność władzy skarbowej, zmierzająca do ściągnięcia tej należności,

przerywa bieg przedawnienia. Przedawnienie nie pozbawia Skarbu Państwa prawa zaspokojenia z przedmiotów, na których należność jest zabezpieczona hipoteką, zastawem lub w rejestrze.

Do podatków pośrednich należy podatek od wina i miodu syconego, od piwa, cukru, cukru skrobiowego, drożdży, olejów mineralnych, zapałek, kwasu ~~octowego~~ węglowego i octowego, tłuszczów oraz niektóre podatki zaliczone do opłat (podatek od kart do gry, od zapalniczek i [illegible] papierosowej). Cechą wspólną tych podatków jest to, że wymierzane są od gotowych produktów. Najważniejsze dla Skarbu przedmioty konsumpcji, spirytus i tytoń, należą do monopolów skarbowych.

Postanowienia prawne w dziedzinie danin skarbowych uległy w ostatnich latach znacznym zmianom. W zakresie podatków pośrednich wprowadzono ustawami z r. 1935 trzy nowe podatki: od cukru skrobiowego, od tłuszczów i kwasu węglowego, a w r. 1938 ustawą o środkach finansowych na popieranie eksportu artykułów rolniczych opłatę od przetworów zbożowych. W zakresie podatków bezpośrednich wprowadzono w r. 1933 podatek od uboju, w r. 1935 specjalny podatek od wynagrodzeń, inne podatki bezpośrednie zaś kilkakrotnie znowelizowano: w r. 1936 podatek gruntowy, od nieruchomości, dochodowy, w r. 1938 podatek obrotowy i opłaty rejestracyjne od przedsiębiorstw i zajęć.

I. Podatek gruntowy.

W wymiarze podatku gruntowego w Polsce nastąpiła zasadnicza zmiana, ponieważ ustawą z dnia 26 marca 1935 (poz. 203 Dz. U.) Państwo przystąpiło do utworzenia jednolitej podstawy dla podatku ~~jednolitego katastru~~ gruntowego dla całego swego obszaru za pomocą klasyfikacji gruntów na jednakowych zasadach. Z powodu braku takiej jednolitej podstawy dla równomiernego opodatkowania gruntów okazały się (były) jaskrawe różnice w stopie podatkowej poszczególnych dzielnic i wymagały sztucznego, dowolnego wyrównywania przez ustawy o wyrównywaniu podatków gruntowych. W b. dzielnicy austriackiej i pruskiej istniał kataster parcelowy, w Królestwie Polskiem i w województwach wschodnich był oparty na innych podstawach, nadto wszystkie szacunki katastralne ~~były~~ są przestarzałe. Aby doprowadzić do jednolitej podstawy opodatkowania zdecydowano się w Polsce odstąpić od zamiaru tworzenia katastru parcelowego, bo kosztownego i niepewnego, oraz wymagającego długiego czasu, lecz postanowiono przeprowadzić klasyfikację gruntów według żyzności gleby i warunków ekonomicznych danej miejscowości przez jednolity w całym państwie podział gruntów na rodzaje uprawy i klasy żyzności, przez podział

całego obszaru państwowego na okręgi klasyfikacyjne rolnicze i leśne, oraz przez ustalenie taryfy państwowego podatku gruntowego, zawierającej dla każdego okręgu ekonomicznego stawki podatku odpowiadające przychodom gruntów. Przeprowadzenie tej klasyfikacji jest w toku i w każdym województwie została już w szeregu powiatów ukończona, w innych rozpoczęta. Klasyfikacji nie podlegają grunty zajęte przez cmentarze, pod torami kolejowymi, publiczne drogi i place należące do Państwa lub instytucyj i związków prawa publicznego, oraz grunty w miastach podlegające państwowemu podatkowi od nieruchomości. Grunty dzieli się na kategorie według rodzajów użytkowania (grunty orne, łąki, pastwiska, grunty pod wodami, grunty pod lasami, nieużytki). Celem dokonania klasyfikacji gruntów są utworzone komisje klasyfikacyjne powiatowe w siedzibie urzędu skarbowego, wojewódzkie w siedzibie izby skarbowej i główna komisja klasyfikacyjna przy ministerstwie skarbu. Od decyzji komisji powiatowej można się odwołać do komisji wojewódzkiej, która orzeka ostatecznie. Komisja klasyfikacyjna główna wykonywa nadzór nad komisjami powiatowymi i wojewódzkimi, rozpatruje projekty instrukcyj regionalnych, przedstawia ministrowi skarbu wnioski na podział na okręgi rolne i leśne, udziela opinii ministrowi skarbu co do rozporządzeń, jest więc w tych sprawach organem doradczym i opiniodawczym.

Komisje klasyfikacyjne mają jako przewodniczących naczelników wydziałów skarbowych, względnie dyrektorów izb skarbowych i ich zastępców mianowanych przez ministra skarbu, nadto mają przedstawicieli ministra Rolnictwa i Reform rolnych, a Komisja wojewódzka i Główna także ministra spraw wewnętrznych, nadto zasiadają w Komisjach delegaci izb rolniczych i przedstawiciele płatników po połowie z grupą większej i mniejszej własności.

Na podstawie przeprowadzonej klasyfikacji zakłada się prowizoryczne rejestry gruntowe. Minister Skarbu ustala zasady założenia tych rejestrów oraz sposób ich prowadzenia. Tabela klas gruntów każdej kategorji obejmuje sześć klas (najlepsze, bardzo dobre, dobre, średnie, słabe, najsłabsze), tylko grunty pod lasami mają trzy klasy dobroci.

Minister Skarbu wydał rozporządzenie wykonawcze pod dniem 12 lipca 1935 poz. 340 Dz. U.

Ustawa o podatku gruntowym w formie dekretu Prezydenta Rzeczyp. ma datę 4 listopada 1936 poz. 593 „o zmianie przepisów o podatku gruntowym”, wykonawcze zaś rozporządzenie ministra skarbu w porozumieniu z ministrem Rolnictwa i R. roln. i ministrem spraw wewnętrznych o wymiarze i poborze państwowego podatku gruntowego wydano 31 marca 1937 (poz. 250 Dz. U.)

Państwowemu podatkowi gruntowemu podlegają wszystkie grunty w gminach wiejskich i miejskich, zarówno prywatne, jak państwowe i innych

./.

związków prawno-publicznych z wyjątkiem gruntów w ustawie (art. 2) wymienionych. Od państwowego podatku gruntowego wolne są wszystkie grunty pod. legające podatkowi od nieruchomości lub wolne od tego podatku dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 14 stycznia 1936, oraz inne grunty nie podlegające klasyfikacji, wspomniane wyżej; Wolne są także w konsekwencji postanowień Konkordatu zawartego z Kościołem Katolickim grunty, należące do wyznań przez Państwo uznanych, z których dochody przeznaczone są stale i wyłącznie na cele kultu religijnego i nie powiększają się do osobistych dochodów duchowieństwa lub innych osób. Także wolne są grunty wytknięte przez publiczne szkoły powszechne oraz wytknięte wyłącznie i celach naukowych i grunty wytknięte przez szkoły, średnie naukowe doświadczalnych przez szkoły, średnie naukowe i doświadczalne. Oraz opisowany okres czasu zwolnione są od podatku grunty scaleniowe (przez 3 lata) ale nie są wolne od dodatków komunalnych, podobnie grunty zmeliorowane z nieużytków (przez 5 lat), następnie lasy ochronne, zabezpieczające przed zmywaniem gruntów przez potoki, chroniące brzegi wód, zatrzymujące piaski lotne, mające znaczenie przy. rodniczo-naukowe wolne są od podatku, a grunty za zezwoleniem właściwej władzy świeżo zalesione

na lat 30, a nawet 50, jeżeli zalegano wszystko.

L Stopa podatku nie została jednak jednolicie ustalona, ponieważ klasyfikacja gruntów jest dopiero w toku. Na obszarze b. Królestwa Polskiego podatek pobiera się na grunta dworskie i włościańskie i ustanowiono nową taryfę dla jednej i drugiej kategorji dla poszczególnych powiatów w czterech klasach. Grunty na obszarze Warszawy i miast wydzielonych z powiatowych wszystkich samorządowych podlegają podatkowi wedle taryfy gruntów dworskich danego powiatu. Dla majątków większych i średnio-danego powiatu dodano do ustawy przeciętną taryfę stawek dla gruntów uprawnych przez podział gruntów na ... od 1 ha. uprawnych oraz gruntów leśnych i kategorji gruntów uprawnych oraz gruntów leśnych określa się ogólną sumę katastralnych. Dla tych powiatów określa się ogólną sumę podatku gruntowego przez pomnożenie stawki taryfy przeciętnej przez ilość gruntów odpowiedniej kategorji. W b. dzielnicy austrjackiej i pruskiej oblicza się podatek gruntowy jeszcze na podstawie dawnego katastru, a mianowicie w b. dzielnicy pruskiej mnoży się podatek katastralny przez 3,5, w b. dzielnicy austrjackiej zaś pobiera się podatek gruntowy w wysokości 40% całego czystego dochodu katastralnego.

L Zasada progresji przy większych majątkach i degresji o małych gospodarstwach rolnych, została utrzymana.

Płatnicy opłacający od swych gruntów położonych w je-
dnym powiecie więcej niż 110 zł. tytułem państwowego
podatku katastralnego podlegają dodatkowo do tego
podatku, wzrastającemu zrazu 10% (do 200 zł), ale ro-
snącemu do 100% przy dochodzie nad 8.800 zł. Jeżeli
posiadłość ziemska stanowiąca jedność podatkową
należy do kilku współwłaścicieli, z których każdy
ma część faktycznie wydzieloną, wówczas dodatek
oblicza się odrębnie dla każdego współwłaściciela.
Gospodarstwa znajdujące się w oddaleniu 10 kilometrów od miast nad 100.000 mieszkańców i opłacające nie więcej niż 10 zł. państwowego
podatku, otrzymują zniżkę w wysokości 50%, opła-
cające zaś 10 zł. do 35 zł. państwowego podatku płacą
80% podatku, mają więc ulgę 20% wz. Państwowy
podatek gruntowy płatny jest w dwóch równych
ratach: do dnia 20 kwietnia i do dnia 15 listopada.
Rokiem podatkowym jest rok kalendarzowy.
Podatki do podatku gruntowego na rzecz związków
samorządowych zostały u nas w zasadzie ograniczone
do 50%, a w wyjątkowych przypadkach za pozwoleniem
ministra spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem
skarbu do 75%, w tym ostatnim wypadku jednak nie
dotyczy ta podwyżka dodatku progresyjnej skali podatku.
Nie są to jedyne dodatki do podatku gruntowego, ponieważ
są pewne dodatki państwowe do tego podatku (10% dodatek
na mocy ustawy z 26 marca 1935), dodatki z tytułu

./. ad 60 a

ad 60 a:

podatku wyrównawczego, podatku drogowego (do 75% i ~~100%~~ +50%), inwestycyjnego, świadczeń w naturze na cele publiczne (ustawa z 26 marca 1935 poz. 204 Dz. U.)

W r. 1938/9 dochód Skarbu z podatku gruntowego wynosił 57,4 miliona, na rok 1939/40 preliminowano 58,5 miliona zł. Z dodatków samorządowych do podatku oceniano dochód w kwocie 35 milionów, nie licząc innych dodatków.

./. ad 60 b.

~~58. al.~~ ad 60. b.

II. Podatek od nieruchomości.

Obecnie obowiązuje w Polsce od dnia 1 stycznia r. 1936 podatek od nieruchomości unormowany dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 stycznia 1936 (poz. 14 Dz. U.). Śląsk Górny, jak dotychczas, nie podlega temu podatkowi. Nowa ustawa (dekret) nie jest znowelizowaniem przepisów dotychczas obowiązujących, lecz jest nowym tworem ustawodawczym, wprowadzającym inny system opodatkowania nieruchomości. Zasadnicza zmiana polega na tym, że w miastach podlegają temu podatkowi nie tylko budynki, ale także grunty, podwórza, sady, ogrody, pola uprawne, z wyjątkiem gruntów niezabudowanych o powierzchni ponad 5.000 metrów kwadr., wyzyskiwanych stale jako pola uprawne, łąki, sady, ogrody lub znajdujących się pod lasami i wodami, wyzyskiwanych na cele hodowli ryb lub rybołówstwa. Budynki razem z placami budowlanymi, podwórzami, ogrodami i innymi budowlami i gruntami tworzą wedle ustawy jedną całość, jedną jednostkę podatkową, podlegającą podatkowi od nieruchomości. Z powodu takiego ujęcia przedmiotu opodatkowania odpadło w miastach odrębne opodatkowanie placów budowlanych oraz

./. 61

gruntów pod budynkami. Grunt na którym stoi budynek wraz z podwórzem, placem i ubocznymi budowlami nawet wtedy stanowi jednostkę podatkową, gdyby budynek wzniesiono na cudzym gruncie.

W gminach wiejskich podlegają temu podatkowi tylko wtedy, jeżeli nie są związane z gospodarstwem rolnym lub są stale wynajmowane w całości lub w przeważającej części na podstawie najmu i jeżeli mają więcej niż cztery izby, t.j. (więcej niż) trzy pokoje z kuchnią. Z pośród budynków związanych z gospodarstwem rolnym tylko wtedy podlegają one podatkowi od nieruchomości, jeżeli tylko same budynki bez gospodarstwa rolnego są przedmiotem umowy dzierżawy.

Druga zmiana zasadnicza, jaką nowa ustawa wprowadza, polega na tym, że dzięki równoczesnej zmianie ustawy o ochronie lokatorów i obniżeniu komornego dokonanemu dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 14 listopada 1935 (poz. 504) ustawa porzuciła dawną podstawę opodatkowania (w czynszach z czerwca r. 1914) i oparła podatek na rzeczywistych czynszach najmu lub dzierżawy należnych za rok poprzedni. Podstawę wymiaru podatku stanowi czynsz najmu lub dzierżawy, a względnie wartość czynszowa, ustalona w wysokości czynszu, jakiby został uzyskany w razie wynajęcia. Jeżeli nie można ustalić wartości czynszowej, przyjmuje dla budynków 5%, dla innych gruntów niezabu-

II Podatek od nieruchomości

Podatek od nieruchomości został na nowo unormowany dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 14 stycznia 1936 (N° 3 poz. 14 Dz. U.) na całym obszarze Państwa oprócz Śląska Górnego. Za nieruchomości w rozumieniu tego dekretu uważa się grunty, budynki i inne budowle. Podatkowi od nieruchomości podlegają w gminach miejskich wszelkiego rodzaju nieruchomości, z wyjątkiem gruntów niezabudowanych o powierzchni ponad 5.000 metrów kwadr. wykorzystywanych stale jako pola uprawne, łąki, pastwiska, sady i ogrody, jak również znajdujących się pod lasami i wodami, wykorzystywanymi dla celów hodowli ryb albo rybołówstwa. ✓ W gminach wiejskich podlegają temu podatkowi tylko niektóre budynki ~~a mianowicie bu-~~ ~~dynki~~ (wraz z należącymi do nich budowlami ubocznymi, podwórzami i placami) jeżeli nie są związane z gospodarstwem rolnym lub są stale używane w całości lub w przeważającej części na podstawie umowy najmu (i mają więcej ponad cztery izby). Z pośród budynków związanych z gospodarstwem rolnym (ogrodowym, leśnym) tylko ~~takie~~ wtedy budynki podlegają podatkowi od nieruchomości, jeżeli tylko same budynki bez gospodarstwa rolnego są przedmiotem umowy dzierżawy. Poprzednia ustawa o podatku od nieruchomości (z r. 1924) nakładała ten podatek w gminach miejskich i niektórych wiejskich tylko na budynki nie

✓ Grunt na którym stoi budynek wraz z podwórzem i placami i zabudowaniami ubocznymi stanowi według ustawy jedną jednostkę podatkową, nawet wtedy, gdyby budynek umieszczono na cudzym gruncie.

wstawka ad 62. 59.

~~Związane z produkcją rolną o charakterze zarobkowym lub dochodowym.~~

Wolnymi od podatku od nieruchomości są:

1) nieruchomości będące własnością Skarbu Państwa z wyjątkiem nieruchomości użytkowanych przez przedsiębiorstwa państwowe o osobowości prawnej, o ile one nie są zwolnione od podatku na mocy osobnych przepisów prawnych;

2) nieruchomości związków samorządu terytorialnego i związków komunalnych, instytucji ubezpieczeń społecznych, prawnie uznanych związków i gmin wyznaniowych oraz ich instytucji, zakładów opiekuńczych i instytucji naukowych, oświatowych i dobroczynnych, jeżeli nie przynoszą dochodu przez wynajęcie lub wydzierżawienie i nie są zajęte przez przedsiębiorstwa tych instytucji;

3) grunty pod drogami i placami oddanymi do publicznego użytku, pod torami kolejowymi należącymi do samorządów lub osób prywatnych;

4) grunty niezabudowane z powodu ograniczeń prawnych;

5) nieruchomości nieprzynoszące z powodu złego stanu i nie użytkowane w inny sposób, zajęte na gospodarstwo rolne lub na szpitale

6) budynki małe wraz z należącymi do nich budowlami, dla których podstawa wymiaru nie przekracza 100 zł. rocznie;

7) w gminach wiejskich budynki wynajmowane, jeżeli składają się najwyżej z czterech izb (jak wyżej).

j. proszę dalej
v. 60

dowanych 3% ich wartości obiegowej.

Rokiem podatkowym dla podatku od nieruchomości jest rok kalendarzowy. Stopa podatku jest dwojaka. Dla czynszów do 1000 złotych wynosi 8% podstawy wymiaru, dla wyższej podstawy wymiaru wynosi 12%. Podatek jest płatny w dwóch ratach półrocznych, do dnia 30 czerwca i do 30 listopada każdego roku.

∠ Tu wstawka od 62 i dalej:

∠ Obok powyższych zwolnień osobne przepisy zapewniają ulgi podatkowe budynkom nowowznoszonym. Ulgi te miały na celu przyspieszenie zabudowania miast, w których w początkach wskrzeszonego Państwa polskiego rażącym był brak mieszkań. Ulgi te utrzymały się dotychczas w nieco zmienionym zakresie, ponieważ cel tych ulg i ustawy o rozbudowie miast został w części już osiągnięty. Natomiast okazała się potrzeba nowych ulg podatkowych celem przyspieszenia rozwoju przemysłowego w całym państwie, w pierwszym zaś rzędzie na obszarze centralnego okręgu przemysłowego. Dawniejsze przepisy w tych przedmiotach zostały w najnowszym czasie zastąpione ustawą z 9 kwietnia 1938 (poz. 224 Dz. U.) o ulgach inwestycyjnych. Ulgi te są zapewnione nowym budowlom, których budowa zostanie wykończona do końca r. 1942. O tych ulgach mówić będziemy bliżej w osobnym ustępie, ponieważ łączą się one z ulgami w podatku od lokali i dochodowym.

63.

W tym miejscu zaznaczamy, że nową ustawą o ulgach inwestycyjnych nie zostały naruszone prawa nabyte z dawniejszych postanowień prawnych, które na mocy ustawy z 24 marca 1933 poz. 173 przyznały nowo wznoszonym budynkom oraz ich częściom nadbudowanym i przybudowanym wolność od podatku od nieruchomości i lokali na lat 15, o ile będą wykończone do końca roku 1940, oraz wolność od wszelkiego rodzaju podatków i opłat państwowych i samorządowych, dla których podstawą wymiaru są podatki od nieruchomości lub budynkowe, z wyjątkiem opłat z ustawy o podatku drogowym z 10 grudnia 1920. Nadto budynki także są wolne od podatku dochodowego do końca 15go roku podatkowego od chwili wykończenia budynku w granicach miejskich. Osoby fizyczne i prawne, oraz wszelkie spółdzielnie mieszkaniowych i budowlanych, które do końca r. 1940 wybudują domy mieszkalne, mają prawo potrącenia z ogólnego dochodu podlegającego podatkowi dochodowemu obydwu [illegible] ustawy o tym podatku sum użytych na budowę z tego dochodu. Prawo to służy im także wtedy, gdy domy przez nich wybudowane przejdą w ręce osób trzecich. Dotacje na budowę i umowy o bezpłatne przeniesienie nieruchomości wolne są od podatku od darowizn, wszelkie dokumenty, podania, spory przed sądem, wolne są od opłat stemplowych i sądowych, gdy chodzi o przeniesienie własności Skarbu Państwa i związków komunalnych na cele budowlane.

Postanowieniem ustawy, że grunt z budynkami, placem i podwórzem stanowi jedną jednostkę podatkową, nie oznacza niczego innego, jak to, że budynki wraz z placem, podwórzem i gruntem na którym stoją, są razem w całości przedmiotem podatku. Podmiotami czyli płatnikami podatku (więc są w razie współwłasności współwłaściciele w stosunku do swoich udziałów.

Dochody skarbu i związków samorządowych z tytułu podatku od tego podatku wzrosły bardzo znacznie w ostatnich latach pomimo częściowej wolności od podatku nowych budynków, a to dzięki z powodu podwyższenia stopy podatkowej do 12% przy większych budynkach, dzięki z powodu rozszerzenia podatku na place budowlane, które były przedmiotem odrębnego podatku i na niezajęte czynsze najmu lub dzierżawy należne za rok poprzedni, zamiast komornego pisanego w czerwcu r. 1914 ~~z 14 listopada 1935 poz 504~~ ~~(zmienionej dekretem Prezydenta Rzeczp.~~ z 11 września 1924 r.) w myśl ustawy o ochronie lokatorów.

Za rok 1926 wynosił wymiar podatku od nieruchomości przy stopie 10% 43.9 mili. złotych, a w r. 1938/9 zaś wpłynęła do skarbu Państwa z tego podatku (kwota 87.7 milionami zł. czyli suma dwukrotna. ✓ Związki samorządu terytorialnego mają prawo nakładania swoje dodatki tylko w stosunku 7% podstawy wymiaru, jaki wynosił 26.

✓ Podstawa wymiaru podatku w r. 1937 była wynosiła w sumie 747 milionów zł.

obowiązywać przed podwyższeniem stopy do 8% i 12% podatku wymiaru. Dochód z dodatków samorządowych przewiduje budżet w sumie 33 mil. zł.

z Rozporządzenia wykonawczego do dekretu o podatku od nieruchomości wydał minister Skarbu 20 kwietnia 1936 poz. 259 Dz. U.

III Podatek od lokali.

Uzupełnieniem podatku od nieruchomości jest państwowy podatek od lokali, na nowo unormowany dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 listopada 1935 poz. 505. Podatek ten nie stanowi całości Skarbu Państwa, który z dochodu podatku pobiera tylko 1.75% za czynności wymiaru i poboru podatku, lecz jest pierwotnie podatkiem komunalnym, a później dopuszczono do udziału w dochodzie tego podatku także fundusz kwaterunku wojskowego i fundusz rozbudowy miast. Podatkowi od lokali podlegają wszelkiego rodzaju lokale na obszarze gmin miejskich z wyjątkiem:

1) kościołów, świątyń i lokali przeznaczonych wyłącznie na stałe domy modlitwy wyznań religijnych uznanych w Państwie;

2) lokali zajmowanych przez urzędy państwowe i samorządowe, instytucje naukowe, wyznaniowe, oświatowe,

dobroczynne, szpitale, oprócz tych części lokali, które się odnajmuje lub oddaje bezpłatnie do użytkowania osobom trzecim;

3) lokali lub ich części zajętych przez zakłady przemysłowe;

4) lokali w budynkach, którym przyznano ulgi dla nowowzniesionych budowli;

5) lokali szefów i urzędów przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych pod warunkiem wzajemności;

6) lokali niezajętych;

7) lokali mieszkalnych jedno i dwuizbowych;

8) lokali trzyizbowych, zajmowanych przez bezrobotnych, jeżeli nie mają sublokatorów.

Do opłacania podatku od lokali obowiązane są osoby fizyczne i prawne zajmujące lokale. Podstawę wymiaru stanowi faktyczne komorne z roku poprzedzającego rok podatkowy lub wartość czynszowa z roku poprzedniego. Stopa podatku dla lokali jedno- dwu- i trzyizbowych wynosi 8% podstawy wymiaru, dla lokali czteroizbowych i większych 12% podstawy wymiaru. Wskutek nowej interpretacji słowa „izba mieszkalna" przez władze podatkowe, które wbrew dotychczasowym postanowieniom zaliczają do izb mieszkalnych także kuchnie, poddaszki dla służby i tym podobne lokale, podstawa wymiaru się rozszerzyła. Tę praktykę władz skarbowych utrzymała ustawa o ulgach inwestycyjnych z 9 kwietnia 1938 (art. 29).

Podatek od lokali wymierza się na okres dwuletni,

a płatny jest corocznie w dwóch ratach półrocznych do dnia 30 kwietnia i do dnia 31 października. Obowiązek podatkowy powstaje od początku następnego miesiąca po zajęciu lokalu lub po utracie zwolnienia, a wygasa z końcem miesiąca w którym opróżniono lokal lub uzyskano zwolnienie. Dochody i wydatki podatku od lokali nie są wykazywane w budżecie państwowym. Wynosi on około 40 milionów złotych rocznie i dzieli się (na mocy dekretu Prez. Rzeczyp. z 14 ~~[illegible]~~ listopada 1936 poz. 505 Dz. U.) między gminy miejskie (~~40%~~ 41.25%) fundusz Rozbudowy miast (34%) i fundusz Kwaterunku wojskowego (23%). Resztę wpływów (~~3%~~ 1.75%) zabiera Skarb Państwa tytułem kosztów wymiaru i poboru podatku. Nowe postanowienia dekretu weszły w życie z dniem 1 stycznia 1936 r. równocześnie z nowym podatkiem od nieruchomości. Rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu wydano pod dniem 20 kwietnia 1936 (poz. 258 Dz. U.).

Podatek od lokali podatek od nieruchomości nie obowiązuje na Górnym Śląsku. Na ziemie odzyskane świeżo na Śląsku, Spiszu i Orawie został ten podatek wraz z innymi daninami i z podatkiem od nieruchomości rozciągnięty ustawą z 29 marca 1939 (poz. 171 Dz. U.).

IV Podatek obrotowy

Z dniem 1 stycznia 1939 w miejsce dotychczasowego podatku przemysłowego i od obrotu wszedł w życie podatek obrotowy wprowadzony ustawą 24 maja 1938 (Nr 34 poz. 292 Dz.U.), wraz z opłatami rejestracyjnymi od przedsiębiorstw i zajęć, przemianowanymi ustawą z 25 kwietnia 1938 (poz. 293 Dz.U.) na rzecz związków samorządu terytorialnego. Przed wejściem w życie tych ustaw wygasł podatek przemysłowy w postaci starego systemu patentowego, utrzymał się zaś w mocy podatek od obrotu, który pod względem skarbowym był głównym trzonem podatku przemysłowego i daje Skarbowi Państwa coraz wyższe dochody.

1. Przedmiotem opodatkowania są prywatnoprawne zarobkowe i odpłatne świadczenia rzeczy bądź usług wykonywane na obszarze Państwa. Obowiązek podatkowy istnieje niezależnie od tego, czy wykonywanie świadczeń powyższych odbywa się z zachowaniem warunków prawem przepisanych. Płatnikami podatku są osoby fizyczne lub prawne, spółki jawne, komandytowe i spadki wakujące, wykonujące powyższe świadczenia, będące przedmiotem podatku.

Rokiem podatkowym jest rok kalendarzowy, w którym powstaje obrót podatkowy. Obrót ten jest podstawą wymiaru podatku. Obrotem jest zapłata należna za spełnione świadczenia, będące przedmiotem podatku, a w braku umowy lub tylko częściowego jej wykonania, zapłata otrzymana rzeczywiście w roku podatkowym. W razie zamiany uważa się za obrót świadczenie każdej strony, jeżeli świadczenie każdej strony jest zawodowe. Nie wlicza się do obrotu podatków państwowych i samorządowych oraz opłat pobieranych od towarów.

Ustawa wymienia szereg świadczeń wolnych od podatku od obrotu, a mianowicie:

1) wolna jest sprzedaż wyrobów własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego (leśnego, ogrodowego, winnego, hodowlanego, [illegible], pszczelniczego, rybnego i rybołówstwa na wodach otwartych i zamkniętych) nie przerobionych w zakładach przemysłowych, dokonywana bez stałych miejsc sprzedaży poza obrębem własnych lub dzierżawionych gruntów. Podlega jednak podatkowi sprzedaż wytworów gospodarstwa mlecznego, prowadzonego na obszarze gminy miejskiej, które nie ma charakteru gospodarstwa rolnego i sprzedaż drzewa z wyrębów leśnych, dokonywanych przez kupców;

2) dzierżawa lub najem nieruchomości z wyjątkiem pomieszczeń przy wykonywaniu przemysłu gospodnego (hotele, pensjonaty, zajazdy);

3) operacje kredytu długoterminowego;

4) świadczenia spełniane za wynagrodzeniem, podlegające podatkowi dochodowemu działu II ustawy o podatku dochodowym;

5) nauczanie w zakładach naukowych oraz praca zawodowa nauczycieli i wychowawców młodzieży;

6) twórczość bądź działalność naukowa, oświatowa, artystyczna, nie połączona z prowadzeniem samodzielnego przedsiębiorstwa;

7) czynności polegające przeważnie na pracy fizycznej, które nie są rzemiosłem w rozumieniu prawa przemysłowego i nie mają na celu wytwarzania ani przetwarzania;

8) sprzedaż eksportowa na rachunek własny lub krajowych przedsiębiorstw eksportowych oraz transakcje z firmami zagranicznymi wynikające z obrotu uszlachetniającego czynnego;

9) świadczenia przedsiębiorstw żeglugi morskiej i powietrznej, przedsiębiorstwa państwowego „Polska Poczta, Telegraf i Telefon", kolei żelaznych w zarządzie przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Żelazne";

10) świadczenia szpitali odpowiadających warunkom rozporz. Prezydenta Rzeczyp. z 22 marca 1928, klinik akademickich, domów zdrowia i wypoczynkowych;

~~69~~ 71

11) świadczenia wodociągów, kanalizacji, laboratoriów, kąpielisk, rzeźni, targowisk, elektrowni, gazowni, tramwajów, autobusów, lombardów, prowadzonych we własnym zarządzie i na własny rachunek przez państwo, związki samorządowe terytorialne oraz szkoły akademickie;

12.) świadczenia komunalnych kas oszczędności, gminnych pożyczkowo-oszczędnościowych, pracowniczych kas ubezpieczeń i kas pomocy członkom zrzeszeń pracowniczych;

13). świadczenia barów, internatów, zakładów poprawczych, schronisk oraz bibliotek, czytelni, muzeów, galerii, wystaw, prowadzonych lub utrzymywanych przez państwo, związki samorządowe, szkoły akademickie, zakony i zgromadzenia zakonne prawnie uznanych wyznań religijnych, instytucje dobroczynne i fundacje, zrzeszenia działające na podstawie prawa o stowarzyszeniach lub prawa przemysłowego;

14) świadczenia stowarzyszeń sportowych, turystycznych i krajoznawczych wydawane dla członków tych stowarzyszeń;

15) przedstawienia sceniczne i choreograficzne, produkcje wokalne i muzyczne, z wyjątkiem produkcji w zakładach gastronomicznych i wyświetlania filmów;

16) czynności wytwórcze, przetwórcze i usługi o charakterze rękodzielniczym, w szczególności przemysł

kramy i domowy, praca chałupnicza i rzemiosło, wykonywane wyłącznie przez rolników i praca rolników rolnych bez sił pomocniczych w zakresie ustalonym przez rozporządzenia ministra skarbu w porozumieniu z właściwymi ministrami;

17) dorożkarstwo, furmaństwo, taksówki, wykonywane osobiście lub przy udziale najwyżej jednego członka rodziny;

18) wydawanie czasopism i innych pism periodycznych;

19) odnajmowanie najwyżej trzech pokojów umeblowanych i utrzymywanie stołowni dla najwyżej dziesięciu stołowników.

Obszerny szereg zwolnień od podatku przytoczonych w streszczeniu, ponieważ zwolnienia te oświetlają bliżej charakter podatku od obrotu, jako podatku przemysłowego i zarobkowego, nie obciążającego obrotu o charakterze społecznym nie zarobkowym, oraz zarobków minimalnych z pracy samoistnej. Doświadczenie dopiero okaże, czy taka konstrukcja ustawy o podatku przemysłowym okaże się słuszniejszą i bardziej celową niż dotychczasowa z r. 1925 i ~~193~~ późniejsze jej zmiany z r. 1935. Ustawa opracowania

ministra skarbu w porozumieniu z właściwym ministrem do zwalniania w drodze rozporządzeń całkowicie lub częściowo poszczególnych rodzajów świadczeń, a właściwe władze skarbowe do zwalniania od podatku ubogich płatników, których podatek nie przewyższałby kwoty równej 100 zł. Spółdzielnie drobnego kredytu, które określi minister skarbu, są zwolnione od podatku; w innych spółdzielniach bankowych zwalnia się od podatku obrót z pożyczek udzielonych członkom spółdzielni i z tytułu lokat w związkowych centralach finansowych.

Stawki podatku są niejednolite, zależą od rodzaju czynności i od tego czy obrót jest udokumentowany prowadzonymi księgami handlowymi. Stawki w obrocie towarowym wynoszą 1,25% i 1,7% zależnie od tego, czy obroty są udokumentowane prowadzonymi księgami handlowymi, lub nie. W obrocie pieniężnym wynoszą 1·8% od obrotu i 2·1% z tymi samymi rozróżnieniami. Najwyższa jest stawka 6% od obrotów osiągniętych z prowizji z komisu, pośrednictwa i agencji. Od obrotów nie wymienionych w ustawie stawka wynosi 3%. Na uwagę zasługuje postanowienie, że od obrotu przedsiębiorstw państwowych nie posiadających odrębnej osobowości prawnej, pobiera się podatek od obrotu o 50% wyższy w stosunku do stawek, które byłyby właściwe dla czynności

Tych przedsiębiorstw ze sprzedaży lub wyrobu nabytych w tym celu towarów lub kwasów drożdżowanych. Należy jednak zaznaczyć, że wszystkie wszelkie przedsiębiorstwa państwowe, jak banki, kasy państwowe, koleje, poczty, kopalnie węgla, mają osobowość prawną, a także monopole skarbowe są osobami prawnymi.

Postępowanie podatkowe przy wymiarze podatku od obrotu i przy odraczaniach ustala ordynacja podatkowa. Termin płatności podatku w formie zaliczki na ~~dla kupca~~ podatek w wysokości poprzedniego miesiąca dla kupców przypada do dnia 25 każdego miesiąca, dla innych płatników po upływie kwartału kalendarzowego w wysokości podatku przypadającego w kwartale ubiegłym, a przynajmniej jednej piątej (1/5) podatku wymierzonego za rok ubiegły.

Dla ułatwienia postępowania przy wymiarze i zapłacie podatku drobnym przedsiębiorstwom minister skarbu wydał przepisy o uiszczaniu podatku ryczałtem na podstawie przeciętnych norm obrotu bez ustalania sumy obrotu w poszczególnych wypadkach. Przepisy o ryczałtowym podatku za okres 1939 i 1940 zawiera rozporządzenie ministra skarbu z 23 lutego 1939 poz. 102 (podobnie co do podatku dochodowego z 24 lutego 1939 poz. 103).

Zupełnie inny cel ma instytucja podatku scalonego. Instytucja ta polega na jednorazowym pobraniu podatku od towarów, które kilkakrotnie przechodzą

przez ~~xx~~ sieć kupców hurtowych i drobnych, zanim dostaną się do rąk konsumenta. Minister Skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu wydał szereg takich rozporządzeń. Ostatnie jego rozporządzenie o tym przedmiocie z dnia 26 stycznia 1939 dotyczy ryczałtowego podatku obrotowego od sprzedaży cementu i cukru (poz. 50 Dz. U.), od sprzedaży piwa, napojów winnych, wódek gatunkowych, octu, kwasu octowego i drożdży (poz. 51), od sprzedaży artykułów monopolu tytoniu, spirytusu, solnego oraz losów loterii monopolu loteryjnego (poz. 52) i sprzedaży zapałek (poz. 53).

Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o podatku obrotowym wydał minister skarbu pod datą 19 kwietnia 1939 poz. 287 D. U.

Podatek obrotowy ma dla Skarbu Państwa i dla związków samorządowych, pobierających miejskie dodatki, znaczenie jako jeden z najwydatniejszych podatków. Skarbowi Państwa podatek ten przyniósł w ostatnim roku 1938/9 sumę dochodu 301 milionów zł., na Skarb zaś osobno 36,3 mil. zł. nie licząc przekazanego w sumie 46 mil. związkom samorządowym. Związki samorządu terytorialnego otrzymują udział we wpływach z tego podatku w wysokości 15,5%. Nadto ustawą z 25 kwietnia 1938 (poz. 293 D. U.) przeznaczono dla ~~tego~~ samorządu ~~cały~~ terytorialnego (50%), gospodarczego (20%) i dla szkół zawodowych (30%) około 18 milionów zł. wpływy z opłat rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć, ustalonych w tej ustawie; natomiast przesunięto od 1 stycznia 1940 podatek od cen świadectw przemysłowych wraz z dodatkami.

V Podatek dochodowy.

A. Przedmiot i stopa podatku. Podatek specjalny.

Podatek dochodowy, wprowadzony w r. 1920 w Polsce, uległ kilkakrotnie zmianom i uzupełnieniom bez naruszenia zasadniczej budowy opodatkowania. Obecnie obowiązuje w brzmieniu ogłoszonym obwieszczeniem ministra skarbu z 14 grudnia 1935 w Nr 2 poz. 6 Dz. U. Rzeczypospolitej. Podatek dochodowy pobiera się w dwóch oddzielnych działach, A. i B.

W dziale A. przedmiotem opodatkowania jest łączny dochód osób fizycznych jako głów rodziny z wszelkich źródeł, a to z nieruchomości gruntowej, budynków, przedsiębiorstw i zajęć, z kapitałów i praw majątkowych oraz z innych źródeł oprócz uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę, w dziale B. zaś przedmiotem opodatkowania w drodze potrącenia z dochodu jest dochód z uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę. Jeżeli osoba opodatkowana podlega podatkowi w obu działach, wówczas opłaca podatek oddzielnie według działu A. i obowiązującej w nim taryfy (na podstawie zeznania dochodu), oddzielnie zaś według działu B. i odrębnej taryfy (przez potrącenie). Wskutek takiego podziału przedmiotu opodatkowania przeważna część postanowień po-

darłowanych o pojęciu dochodu, o odliczeniach i ulgach, o zmianach dochodu, odnosi się tylko do dochodów działu A., nie dotyczy zaś wcale działu B. Z tego powodu pojęcie dochodu, określone przez ustawę podatkową, nie obejmuje całości dochodu osobistego, lecz tylko sumę czystych dochodów czerpanych z poszczególnych źródeł.

Do obydwu działów podatku odnoszą się przepisy o zwolnieniach od podatku dochodowego. Wolni są od podatku:

1. Państwo i związki samorządowe;
2. Zastępcy obcych państw uwierzytelnieni przy Rządzie Rzeczypospolitej oraz przydani im urzędnicy i służba, o ile są cudzoziemcami; podlegają jednak podatkowi od dochodu uzyskanego na obszarze Rzeczypospolitej. Na równi z nimi wolne są także inne osoby, którym to prawo służy wedle układów i prawa międzynarodowego;
3. Osoby prawne, których dochody są w całości obracane na cele ogólnej użyteczności, naukowe, oświatowe, kulturalne, wyznaniowe i dobroczynne;
4. Od pewnej części uposażeń nie pobiera się podatku dochodowego od pewnych kategoryj opodatkowanych, a to od oficerów, duchownych i urzędników wojskowych w czasie wojny w oddziałach bojowych od uposażenia wypłacanego z etatu wojennego, od szeregowych wojsk polskich w chwili czynnej od żołdu z dodatkami, od weteranów powstań co do pensyj z mocy obowiązujących przepisów i od osób pobierających ze Skarbu Państwa pensje i dodatki z tytułu odznaczeń za waleczność itp.;

5) Opodatkowaniu podlegają tylko te osoby fizyczne, prawne i spadki wakujące, których dochód roczny przekracza 1.500 złotych.

W dziale pierwszym A. opłacają państwowy podatek dochodowy od całego dochodu osoby fizyczne, mające na obszarze Rzeczyp. miejsce zamieszkania lub przebywające na tym obszarze dłużej niż rok, oraz osoby prawne, których zarząd znajduje się na obszarze Rzeczypospolitej. Inne osoby fizyczne, bez względu na swe miejsce zamieszkania i pobytu, podlegają podatkowi dochodowemu, o ile na obszarze Rzeczyp. posiadają nieruchomości, majątki przypisane do tego obszaru fideikomisem lub innymi przepisami prawnymi, wykonują przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe lub są spólnikami takich przedsiębiorstw; samo jednak posiadanie akcyj lub papierów wartościowych nie oznacza udziału w przedsiębiorstwie. Także opłacają takie osoby podatek w dziale B., jeżeli pobierają płace lub emerytury z funduszów publicznych lub prywatnych. Osoby fizyczne, nie zamieszkałe na obszarze Rzeczypospolitej, ale przebywające tu dla zarobku albo dla wykonania czynności handlowych lub przemysłowych, opłacają podatek od dochodu osiągniętego w tym czasie na tym obszarze. Spadki nieobjęte powołane są również do opłacania podatku dochodowego. Dochody

pobierane z obszaru obcego państwa wybacza się od opodatkowania o ile się udowodni, że podlegają tam podatkowi tego samego rodzaju i o ile istnieje wzajemność z drugiej strony.

L Za dochód uważa ustawa sumę wszystkich przychodów w pieniądzach lub wartościach pieniężnych otrzymanych z poszczególnych źródeł po strąceniu kosztów osiągnięcia, zachowania i zabezpieczenia tych przychodów, łącznie z corocznym przewidzianym odpisaniem za zużycie budynków, maszyn i wszelkiego rodzaju martwego inwentarza oraz po potrąceniu strat osiąganych lub całkowitych w przedmiotach podlegających zużyciu i służących do osiągnięcia dochodu, o ile odpisań na zużycie oraz strat nie uwzględniono już w kosztach. Do kosztów osiągnięcia przychodów zalicza się kosztuj wyżywienia członków rodziny podatnika stale pracujących w jego gospodarstwie rolnym lub leśnym, albo w jego przedsiębiorstwie handlowym lub przemysłowym. W razie wątpliwości co do wysokości odpisań za zużycie należy odpowiednie normy ustalić przez ma[...]ców.

L Nie wszystkie wpływy zalicza się do dochodu, a podobnie nie wszystkie wydatki mogą być potrącane z osiągnięcia tych przychodów. Ustawa o podatku dochodowym wybacza od dochodu z jej mocą następujące wpływy:

1) nadzwyczajne przychody w postaci spadków, legatów, darowizn, posagów, kapitałów wypłaconych za ubezpieczenie na życie,

o ile te przychody nie stanowią porównywanych wpływów; 2) wpływów wskutek spieniężenia majątków częściowo lub całkowicie; 3) zysków wynikających ze sprzedaży przedmiotów majątkowych, o ile sprzedaż nie nastąpiła w wykonaniu przedsiębiorstwa zarobkowego lub interesu spekulacyjnego; 4) wygranych loteryjnych i losowych; 5) wpłat z tytułu umorzenia wierzytelności; 6) w ogóle takich przychodów, które są zwiększeniem lub zwrotem majątku, ale nie stanowią ~~dochodu~~.

Z przychodów osiągniętych z poszczególnych źródeł nie mogą być potrącone: 1) wydatki na powiększenie lub ulepszenie źródeł dochodu. Są to t. zw. wydatki inwestycyjne; 2) na umorzenie długów, kapitałów włożonych w przedsiębiorstwo lub strat za lata ubiegłe; 3) na prowadzenie gospodarstwa domowego podatnika i na utrzymanie członków jego rodziny, o ile nie pracują stale w gospodarstwie; 4) procenty od własnego kapitału włożonego w gospodarstwo lub przedsiębiorstwo; 5) na osiągnięcie dochodu ~~za granicą~~ ze źródeł za granicą; 6) inne wydatki i straty nie związane z osiągnięciem dochodu.

Z ostatniego ustępu wynika a contrario, że tylko takie wydatki i straty, jakie są związane z osiągnięciem dochodu z poszczególnych źródeł, zgodnie z ogólnym pojęciem dochodu, mogą być od dochodu potrącone.

Oprócz więc wydatków powyżej wyszczególnionych nie można od ogólnego dochodu potrącić takich wydatków, jak wypłacenie legatów, darowizn, posagów, umorzeń przegranych, zobowiązań z tytułu poręki i t.p., ponieważ wypłaty te nie są związane z przychodami. Nie można również potrącić wydatków własnych i członków rodziny na leczenie w domu, z miejscowościach kąpielowych w kraju i zagranicą, ponieważ wydatki takie należą do kosztów gospodarstwa domowego i utrzymania członków rodziny. Jeżeli przy obliczeniu dochodu z różnych źródeł okaże się w jednym przewyżka wpływów nad wydatkami, a w drugim straty, to w celu ustalenia wysokości dochodu oblicza się oddzielnie sumę przewyżek i sumę strat i potrąca się tę ostatnią z pierwszej.

Dochodem więc w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym jest, jak zaznaczyliśmy na wstępie, suma przychodów czystych osobistych z rozmaitych źródeł, z wyłączeniem takich (wpływów i takich wydatków, które nie są związane z osiągniętymi przychodami. Osobiste wpływy nadzwyczajne i z uposażeń lub wynagrodzeń za najemną pracę, nie należą do dochodu w dziale A. ustawy, analogiczne zaś wydatki, nie związane z przychodami, nie mogą być potrącone od ogólnego dochodu. Natomiast można i należy <u>od ogólnego dochodu</u> według ustawy <u>odliczyć</u>: 1) Odsetki od długów, 2) wartość pieniężną rent i trwałych ciężarów opartych na tytułach prawnych, 3) obowiązujące podatnika na mocy prawa opłaty za siebie i za członków rodziny do kas zapomogowych, emerytalnych, ubezpieczeń społecznych, ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków i pogrzebowych, o ile te opłaty łącznie nie przekraczają 300 zł. rocznie za każdą ubezpieczoną osobę; 4) Premie wypłacone przez podatnika od

ubezpieczeń na wypadek śmierci lub na dożycie, o ile nie przenoszą na niego samego 300 zł, a razem z członkami rodziny na jego utrzymaniu 800 zł rocznie, 5) bezpośrednie podatki państwowe i samorządowe, przymusowe lub ustawowe świadczenia pieniężne oraz bezpłatne świadczenia przymusowe innego rodzaju na cele publiczne, z wyjątkiem państwowego podatku dochodowego, podatku od tantjem, nadzwyczajnej daniny państwowej, daniny lasowej, podatku majątkowego i dawnego podatku od wzbogacenia się. 6) W spółdzielniach odlicza się od dochodu sumy nadwyżek z tytułu interesów z członkami spółdzielni po wydzieleniu do podziału innych nadwyżek dochodu. Procenty i świadczenia podatnika na korzyść członków rodziny mogą być uwzględniane tylko pod warunkiem, jeżeli otrzymujący te procenty i świadczenia członek rodziny jest opodatkowany odrębnie podatkiem dochodowym.

Do przychodów głowy rodziny dolicza się dochody małżonka (sądownie nierozłączonego) i krewnych zstępnych, o ile głowie rodziny służy prawo rozporządzania ich dochodami lub ich użytkowania. Jeżeli członkowie rodziny mają dochody z zajęć zawodowych i innych zarobków, to co do tego dochodu podlegają odrębnemu opodatkowaniu. Dochody wspólnej własności opodatkowuje się osobno od udziału każdego uczestnika. Jeżeli udziały nie są określone, przyjmuje się, że są równe.

Podstawą opodatkowania są dochody osiągnięte w ostatnim roku kalendarzowym lub gospodarczym (operacyjnym),

przewyższającym zaś podatkowy. Wartość pieniężna dochodu w naturze oblicza się według przeciętnych cen z roku ubiegłego w miejscu, gdzie znajduje się źródło tych dochodów. Ustawa daje wskazówki dla obliczania dochodu z gospodarstw rolnych, lasów i przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych. Przy obliczaniu dochodu ogólnego z gospodarstw rolnych poniżej 15 ha. wyjątkowych gruntów położonych w odległości ponad 5 kilometrów od granicy wszelkich miast z ludnością powyżej 100 tysięcy mieszkańców przyjmuje się dochód w wysokości nieprzekraczającej wartości 4 cetnarów metrycznych żyta z jednego hektara gruntu po cenach przeciętnych z roku osiągnięcia dochodu. Za dochód z lasu uważa się czysty przychód uzyskany z wyrębów i wszelkich użytków leśnych oraz wynagrodzenia otrzymane za odstąpienie trzecim osobom prawa użytkowania lasu. Wyręby dokonane ponad plan gospodarczy lub naturalny przyrost drzewa nie dolicza się, lecz dzieli się cały dochód czysty na 6 części równych, z których tylko jedną dolicza się do ogólnego dochodu, a od reszty wymierza się podatek w stosunku procentowym, odpowiadającym podatkowi od ogólnego dochodu. Jest to dla podatników ważne, ponieważ stopa podatkowa jest progresywna i przy wyższych dochodach wyższa. Jest ona wyrażona w stawkach obszernej taryfy. Od najniższego dochodu ponad 1500 zł. wynosi 44 zł. czyli 3%, od 12.000 zł. wynosi 1074 zł. czyli 9%, ponad 200.000 zł.

wynosi 70.000 zł. czyli 35% i od starszych ~~3.500 zł.~~ 10.000 zł. wyżej po 3.500 zł. Do tego podatku dolicza się, o ile chodzi o dochody osób fizycznych i spadków nieobjętych, progresywnie przy dochodach wyższych ponad 200.000 zł. od 1 1/2% do 15% przy dochodzie ponad 2 miliony czyli 50% od całego dochodu podlegającego podatkowi. Stopa podatkowa wedle tej taryfy (art. 23) podwyższa się o 14% dla podatników nieżonatych lub niezamężnych, nie mających na utrzymaniu żadnego członka rodziny, osiągających dochód ponad 3.600 zł. Za członków rodziny uważa się małżonków, dzieci ślubne, nieślubne i przysposobione, krewnych męża i żony w linii wstępnej i zstępnej oraz dzieci ich rodzeństwa. Ulgi w stopie podatkowej przewiduje ustawa dla podatników, których dochód roczny nie przekracza 7.200 zł., mających na utrzymaniu głowy rodziny więcej niż jednego członka rodziny. Takim podatnikom obniża się stopę podatkową o dwa stopnie taryfy dla każdego następnego członka rodziny. Nadzwyczajne okoliczności osłabiające siłę podatkową płatników, n.p. dłuższa choroba, nie uzasadniają ulgi z mocy ustawy, mogą być jednak uwzględnione przez władzę wymiarową, którą ustawa upoważniła do zniżenia w takich ~~wy~~ wypadkach podatku o trzy stopnie taryfy, jeżeli dochód płatnika podatku nie przekracza 12.000 zł. rocznie.

~~(Dalsze ulgi zob. także ad 82.)~~

Obowiązek podatkowy dla osób fizycznych i prawnych rozpoczyna się z reguły od najbliższego roku po nastaniu stosunków uzasadniających ten obowiązek. Dla osób, które w tym czasie przybyły do Polski lub otworzyły w Polsce przedsiębiorstwo, rozpoczyna się obowiązek podatkowy z początkiem najbliższego miesiąca po zajściu tych wypadków; w ciągu 14 dni są one obowiązane złożyć pierwsze zeznanie o dochodzie spodziewanym do końca roku. Zmiany w ciągu roku nie wpływają na zmianę podatku za odnośny rok, chyba w razie śmierci podatnika lub likwidacji osoby prawnej.

Terminy płatności podatku przypadają w dniach 1 maja i 1 listopada. Do dnia 1 maja powinna być złożona połowa tej kwoty podatku, jaka przypada według wykazanego dochodu w zeznaniu. Inni podatnicy powinni wnieść podatek w ciągu 14 dni od dnia doręczenia nakazu płatniczego.

Postępowanie w sprawach podatku dochodowego i odwołanie do komisji odwoławczych określa ordynacja podatkowa. Celem ustalenia podstaw wymiaru podatku dochodowego oraz obrotowego mogą być na mocy (rozporządzenia wykonawczego do ordynacji podatkowej (§ 17) w komisji odwoławczej ustalone normy szacunkowe dochodowości gruntów, przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych, wolnych zajęć zawodowych i przemysłowych, a to normy obrotu, normy odpisów za zużycie (amortyzację), normy szacunkowe

dla bilansów gospodarczych, normy kosztów wyżywienia drobnych właścicieli rolnych o obszarze do 50 ha. prowadzących księgi gospodarcze sposobem uproszczonym, członków ich rodzin i służby.

W dziale II. 13. ustawy o podatku dochodowym objęte są postanowienia o podatku z uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę, oraz z taryfą skali podatkowej. Do tych podatników nie stosuje się wcale zniżki i ulgi, a także zwyżki dla nieżonatych i niezamężnych, określone wyżej w dziale I ch. Podatek pobiera się przez potrącenie tak u uposażonych publicznych, jak prywatnych, przez pracodawcę. Skala podatkowa jest w tym dziale opracowana procentowo. Od skali najniższej ponad 1500 zł. podatek wynosi 1%, od 4.800 zł. 5,8%, od 12.000 zł. 10,6%, od 192.000 zł. i wyżej pełne 50% czyli połowę dochodu. Skala ta została podwyższona w okresie t. zw. kryzysowym przez nałożenie specjalnego podatku od wynagrodzeń wypłacanych z funduszów publicznych na mocy dekretu Prezydenta Rzeczyp. z 14 listopada 1935 (poz. 503 Dz. U.), którym podwyższono stawki podatku dochodowego od 7% do 25% (nad 2.000 zł.) przy średnich i wyższych uposażeniach i emeryturach. Podatek był nałożony na razie na dwa lata, następnie został przedłużony do końca roku budżetowego 1939/40 z wyjątkiem dochodów najniższych.

Osoby otrzymujące uposażenie lub wynagrodzenie za pracę od różnych instytucyj lub więcej wynagrodzeń od jednego chlebodawcy mają obowiązek, jeżeli suma tych wynagrodzeń przekracza kwotę 4.800 zł., uiścić dodatkowo różnicę na korzyść Skarbu Państwa, od łącznej sumy wynagrodzeń wedle skali progresywnej w Kasie urzędu skarbowego. W tym celu obowiązane są na formularzu wykazać pobrane dochody i zapłacony od nich podatek oraz przypadającą nadwyżkę od wyższej skali podatku.

./. 88

Ustawa upoważniła ministra skarbu do obniżania skali podatku dochodowego wedle obszarów dzielnic A i B. (art. 23 i 43 ustawy).

Związki samorządowe poza dawną dzielnicą pruską nie mają prawa nakładania dodatków samorządowych do podatku dochodowego, mają jednak udział w dochodzie z tego podatku. Tylko w b. dzielnicy pruskiej t.j. w województwie poznańskim, pomorskim i na Górnym Śląsku utrzymały się dawne dodatki samorządowe, które wedle ustawy wynoszą po najwyżej:

przy dochodzie podatkowym	1500 zł. – 24.000	4% dochodu
" " "	24.000 – 88.000	4½% "
" " "	88.000 i wyższym	5% "

Podatek dochodowy jest ~~obok monopolu tytoniowego~~ najobfitszym źródłem dochodu dla Skarbu Państwa, i bardzo doniosłym źródłem dla skarbowości samorządu terytorialnego, szczególnie miast. W r. 1938/9

~~ad 82.~~ 88 B. ~~Nowsze~~ Ulgi podatkowe. Podatek ryczałtowy. ~~podatek samorządów terytorialnych.~~

~~Dalsze~~ Ulgi w podatku dochodowym wprowadziły dwie nowsze ustawy z r. 1938, a mianowicie ustawa z 9 kwietnia 1938 poz. 226 Dz. U. i ustawa z tej samej daty poz. 224 Dz. U. o ulgach inwestycyjnych, o której już wspomnieliśmy przy podatku od nieruchomości.

Wedle ustawy pierwszej wolne są od podatku dochodowego dywidendy od akcyj spółek akcyjnych oraz dochody z udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, spółdzielniach i w tych zrzeszeniach, które są osobami prawnymi, jeżeli siedziba spółki znajduje się na obszarze Rzeczypospolitej. Postanowienie to ma wyraźny cel popierania w kraju rozwoju przedsiębiorstw przemysłowych i górniczych krajowych, mających siedzibę w kraju. Nadto wedle tej ustawy wolne są od podatku przychody służące na pokrycie kosztów utrzymania otrzymywane od zamieszkałych na obszarze Rzeczypospolitej osób fizycznych, których dochody nie podlegają opodatkowaniu na podstawie przepisów działu I ustawy (lecz na podstawie działu II 13. ?). Ten przepis

nie zwalnia jednak osób dających takie zapomogi, [illegible] rodziców, od zapłacenia podatku od całego swego dochodu.

Ustawa ta przyznała drobnym płatnikom tę ulgę, że upoważniła ministra Skarbu do zarządzania poboru podatku dochodowego od drobnych płatników w formie ryczałtu w drodze ugody bez ustalania sum dochodu w każdym poszczególnym wypadku. Rozporządzenie wykonawcze ministra Skarbu określiła zasady ryczałtowania podatku, prawa i obowiązki władz skarbowych i podatników oraz postępowanie. Ulga ta wiąże się z analogiczną ulgą w podatku obrotowym. Minister Skarbu wydał pod dniem 24 lutego 1939 poz. 103 Dz. U. rozporządzenie o poborze podatku dochodowego w formie ryczałtu na lata podatkowe 1939 i 1940 według ustawy powyższej z 9 kwietnia 1938, równocześnie zaś pod dniem 23 lutego 1939 poz. 102 rozporządzenie o poborze ryczałtowego podatku obrotowego za te same lata podatkowe w myśl ustawy z 4 maja 1938 o podatku obrotowym.

Dalsze ulgi w podatku dochodowym oraz w podatku
od nieruchomości i od lokali (przynosi ustawa o „ulgach
inwestycyjnych" z 9 kwietnia 1938 osobom wzno-
szącym nowe budowle na czynsz albo na własne potrzeby, po-
nieważ z dniem 1 stycznia 1939 dawna ustawa
z r. 1933 oraz z nowelami traci moc obowiązującą.
Ulgi te są ~~xxxx~~ ograniczone pod względem ter-
minu, albowiem służyć mają tylko budynkom
wykończonym do końca r. 1942 i na okres dzie-
sięcioletni (dotychczas piętnastoletni). Jeżeli w
budynkach lokale te nie są większe niż trzyizbo-
we (t.j. po dwa pokoje z kuchnią) przedłuża
się okres 10 letni na 15 lat dla lokali mie-
szkalnych, w Gdyni zaś do lat 25. Osobom
prawnym służą te ulgi tylko dla mieszkań
jedno lub dwuizbowych (pokój z kuchnią). Ulgi
w podatku dochodowym, wymienione poprzednio
przy podatku od nieruchomości, stosują nadal z pe-
wnymi ograniczeniami, dają bowiem prawo po-
trącenia z dochodu podlegającego podatkowi
dochodowemu w dziale I i II. sumy wydatków na
budowę, jednakże nie więcej niż 15.000 zł.

na pierwszy lokal mieszkalny i 5.000 zł na każdy
dalszy lokal mieszkalny; dla Warszawy nieco większe.
Zwrot budowy garażów ulega potrąceniu z zasiłku.

Dalej ulgi ustawa przyznaje budowlom w
centralnym okręgu przemysłowym, oraz przedsiębiorstwom
przemysłowym, nowym instalacjom maszyn i urządzeń; i na całym obszarze państwa także budowie
dróg; i na inne
lotnisk, budynkom na hangary i na inne
urządzenia i warsztaty lotnicze, garażom i warsztatom
nabywcom pojazdów mechanicznych i statków powietrznych, budowie linii kolejowych
reparacyjnym,
podziemnym budowlom górniczym
i innym inwestycjom. Osobny rozdział poświęca
ustawa inwestycjom w województwach
wschodnich. Oprócz ulg podatkowych zapewnia
ustawa także zwolnienie od opłat stemplowych
potem i inne ulgi od postanowień ustawy
z 1 lipca r. 1926 i noweli z r. 1935.

Minister Skarbu jest upoważniony do obniżania
stawki podatku drogowego zaś w obydwu
grupach A. i B. Związki samorządowe z wyjątkiem
jątkiem samorządu terytorialnego w b. dzielnicy
pruskiej (w województwie poznańskim, pomorskim

i na Górnym Śląsku, nie są uprawnione do
nakładania dodatków samorządowych do podatku
dochodowego; otrzymują jednak z dochodów z tego
podatku na swoim obszarze udział, który
obecnie (na mocy dekretu Prezyd. Rzecz. z 22 listopada
1935 poz. 518 określa się od poboru wpływów z tego
podatku działu II i od 5/7 części wpływów działu I i
nominalnie dla Warszawy 20%, dla innych związków 15% faktycznie ~~dochodowe~~
~~16 2/3 %, a dla innych związ~~
wynosi) ~~dla Warszawy~~ ~~12.5% dochodu z po~~
~~ków samorządu terytorialnego~~ ~~dodatku~~

W b. dzielnicy pruskiej utrzymały się dawniejsze
dodatki samorządowe do podatku dochodowego, a
właściwie podatki od dochodu i mogą być
pobierane najwyżej do wysokości 4%, 4 1/2% i 5%
z dochodów grupy A. (fundowanych)
a mianowicie: przy dochodzie podatkowym:

od 1500 zł. – 24.000 zł. 4%
" " " 24.000 " – 88.000 " 4 1/2%
" " " 88.000 i wyżej 5%,

z dochodów niefundowanych zaś najwyżej 3%

Podatek dochodowy w Polsce odznacza się bardzo wy=
soką stopą podatkową i szybkim postępowaniem
progresji od dochodów średnich do wyższych.
Zmiany tego podatku przeprowadzone i osta=

[illegible] trzech latach dotknęły w znacznej mierze skarbowe dochody obrotu 13. aniżeli dochody t.zw. funduszowe, wbrew zasadom teorii skarbowej i praktyce w państwach zachodnich. Tym mniej można teraz tymczasem usprawiedliwić specjalny podatek od wynagrodzeń, który jeszcze dotkliwiej obciąża wynagrodzenia urzędników i jest ciągle prolongowany wbrew pierwotnym zastrzeżeniom.

Podatek dochodowy jest obecnie najobfitszym źródłem dochodu dla Skarbu Państwa, przewyższa bowiem w dochodzie monopol tytoniowy, który dotychczas stał na czele dochodów skarbowych. Także większe samorządowe, pomimo bardzo znacznego obniżenia się pierwotnego udziału w dochodzie z tego podatku, czerpią też pokaźne dochody w miastach, szczególnie w b. dzielnicy zachodniej. Statystyka podatku dochodowego daje obraz dochodów warstw średnich i zamożnych w Polsce, podlegających temu podatkowi, nie sięga jednak do ogromnej większości ludu polskiego. W r. 1938/9

~~86.~~ 94.

przyniósł ten podatek Skarbowi Państwa 373,1 miliona zł. dochodu. Nadto specjalny podatek od uposażeń i wynagrodzeń przyniósł 107,7 miliona, razem więc z tym specjalnym podatkiem przyniósł podatek dochodowy Skarbowi 450,8 miliona złotych. Rozporządzeniem wykonawczym do ustawy o podatku dochodowym ogłoszonym minister skarbu pod dniem 27 kwietnia 1936 poz. 301 Dz.U.

W województwie śląskim podatek ten pobiera oddzielnie wojewódzki urząd skarbowy. W r. 1938/9 dochód z tego podatku wyniósł tam 60,6 miliona zł. Jeżeli dochód ten doliczymy do sumy powyższej, otrzymamy łączny dochód z podatku dochodowego i specjalnego w Rzeczypospolitej w ubiegłym roku w sumie 511,4 mil. zł.

Dochód Skarbu Państwa z podatku dochodowego wzrósł w ostatnim pięcioleciu w dwójnasób z 174 milionów zł w r. 1934/5 na 373 miliony w roku ubiegłym. Wzrost ten zawdzięczamy w części pomyślniejszym stosunkom do-[illegible], głównie jednak pociągnięciu do podatku od uposażeń najniższej ~~kategorii~~ grupy podatników o dochodzie nad 1.500 zł. do 2.500 zł. i znacznej podwyżce skali podatkowej głównie w grupie B. tego podatku.

Najniższa grupa podatników stanowi liczebnie 53% wszystkich pracowników (oprócz państwowych) w dziale B. opodatkowanych. W r. 1936 było tych pracowników 290.808 na ogólną liczbę 539.601 podatników w tym dziale.

[Dochód związków samorządowych z udziałów w podatku dochodowym przewiduje projekt budżetu państwowego w kwocie około 43 milionów zł., z podatków zaś oddzielnych w b. dzielnicy pruskiej w kwocie 17 milionów. Razem więc przypada na dochód samorządu terytorialnego z tego źródła około 60 milionów, na Śląsku Górnym z podatku państwowego 60,6 milionów, na obszarze całego państwa prócz Śląska wpływów 343,1 milionów, z specjalnego podatku od uposażeń i wynagrodzeń pobl. 107,7 mil., ogółem więc z tego źródła 571,4 milionów zł. ~~Do tej sumy można jeszcze dołączyć~~ ~~[illegible] podatku z tytułu podatku majątkowego. [illegible]~~ ~~wynoszące około 2 milionów złotych.~~ Podstawą wymiaru podatku dochodowego (sumą czystych dochodów [illegible]) w dziale A. była w r. 1937 kwota 1.901 milionów zł., w dziale B. 13. razy ~~bez pracowników [illegible] suma dochodów opodatkowanych z pracy najemnej wynosi około 1/3 części dochodu poprzedniego.~~ nie została ustalona.

VI Inne podatki bezpośrednie.

Z innych podatków bezpośrednich przytoczymy tu jeszcze podatek od kapitałów i rent, podatek od energii elektrycznej, od uboju, podatek od spadków i darowizn, traktowany w skarbowości polskiej pomiędzy opłatami, oraz resztki podatków wygasłych ~~zniesionych~~, ale jeszcze nie wyczerpanych, mianowicie podatku majątkowego i daniny majątkowej, ~~podatku~~ daniny lasowej, podatku od placów budowlanych. Do podatków zniesionych należy także podatek wojskowy, który był wprowadzony w Polsce na mocy ustawy z 23 maja 1924 o powszechnym obowiązku służby wojskowej (art. 91). Rada ministrów nałożyła w r. 1926 podatek ten w dwojakiej formie: w formie dodatku do podatku dochodowego i w formie zasadniczego podatku w stałych kwotach 10 zł. 15 zł. i 20 zł. na tych, którzy zostali uznani za niezdolnych do czynnej służby wojskowej, ale zdolni byli do pracy oraz do służby w rezerwie lub w pospolitym ruszeniu. Zasadnicze opłaty zostały w r. 1931 przekazane gminom miejskim i wiejskim. Dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 9 listopada 1936 (poz. 801 Dz.U.) podatek ten został zniesiony, a natomiast wprowadzony został zastępczy

powszechny obowiązek wojskowy, polegający na obowiązku bezpłatnego wykonywania pracy dla celów obrony Państwa oraz potrzeb gminy lub gromady, mających związek z tą obroną, a to przez 6 dni w roku. Obowiązkowi temu podlegają uznani za zdolnych do służby w pospolitym ruszeniu z bronią lub bez broni; zaliczeni do rezerwy i zwolnieni czasowo od służby wojskowej.

A. Podatek od kapitałów i rent.

Podatek od przychodu z kapitałów i rent był wprowadzony ustawą z 16 lipca 1920 jako podatek przychodowy ze źródeł pieniężnych analogiczny do podatku gruntowego z gruntów i podatku od nieruchomości budynkowych. Wkrótce jednak okazało się, że podatek ten utrudnia zaciąganie pożyczek zagranicznych i obniża kurs krajowych papierów wartościowych. Z tego powodu postanowienia ustawy z r. 1920 zostały częściowo już w r. 1923 ustawą z 1 maja i późniejszymi rozporządzeniami Prezydenta Rzeczypospolitej z r. 1924 i 1927 i ustawą z 1 lutego 1930 poz. 67 zawieszone do czasu ponownego ich powołania do życia i ogłoszenia uchwałą Rady Ministrów. Tymczasem więc wolne są od opodatkowania przychody z papierów wartościo-

ścianych państwowych, z kosztów zaliczonych, z ~~?~~ udziałów owu-
dnościowych, z akcji i udziałów obcych instytucji lub
przedsiębiorstw, z obligacji samorządowych i insty-
tucji kredytowych, nawet przychody z kapitałów pieniężnych
osób zamieszkałych zagranicą (ustawa z 20 lipca 1925). Nadal
podatkowi temu podlegają (operacje kredytu krótkoterminowego i) przychody ze świadczeń umó-
wionych w kontraktach w naturze lub w gotówce, głównie
w kontraktach naftowych zastrzegających właścicielowi
gruntu udział w ilości procentowej od wydobytej ropy
(brutto), oraz rachunki on callowe, zakupione w ban-
kach papierami wartościowymi lub w inny sposób.
Stopa podatkowa tego podatku wynosiła pierwotnie
10%, a od ~~rachunków on callowych~~ świadczeń kontraktowych 20%, została
zaś w r. 1935 ~~(postanowieniem ustawy z 26 marca~~
~~1935 poz. 127)~~ podwyższona do ~~30%~~ 11.5%, a od
świadczeń ~~umówionych~~ umówionych w kontraktach wydoby-
wania ropy naftowej lub gazu ziemnego do 30%
(dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z 28 grudnia 1935 poz. 800).
Jest to podwyżka słuszna, ponieważ t. zw. brutto-wy
otrzymuje udział w przychodach darmo bez żadnego
współudziału lub zasługi, z tytułu jedynie swej
własności powierzchni ziemi. Także podatek od

spełnionych rachunków został podwyższony (z 0,540% na
0,612% rocznie) w stosunku do czasu i sumy pożyczek.
Odpowiedzialność za terminowe wpłacenie do kasy
skarbowej i za prawidłowe obliczenie podatku
ponoszą właściwe instytucje i przedsiębiorstwa.
Od 10% dodatku do podatków przychodowych pożyczki zo-
stały zwolnione postanowieniem ustawy z 26
marca 1935 poz. 127.

Dochód Skarbu państwowego wynosił w r. 1938/9 5½ mi-
liona złotych, na rok 1939/40 preliminowano 5 milionów.
W wojew. śląskim preliminowano dochód w kwocie 400.000 zł.
Związki samorządowe nie mają prawa nakładania
dodatków do tego podatku, ani też nie mogą pobierać samoistnego
podatku od kapitałów i rent (art. 21 ustawy z 11 sierpnia 1923).

B. Podatek od energii elektrycznej.

Podatek od energii elektrycznej, wprowadzony
ustawą z 17 grudnia 1931 poz. 880, wynosi 10%
wartości (ceny) zużytej energii elektrycznej, po-
bieranej przez poszczególnych odbiorców dla celów
oświetlenia, a także dla innych celów, jeżeli jest
mierzona miernikiem wspólnie z energią światła.
Energia zużyta dla celów lekarskich, reklamowych
i innych, mierzona na odrębnym mierniku
nie podlega podatkowi. Wolne od podatku jest
zużycie energii przez urzędy państwowe i samo-

nęlowe, instytucje i zakłady nie mające charakteru przemysłowego lub handlowego, tzw. przemysłowo-handlowe, rzemieślnicze, rolnicze, koleje państwowe, poczta, telegraf, telefon, oświetlenie ulic i placów publicznych. Przedsiębiorstwa samorządowe o charakterze przemysłowym i handlowym nie są wolne od tego podatku. Wschodnie województwa wraz z częścią wojew. pomorskiego i miastem Gdynią, wojew. tarnopolskim i stanisławowskim zostały z góry na lat 10 (do końca r. 1941) zwolnione od tego podatku.

Płatnikiem podatku jest odbiorca czyli konsument energii na podstawie należności policzonej za energię przez zakład elektryczny. Sprzedawca jest jednak obowiązany do obliczenia i poboru podatku wraz z dodatkiem komunalnym w miastach i jest wobec władzy skarbowej odpowiedzialny za ściągnięcie podatku w tym samym stosunku, w jakim pobiera swoją należytość za energię. Z tego tytułu podatek ten zaliczono do skarbowych do bezpośrednich, chociaż jest faktycznie pośrednim i spada na konsumenta w cenie energii. Miasta liczące ponad 25.000 mieszkańców mogą nakładać dodatki komunalne do tego podatku do wysokości 25% kwoty podatku. Na Śląsku ustawa ta nie obowiązuje.

Sprzedawca energii jako płatnik podatku, otrzymuje za swe czynności 2% pobranej kwoty. Dochód Skarbu z tego podatku w r. 1938/9 wynosił 6,8 mil. zł. Na r. 1939/40 preliminowano 7½ miliona, a z dodatku samorządowego około 2 miliony zł. Podatek od energii elektrycznej wolny jest od 15% dodatku nadzwyczajnego ustawą z 26 marca 1935 poz. 127 na niektóre podatki bezpośrednie. Jednolity tekst ustawy o tym podatku ogłosił minister skarbu obwieszczeniem z 9 sierpnia 1934 poz. 720 Dz. U.

C. Podatek od uboju.

Państwowemu podatkowi od uboju podlega ubój bydła rogatego, cieląt i nierogacizny. Podatek ten został wprowadzony dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 27 października 1933 poz. 614 Dz. U. częściowo zmienionym dekretem z 3 listopada 1936 poz. 583. Do zapłaty podatku obowiązani są posiadacze zwierząt wyrżniętych, o ile nie są przeznaczone do spożycia we własnym gospodarstwie domowym. Podatek wynosi od sztuki bydła rogatego 3 zł., od cielęcia 50 gr., od sztuki nierogacizny 1 zł. 50 gr. Dla obszaru województw wschodnich i kilku powiatów wojew. białostockiego podatek ten obniżono do połowy. Podatek musi być zapłacony przed ubojem, a wyjątkowo tylko po uboju według postanowień rozporządzenia wykonawczego. Poborcą podatku jest gmina, która na własną rzecz, w innych gminach pobierają podatek organy, pobierające opłaty za badanie zwierząt rzeźnych i mięsa. Na pokrycie kosztów władze samorządowe zatrzymują sobie 3% pobranego podatku. W r. 1938/9 podatek od uboju przyniósł Skarbowi Państwa 9 milionów zł. Dodatki samorządowe do tego podatku nie są dozwolone.

9. Podatek od spadków i darowizn.

Podatek od spadków i darowizn jest podatkiem bezpośrednim od nabycia majątku drogą spadku lub darowizny czyli od przyrostu majątkowego. W skarbowości polskiej podatek ten zaliczono do opłat stemplowych z powodu pewnej analogii z opłatą od przeniesienia (obrotu) majątku w wypadku śmierci spadkodawcy lub darowizny uczynionej za życia. Podatek ten wprowadziła dla całego państwa ustawa z 29 maja 1920 utrzymując niektóre przepisy dzielnicowe związane z prawem cywilnym i postępowaniem w sprawach spadkowych. Podatkowi spadkowemu i od darowizn podlega nabycie majątku w drodze spadku, zapisu lub darowizny. Za podstawę wymiaru podatku przyjmuje się czystą wartość nabytego spadku w dniu jego otwarcia czyli śmierci spadkodawcy albo zdziałania darowizny. Długi i ciężary odlicza się od wartości ogólnej wraz z kosztami ostatniej choroby spadkodawcy nie pokrytymi z jego majątku oraz kosztami pogrzebu i nagrobka. Zeznanie majątku mają złożyć spadkobiercy oraz podać wartość majątku według wartości sprzedażnej. W wątpliwościach władza skarbowa ustala wartość przez zaprzysiężonych znawców. Majątek nieruchomy

w kraju zawsze podlega podatkowi; ruchomy zaś wtedy nie podlega, jeśli zarówno spadkodawca lub darczyńca, jak nabywca, nie są obywatelami polskimi i nie mieszkali w Polsce w chwili otwarcia spadku lub zdziałania darowizny. Sprawy te są bliżej uregulowane w układach międzynarodowych na zasadzie wzajemności.

Wolne od podatku są: Skarb Rzeczypospolitej, zakłady państwowe, mające osobowość prawną, zstępni i wstępni co do majątku, który darował lub sprzedał spadkodawcy, fundacje, zakłady, zrzeszenia, związki samorządowe, mające siedzibę w państwie polskim co do majątku otrzymanego na cele dobroczynne lub naukowe. Minister Skarbu ma prawo zwolnić na prośbę podatnika od podatku spadkowego fundacje krajowe i zagraniczne, zakłady i zrzeszenia, także co do majątku otrzymanego na inne cele dobra ogólnego. Z tytułu minimum egzystencji wolne są od podatku spadki lub darowizna, jeśli nie przekraczają 10.000 złotych i przechodzą na najbliższą rodzinę spadkodawcy lub darczyńcy, t.j. na potomków lub małżonka, a przy spadku na rzecz innych osób wolna jest kwota 3.000 zł. Oprócz tego nie podlegają

podatkowi do łącznej wartości 2.500 złotych sprzęty pokojowe i naczynia kuchenne, pościel, odzież i bielizna, przeznaczone do użytku w gospodarstwie domowym, oraz narzędzia pracy, a w gospodarstwach rolnych także inwentarz żywy i martwy.

Taryfa podatku od spadków i darowizn podnosi się w miarę wysokości spadku i darowizny oraz ~~nie~~ bliższego lub dalszego stopnia pokrewieństwa osoby obdarowanej w stosunku do spadkodawcy i darczyńcy. Taryfa podatkowa została nowo ustalona na mocy ustawy z 14 marca 1933 poz. 142. Taryfa dzieli się na pięć grup według stopnia pokrewieństwa i wysokości spadku i darowizny. W pierwszej grupie najbliższych krewnych progresja podatkowa sięga od 0·5% do 4% przy największych spadkach (ponad 10 milionów). W drugiej grupie progresja sięga do 8%, w ostatniej piątej do 34%. Ustawa z 26 marca 1935 poz. 127 upoważniła ministra skarbu do pobrania dodatku w wysokości 15% od podatku spadkowego i niektórych innych podatków bezpośrednich (poza dochodowym, od lokali, energii elektrycznej, danin majątkowych, podatku zaś gruntowego do 10%). Z powodu obniżenia stopy podatku

obniżyły się dochody z tego źródła. W r. 1938/39 przyniósł podatek spadkowy i od darowizn w dziale opłat stemplowych 7,6 miliona zł., podobnie na r. 1939/40 preliminowano z tego źródła dochód w łącznej kwocie 7 milionów, w tej kwocie podatek od darowizn 800.000 złotych. Wraz z podatkiem państwowym pobiera się dodatek komunalny do tego podatku w wysokości 10% podatku, który urzędy skarbowe przekazują w całości komunalnemu funduszowi pożyczkowo-zapomogowemu (art. 16 ustawy z 11 sierpnia 1923 w brzmieniu obowiązuj. z r. 1936 poz. 457).
W województwie śląskim podatek od spadków i darowizn przynosi bardzo zmienne sumy, od 120.000 do 800.000 zł. rocznie.

E) Podatki zaległe i zniesione. Dodatki.

Obok podatków obowiązujących mamy w Polsce kilka podatków już zniesionych, bądź wyraźnie jak podatek majątkowy, wspominany na wstępie rozdziału, podatek od placów budowlanych, od dochodu z zajęć zawodowych, bądź wygasłych z powodu osiągnięcia celu, na który były wprowadzone, jak podatek majątkowy, danina lokalowa, nadzwyczajna danina majątkowa. Należy tu przypomnieć, że w pierwszych latach swej niepodległości Polska starała się za pomocą nadzwyczajnych podatków majątkowych zdobyć fundusze niezbędne dla uregulowania finansów i stworzenia banku biletowego. Po trud

próbach w tym kierunku w r. 1919, 1920 i 1921 wprowadzono
w r. 1924 na podstawie ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 Nr 94 Dz. U.
nadzwyczajny podatek majątkowy w wysokości sumie
jednego miliarda franków złotych, rozłożonej na trzy lata
po 333 milionów franków rocznie. Sumę tę rozłożono
na grupy ludności w ten sposób, że połowę całej sumy
czyli 500 milionów zł. ponieść miały majątki ziemskie i
gospodarstwa rolne, 375 milionów przemysł i handel, a 125
milionów inne zawody. Przy ocenianiu majątków dla-
zało się, że majątki ziemskie oceniono w ustawie
za wysoko i że większa własność rolna nie jest w stanie
ponieść całego ciężaru na nią włożonego, a to tem mniej,
że równocześnie osobna ustawa obciążono lasy daniną
leśną na cele odbudowy kraju, nałożoną w wysokości
30% całej masy drzewa użytkowego z 10 letnich
etatów rębnych wolnych od służebności, a z 5 letnich
etatów obciążonych służebnościami. Daniną leśną zo-
stał obciążony obszar lasów na przestrzeni przeszło 4-ch
milionów hektarów. W r. 1933 w miejsce nadzwyczaj-
nego podatku majątkowego, który równocześnie został
uchylony, wprowadzono ustawą z 24 marca 1933 poz. 248
nadzwyczajną daninę majątkową rozłożoną na
pięć lat do końca r. 1937, która przy umorzeniu części
podatku majątkowego, przyniosła [illegible]

ogółem 120 milionów, po 24 miliony rocznie, rozdzielonych na płatników podatku gruntowego, przemysłowego i od nieruchomości. Z tych wszystkich podatków powstały dotychczas pewne zaległości, które corocznie wpływają do skarbu w drodze dobrowolnej lub przymusowej. W r. 1938/9 wpłynęło z podatku majątkowego 2.2 miliony zł., z podatków zniesionych 3,15 mil. zł. Poważne sumy przynosi specjalny podatek od wynagrodzeń z funduszów publicznych, o którym mówiliśmy przy podatku dochodowym (107.7 miliona) i dodatki do danin publicznych (20 milionów zł.).

W tym miejscu zaznaczyć jeszcze musimy, że pokaźny dochód wpływa do skarbu także z dodatków i kar od zaległości podatkowych pomimo obniżenia zbyt wygórowanych dodatków i kar pobieranych do ostatnich czasów nowelą ustawy z 18 marca 1935 poz. 88 z r. 1936. Dochód z dodatków od zaległości, kar i grzywien preliminowano na r. 1939/40 w sumie 18 milionów złotych.

VII Podatki pośrednie.

Podatki pośrednie, nakładane na produkty osobistego spożycia, zostały w r. 1935 pomnożone o trzy nowe podatki, mianowicie od kwasu węglowego, od syropu skrobiowego i od tłuszczów. Najważniejszym jednakże i najbardziej uwagi godnym jest zasadniczy zwrot w systemie tych podatków, jaki objawił się w ostatnim roku przez uchwalenie nowego podatku (opłaty) od mąki i kaszy, jako podatku celowego, mającego dostarczyć Skarbowi środków finansowych na popieranie kształtowania cen artykułów rolniczych. Mamy tu bowiem przykład podatku dla ludności uciążliwego, bo wynoszącego 3 zł. od cetnara przemielonego mąki i kaszy, którego celem jest podniesienie cen zboża w interesie rolnictwa, innymi słowy, przykład czynnej opieki państwa nad gospodarstwem narodowym przy pomocy regulowania cen produktów. Zwrot ten w systemie podatkowym wiąże się ze wzrostem czynnej roli państwa w życiu gospodarczym. Państwo nie tylko objęło monopolicznie produkcję i sprzedaż

niektórych produktów w swój zarząd w interesie skarbowym, mianowicie soli, tytoniu, spirytusu, zapałek (w formie dzierżawy), nawet losów loterii, ale rozszerzyło swój zarząd na szereg przedsiębiorstw i zakładów gospodarczych, kredytowych, komunikacyjnych, ubezpieczeniowych, a równocześnie zajmuje się ustaleniem cen przedmiotów pierwszego użytku, koniecznych dla zaspokojenia potrzeb życiowych ludności i rzeczy gospodarskich, mianowicie żywności, artykułów odzieżowych, opałowych, oświetleniowych i higieny codziennej. Ten cel gospodarczy ma ustawa z 5 sierpnia 1938 poz. 462 Dz. U. o zabezpieczeniu podaży przedmiotów pierwszego użytku oraz rozporządzenia ministra rolnictwa i reform rolnych o regulowaniu cen przetworów zbóż chlebowych i mięsa (poz. 466 Dz. U.), i oraz o regulowaniu cen detalicznych nafty i węgla (poz. 467 Dz. U.). Podobny cel gospodarczy mają obowiązkowe cenniki przedmiotów pierwszego użytku, które muszą być ujawniane przez przedsiębiorstwa sprzedaży wszelkiego rodzaju w lokalach tych przedsiębiorstw (rozpor. z 18 sierpnia 1938 poz. 468). Inny cel i inny charakter jednak ma wspomniana ustawa z 5 sierpnia 1938 poz. 455 Dz. U., albowiem zmierza do osiągnięcia opłacalnej ceny zboża dla rolnictwa i w tym celu wprowadza nowy podatek pośredni w formie opłaty od mąki i kaszy.

Dla skarbu państwowego największe znaczenie mają podatki pośrednie w formie monopolów państwowych, szczególnie monopol tytoniowy i spirytusowy, o których mowa będzie w dziale monopolów. Z innych podatków pośrednich wysunął się na czoło podatek od cukru, który w r. 1938/9 przyniósł skarbowi kwoty 157 milionów zł. dochodu. Także nowy podatek od mąki i kaszy przyniesie skarbowi poważny dochód, który pomimo swego przeznaczenia na regulowanie cen zboża będzie miał dla skarbu wielkie znaczenie, ponieważ ulży mu w dotychczasowych wydatkach na ten cel, jakie były łożone z ogólnych dochodów skarbowych. Sam wydatek skarbu na zwrot ceł przy wywozie ~~towarów~~ produktów spożywczych z Polski, mający na celu podtrzymanie cen zboża, mąki i innych produktów spożywczych, wyniósł w r. 1935/6 82 miliony, w r. 1936/7 zaś 79 milionów złotych. Podatki pośrednie bez nowo uchwalonej opłaty od mąki i kaszy przyniosły w r. 1938/9 bez dodatków samorządowych i bez opłat na rzecz odrębnych funduszów, 214 milionów złotych. Obciążenie niektórych artykułów podatkami spożywczymi wraz z dodatkami samorządowymi i funduszów specjalnych wyniosło według obliczenia gł. urzędu statystycznego w r. 1937 od jednego cetnara metr. cukru 37 zł. 50 gr., benzyny i nafty 20 zł., smarów 7,70; od 1 kg. drożdży i miodu sztucznego 28 groszy, wina gronowego 1 zł. 26 gr., wina owocowego 2 zł. 31 gr.; od 1 litra słabego wina ~~gronowego~~ ... piwa słabego (pełnego) 12 gr., mocnego 24 gr.

111.

A. Podatek od wina i miodu sycconego.

Podatek od wina i miodu sycconego, wprowadzony ustawą z 1 lipca r. 1925, został ustawą z 22 października 1931 poz. 763 na nowo unormowany zapomocą ściślejszej definicji napojów winnych i określenia najwyższej granicy mocy tych napojów. Napoje winne mające zawartość alkoholu zaledwie do 1,5% nie podlegają podatkowi, mające zaś powyżej 25% alkoholu są uważane za wódki gatunkowe (likiery) i podlegają przepisom monopolu spirytusowego. W tych granicach mocy opłacają podatek wina naturalne, gronowe, wina owocowe, gazowane kwasem węglowym, musujące, sztuczne, miód sycony. Wolne od podatku są napoje przeznaczone do użytku we własnym gospodarstwie. Wysokość stawki podatkowej jest różna, zależy bowiem od rodzaju i od mocy napojów. Minister skarbu jest upoważniony do obniżania stawki w drodze rozporządzenia. Obniżenie takie zawiera dla win owocowych ostatnie rozporządzenie z 28 lipca 1936 poz. 431 (20 groszy od litra wina owocowego, 10 groszy dla moszczu owocowego). Produkcja wina i sprzedaż jest pod kontrolą urzędu akcyz i monopolów skarbowych. Od napojów sprowadzanych z zagranicy opłaca się podatek przy odprawie celnej, od wina musującego w formie opasek (banderoli) umieszczonych na butelkach, od innych win w gotówce w kasie skarbowej. [illegible] [illegible] opłacają osobne podatki konsumcyjnego

opłaty akcyzowe (patenty) od wyrobu i od magazynowania wina corocznie z góry. Ustawa o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych z 11 sierpnia 1923 także w nowej redakcji z 26 czerwca 1936 poz. 454 Dz. U. (art. 10) przyznaje związkom samorządowym 30% dodatek do podatku od napojów wyskokowych oraz od piwa, a 15% od innych podatków od spożycia, zużycia i produkcji. Wpływy te podlegają podziałowi pomiędzy komunalny fundusz pożyczkowo-zapomogowy oraz związki samorządowe miejskie i powiatowe w tym stosunku, że funduszowi przekazuje się 35%, miastom 25%, a powiatowym związkom samorządowym 40% ogólnej ~~sumy~~ wpływów z tego źródła. Podstawę rozdziału między ~~[illegible]~~ miasta stanowi liczba mieszkańców w poszczególnych miastach, a pomiędzy powiatowe związki samorządowe liczba mieszkańców w powiatach z wyłączeniem miast. Oprócz tego dodatku miasta na swym V

⌊ Wpływy skarbowe z tego podatku są nieznaczne, ponieważ wino jest u nas napojem zbytkowym, a konsumcja [illegible] mniej powszechna, wyjęta z ogólnego + [illegible] wyjątkowego. W r. 1938/9 dochód skarbu z tego źródła wynosił preliminowany 2,3 miliona, na rok 1939/40 2,7 miliona zł., 30% dodatek komunalny może przynieść do 700.000 zł.

⌊ W wojew. śląskim dochód z tego podatku wynosi około 150.000 zł. rocznie.

V obszarze, a powiatowe związki samorządowe na obszarze gmin wiejskich mogą pobierać dodatki do opłat od wyrobu i magazynowania napojów winnych (podobnie jak napojów spirytusowych) do wysokości 100% opłat od wyrobu z zastrzeżeniem zatwierdzenia władzy nadzorczej (art. 11 ust. 2 u. 1923).

~~Opłaty (patenty) akcyzowe~~

~~B. Podatek od piwa.~~

B. Podatek od piwa.

Podatek od piwa został na obszarze zjednoczonej Polski skodyfikowany jednolicie w r. 1924 ustawą z 12 czerwca 1924, później zaś ustawą z 22 października 1931 poz. 762 Dz. U., na nowo unormowany przez ściślejsze określenie piwa, jako przedmiotu opodatkowania, zniesienie dawniejszego podatku od wyrobu piwa i podwyższenie stopy podatkowej. Najnowsza ustawa z 16 marca 1938 poz. 136 Dz. U. upoważnia ministra skarbu do zniżania w drodze rozporządzeń stawek podatku od piwa. Przedmiotem podatku jest piwo, czyli napój otrzymywany ze słodu (z dodatkiem chmielu, względnie innych) za pomocą fermentacji alkoholowej wywołanej drożdżami. Do zacieru, zwanego brzeczką, powstałego z gorącego, roztartego słodu, dodaje się chmielu, jako zaprawy piwa, do ochłodzonej brzeczki zaś dodaje się drożdży, poczem piwo podlega fermentacji. Piwo wywożone za granicę lub do Gdańska wolne jest od podatku, piwo dowożone opłaca podatek wraz z cłem.

Podatek opłaca wytwórca przed wywozem piwa z browaru. Stawka zależy od mocy piwa, czyli od zawartości t. zw. ekstraktu w brzeczce, który się mierzy cukromierzem w czasie warki na chłodnikach. Zwyczajne piwo (9% do 13% mocy) nazywa się „pełne", silniejsze „eksportowe", jeszcze mocniejsze (ponad 20%) „mocne". Piwo eksportowe płaci stawkę

o połowę (50%) wyższą, piwo mocne stawkę podwójną. Stawka od hektolitra piwa pełnego w mniejszych browarach (od pierwszych 2.000 hl.) wynosi 8.30 zł., przy większej produkcji stopniowo się podnosi do 9 zł. 20 gr. Minister Skarbu może stawkę obniżyć w drodze rozporządzenia

o 50% niższą od pełnego, piwo mocne stawkę podwójną.
Wysokość stawki jest nadto zróżnicowana, zależnie
od wielkości produkcji w browarze, a to dla poparcia
mniejszych browarów. Wedle ustawy z r. 1931 od pierwszych
2.000 hl. stawka piwa pełnego wynosi od hektolitra 8,30 zł,
od dalszych podnosi się stopniowo i dochodzi do 9,[illegible] zł.
od hektolitra przy produkcji nad 10.000 hl., o ile minister
skarbu nie skorzystał z prawa obniżenia stopy podatkowej
w drodze rozporządzenia.

Dochód skarbu ~~państwowego~~ (skarbu 2,4 mil. zł.) z podatku od piwa wynosił w r. 1938/9
11,2 mil. zł. Do podatku od piwa pobiera się ~~dodatek~~ z do-
datek nadzwyczajny w wysokości 10% na podstawie ustawy
z 26 marca 1935 poz. 127 o 10% dodatku do podatków po-
średnich, opłat stemplowych i podatku gruntowego, a 15%
dodatku do niektórych podatków bezpośrednich. Związki
samorządowe mają prawo nakładania 30% dodatku
samorządowego do tego podatku (art. 10 ustawy z r. 1923). Gminy
(ustawa z 16 marca 1933 poz. 163) pobierają między
innymi dochodami 25 groszy od 1 hektol. piwa. Zakłady
sprzedaży piwa i innych napojów alkoholowych podlegają
opłacie patentów alkoholowych wraz z dodatkami samo-
rządowymi. Od 1 lipca 1938 zwolniła ustawa z 25 marca
1938 poz. 168 od tych opłat detaliczną sprzedaż piwa,
win owocowych i miodów.

C. Podatek od cukru.

Podatek od cukru został dla całego obszaru Polski unormowany rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 13 września 1927 poz. 700 Dz. U. Opodatkowanie cukru musi się liczyć nie tylko ze względami na ludność konsumującą, dla której cukier jest ważnym środkiem odżywczym, ale także z interesem rolnictwa, dla którego produkcja buraka cukrowego jest skutecznym środkiem dla podniesienia kultury rolniczej i dochodów właścicieli gruntów. W skutek powiązania systemu opodatkowania cukru z interesami gospodarczymi, rolnictwa pierwszorzędnej w Polsce produkcji rolniczej, okazała się potrzeba przystosowania organizacji tego podatku do stosunków rolnych w całym kraju, do rejonów buraczano-cukrowych celem umożliwienia plantacji buraków cukrowych i utrzymania fabryk cukru w rozmaitych częściach państwa, oraz potrzeba powierzenia kontroli nad gospodarką cukrową i buraczaną w pierwszym rzędzie ministerstwu rolnictwa i reform rolnych. Cukrownie w Polsce, szczególnie w dzielnicy zachodniej, wytwarzały przed wojną światową znaczną nadwyżkę ilość ~~buraka~~ cukru [illegible] drożej, gdyż ówczesne Nie- [illegible] ekspor- tki marnej konsumpcji; cukier w Niemczech i towi zagranicę. Po wojnie światowej rozwinęła się niezmiernie konkurencja cukru trzcinowego, bardzo tanio produkowanego na Jawie, Kubie i w innych

zamorskich krajach, wskutek czego wywóz cukru z kraju przestał się opłacać, a sprawa karteli cukrowych wymagała zapewnienia cukrowniom krajowym opłacalnej ceny przez przyznanie im prawa sprzedawania pewnej ilości cukru w kraju po cenie wyższej niż konkurencyjne ceny zagraniczne. Ustawa z 22 lipca 1922 wprowadziła system kontyngentowania produkcji cukru dla obrotu w kraju, mając na względzie także cukrownie na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Według postanowień tej ustawy minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu i ministrem rolnictwa wyznaczał corocznie na kampanię cukrową od 1 października do końca września następnego roku zasadniczy kontyngent cukru dla rynku wewnętrznego i kontyngent zapasowy na wypadek wzrostu konsumpcji. Kontyngenty te dzielą się między wszystkie cukrownie w państwie w danej kampanii czynne proporcjonalnie do ich rzeczywistej produkcji w tej kampanii. Na uregulowanie obrotu zagranicznego cukru zawarły kraje produ-

kujące cukier na wywóz w r. 1932 w Brukseli konwencję międzynarodową, w której Polsce przyznano na razie kontyngent rocznego wywozu cukru surowego (308 tysięcy tonn), ale i ta konwencja nie przyczyniła się do podniesienia cen cukru na rynkach światowych. Ze względu na ważne interesy rolnictwa nad polski zająć się także uregulowaniem stosunków produkcji cukrowej do producentów buraków. Wedle obowiązującego obecnie dekretu Prezydenta Rzeczyp. z 3 grudnia 1935 ~~ogłoszonego~~ o regulowaniu gospodarki cukrowej i buraczanej, ogłoszonego w jednolitym brzmieniu przez ministra rolnictwa i reform rolnych pod datą 14 października 1938 poz. 567 Dz. U., minister rolnictwa i reform rolnych w porozumieniu z ministrem skarbu i przemysłu i handlu wyznacza corocznie w drodze rozporządzenia na czas kampanii cukrowniczej ogólny kontyngent wewnętrzny cukru, t.j. ogólną ilość cukru, jaka może być wprowadzona przez cukrownie na rynek wewnętrzny z produkcji tego okresu, na który kontyngent jest wyznaczony, za opłatą podatku spożywczego od cukru według stawki przewidzianej

w przepisach podatkowych dla cukru kontyngento-
wego sprzedawanego w kraju. Ogólny kontyngent
wewnętrzny wyznacza się w wysokości przeciętne-
go rocznego zbytu na rynku wewnętrznym z uwzglę-
dnieniem remanentów ubiegłorocznych. Za podstawę
przy podziale ogólnych kontyngentów przyjmuje się
rejony produkcji, obejmujące jedną lub więcej cu-
krowni łącznie z gospodarstwami rolnymi, plantu-
jącymi dla tych cukrowni buraki cukrowe. Re-
jony produkcji określa minister rolnictwa w poro-
zumieniu z ministrem skarbu oraz przemysłu i handlu
i dokonywa corocznie podziału kontyngentu ogólnego
na rejonowe. Cukier sprzedawany na cele nie-
podlegające podatkowi spożywczemu nie zalicza
się na kontyngent wewnętrzny. Minister rolnictwa
w porozumieniu z obu ministrami może w drodze
rozporządzeń określać ceny cukru na rynku wewnę-
trznym, określać warunki dysponowania przez
cukrownie cukrem nie objętym kontyngentem
wewnętrznym, ustanawiać w miarę potrzeby spe-
cjalne opłaty na cukrownie na cele związane z
gospodarką cukrową; może też w miarę potrzeby

ograniczać w drodze rozporządzeń wywóz cukru zagranicę
przez kontyngentowanie tego wywozu i wyznaczenie
według swego uznania udziałów poszczególnych
cukrowni w kontyngencie wywozowym. Specjalne
opłaty będą ściągane przez władze skarbowe, ewen-
tualnie razem z podatkiem od cukru. Minister
rolnictwa i reform rolnych może w drodze
rozporządzeń wprowadzić obowiązek zawierania
umów zbiorowych ogólnopaństwowych lub rejo-
nowych między cukrowniami i związkami
cukrowni, a związkami plantatorów buraków.
Wysokość podatku od cukru oraz dodatków została
L ustalona dekretem Prezyd. Rzeczp. z 27 listopada 1935
poz. 531 Dz. U. Według tego dekretu podatek spożywczy
wynosi 37 zł. od 100 kilogr. wagi netto cukru
z kontyngentu wywozowego cukrowniom na
spożycie w kraju i 125 zł. od 100 kil. wagi netto
cukru wprowadzonego do wolnego obrotu ponad
ilości określonej kontyngentem. Do podatku
spożywczego od cukru w granicach, krótkich i ...
pobiera się dodatek w wysokości 3 zł. 50 gr. od 100 kg;
nie pobiera się jednak dodatku 10% ponad podatki
pośrednich. Już zresztą przed tą ustawą wolny cukier został
ustawą z 26 marca 1935 zwolniony od 10% dodatku, a także
dodatki samorządowe do podatków od cukru, węgla i olejów

120 Od podatku od cukru wolny jest cukier wywieziony za granicę lub do Gdańska oraz cukier skażony dla celów przemysłowych, rolniczych; cukier na dożywianie dzieci w szkołach, dla bezrobotnych. 68

mineralnych są wyjaśnione na mocy ustawy o regulacji finansów komunalnych (art. 10). Na rzecz funduszu pracy ustawa z 16 marca 1933 wprowadziła opłatę 50 groszy od cetnara cukru spożywanego w kraju.

Spożycie cukru w Polsce w ostatnich latach podniosło się i dosięga przy 12 kg. rocznie na jednego mieszkańca. Zarówno konsumcja, jak produkcja cukru najwyższa jest w dzielnicy zachodniej, najmniejszą w dzielnicy wschodniej. Dochody z podatku od cukru również wzrosły i wyniosły w ostatnim roku 1938/9 sumę 157 milionów zł, na Śląsku 2,7 mil. zł. Wywóz cukru zagranicę znacznie się zmniejszył, ucierpiał wyłączony wzrostem konsumpcji krajowej.

g. Podatek od cukru skrobiowego.

Podatek od cukru skrobiowego wprowadzony ustawą z 18 marca 1935 poz. 170, jest uzupełnieniem podatku od cukru buraczanego, ze skrobi bowiem czyli z krochmalu można przy odpowiedniej temperaturze otrzymać cukier. Cukrem skrobiowym nazywa ustawa cukier w postaci syropu oraz w stanie płynnym, otrzymany ze skrobi niezależnie od tego, czy przy jego wyrobie użyto innych cukrów lub produktów zawierających cukier z wyjątkiem cukru buraczanego i trzcinowego (sacharoza). Jeżeli przy wyrobie był użyty cukier buraczany lub trzcinowy, otrzymany produkt podlega opodatkowaniu według stawki dla cukru

[illegible]. W razie wątpliwości orzeka minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu, czy dany produkt podlega opodatkowaniu wedle tej ustawy.

Wolny od podatku jest cukier wywożony za granicę lub do Gdańska oraz cukier skażony, przeznaczony dla przemysłu nie produkującego środków spożywczych. Stawka podatku ~~sko~~ od cukru skrobiowego wynosi 15 zł. od 100 kg. i nie podlega 10% dodatkowi do podatków pośrednich i opłat stemplowych.

Podatek opłaca wytwórca w czasie wywozu lub wydania cukru z wytwórni do wolnego obrotu, należy mu się jednak zwrot podatku w razie wywozu do Gdańska lub zagranicę. Przy dowozie z zagranicy pobiera się podatek przy odprawie celnej, z Gdańska zaś opłaca podatek osoba, dla której wedle dowodów przewozowych przeznaczona jest przesyłka.

Rozporządzenie wykonawcze do tej ustawy wydano pod dniem 9 kwietnia 1935 poz. 174 Dz. U. Dochód z podatku od cukru skrobiowego preliminowano na rok 1939/40 w kwocie 1,9 miliona.

Podatek od olejów mineralnych.

Przedmiotem podatku od olejów mineralnych są rozmaite przetwory ropy naftowej, wydobywanej z ziemi, oraz gazu ziemnego otrzymywanego z ziemi. Przetworami tymi są benzyna, nafta do oświetlania, oleje smarowe i gazowe, parafina, maź, wazelina i gazolina. Sama ropa i gaz ziemny nie podlegają opodatkowaniu. Podatek od olejów mineralnych, wprowadzony w r. 1882 w Austrii, opiera się w Polsce na postanowieniach dekretu Prezydenta Rzeczyp. z 27 marca 1928 poz. 252.

Opodatkowaniu podlegają przetwory ropy i gazu ziemnego w chwili ich wywozu z rafinerii lub wolnego składu gdzie znajdują się pod ścisłą kontrolą skarbową. Wolne od podatku są produkty wywożone za granicę lub do Gdańska, nadto minister skarbu może zwolnić od podatku produkty dla pewnych celów rolniczych lub przemysłowych oraz przetwory na potrzeby wojska, władz, zakładów i przedsiębiorstw państwowych. Sam olej skalny czyli ropa naftowa nie podlega opodatkowaniu, ale pozostaje pod kontrolą skarbową i ma obrót ograniczony. Wedle ustawy z 25 marca 1938 poz. 167 Dz. U. o obrocie olejem skalnym wydobywanym na kopalniach minerałów żywicznych, jak również olejem wydzielonym lub oddzielającym się z gazu ziemnego w urządzeniach kopalnianych i w gazociągach, oleje mogą być używane jedynie do zakładów tłoczniowych i magazynowych albo rafineryj olejów mineralnych i gazoliniarni do przerobu. Dalsze ich wysyłki są dozwolone tylko do innych podobnych zakładów. Tylko urząd górniczy okręgowy może pozwolić (użyć olejów) na bezpośrednie potrzeby ruchu kopalni oraz dla celów badawczych i doświadczalnych, a wyższy urząd górniczy może pod pewnymi warunkami zezwolić na oddanie olejów innym odbiorcom, ale w obu wypadkach musi być opłacona stawka od oleju mineralnego przed wydaniem olejów z zakładu, jeżeli to zezwolenie dotyczy olejów o ~~małej~~ odpowiedniej gęstości (do 790° aer.).

Atoulla ja

(23.)

Stawka podatku od olejów mineralnych nie jest jednolitą, zależy bowiem od gęstości oleju, mierzonej stopniami areometru przy średniej ciepłocie (15 stopni C.) Także minister skarbu jest upoważniony do obniżania stawek ustalonych w drodze rozporządzeń (dokład. brzyt. Rozp. z 29 lipca 1936 (poz. 427). Najdroższy produkt, benzyna, jest najwyżej opodatkowany (olej o gęstości do 975° [illegible]) do 790° ar. 14.76 od 100 kg. zł, mówi o gęstości do 975° [illegible] ani 10% na-

Podatek od olejów mineralnych nie podlega ani 10% nadzw. dodatkowi państwowemu, ani dodatkom komunalnym. Natomiast jest opodatkowany na rzecz funduszu drogowego, od olejów, które są używane do napędu pojazdów mechanicznych. Wedle rozpor. rady ministrów z 21 stycznia 1937 (poz. 58 Dz. U.) dodatkowi drogowemu (opłacie od materiałów pędnych na rzecz funduszu drogowego podlegają produkty otrzymane z gazu ziemnego i ropy naftowej o ciężarze właściwym 0,790° w wysokości 10,86 gr. od 1 kg i produkty ropy naftowej o ciężarze 0,865°-0,880° w wysokości 4 gr. od 1 kg.

(Dochód Skarbu z podatku od olejów mineralnych w r. 1938/9 wynosił 21 mil. zł, dochód skarbu śląskiego 3.7 milionów zł.

F. Podatek od mąki i kaszy.

Ustawą z 5 sierpnia 1938 poz. 477 Dz. U. o środkach finansowych na popieranie gospodarczo-uzasadnionego kształtowania się cen artykułów rolniczych wprowadzono podatek (opłatę) od mąki żytniej, pszennej i jęczmiennej oraz kaszy pszennej i jęczmiennej. Opłacie podlegają mąka i kasza, tak w kraju wytworzona, jak wprowadzona z Gdańska lub zagranicy. Wpływy uzyskiwane z tego podatku (nazwanego opłatą) służą do ułatwienia zbytu artykułów rolniczych i wpływania w tej drodze na kształtowanie cen artykułów rolniczych, przede wszystkiem roślinnych (zboża), a w dalszej kolejności zwierzęcych na poziomie zapewniającym opłacalność produkcji rolniczej.

Wolne są od podatku mąka i kasza, przerabiane do spożycia we własnym gospodarstwie producenta lub pracownika rolnego, a także mąka i kasza przerabiane do wywozu do Gdańska lub zagranicę. Sposób kontroli nad obrotem mąką i kaszą określa minister skarbu w porozumieniu z ministrem rolnictwa i reform rolnych oraz ministrem przemysłu i handlu. Według rozporządzenia wykonawczego z 19 sierpnia 1938 poz. 477 Dz. U. podatek ten (opłatę) obowiązane są uiścić osoby, które wprowadzają mąkę i kaszę do wolnego obrotu, a więc osoby, które prowadzą przedsiębiorstwo przemiału zboża. Od mąki i kaszy dowożonej z zagranicy lub z obszaru Gdańska opłacają

podatek odbiorcy przy odprawie celnej, a wysłanie osoby,
dla których przesyłka z Gdańska jest przeznaczona. Opłata
została wymierzona w kwocie 3 złotych od 100 kg. rozporządze-
niem ministra skarbu z 2 września 1938 poz. 491. Podatek
ten jest celowym i czasowym, jego trwanie zależy od cen
rynkowych żyta. Minister skarbu zawiesi pobór opłaty,
jeżeli przeciętna cena żyta w okresie kolejnych 20
dni notowań na giełdzie warszawskiej, oraz przeciętna
cena wynikająca z notowań w ciągu 3 dni tego okresu,
przewyższać będzie 20 złotych za 100 kg. Dochód z tego źródła
przeznaczony jest wyłącznie na wytknięte cele: dlatego nale-
żności z tytułu opłaty (podatku) będą przekazywane na spe-
cjalny rachunek w Banku wyznaczonym przez ministra
skarbu w porozumieniu z ministrem rolnictwa i reform
rolnych.

2 Za podstawę obliczenia opłaty służy waga brutto (wraz z
workiem) mąki i kaszy. Opłatę (podatek) uiszcza się przez
umieszczanie na opakowaniu z mąką i kaszą odpowied-
nich etykiet. Gdyby opłata nie była w ten sposób ui-
szczona, wymierzy ją urząd skarbowy akcyz i monopolów
państwowych. Przy przywozie mąki i kaszy z zagranicy opłatę
wymierza urząd celny, załatwiający odprawę celną, a
przy dowozie z Gdańska odbiorczy urząd przelotowy.
W razie wywozu mąki i kaszy z obszaru Polski należy
się zwrot opłaty uiszczonej

G. Akcyzowe opłaty patentowe.

Akcyzowe opłaty patentowe są specjalnym podatkiem przemysłowym, opłacanym z góry przez ~~wytwórców~~ przedsiębiorców wytwarzania i przetwarzania spirytusu i wina oraz sprzedaży napojów alkoholowych przed dokonaniem produkcji i sprzedaży, za nabycie prawa (patentu) do wykonywania tych czynności. Są one pozostałością dawnego prawodawstwa francuskiego, które przeszło było do Rosji i utrzymało się w b. zaborze rosyjskim, a następnie w Polsce. Teoretycznie nie są one podatkiem pośrednim lecz bezpośrednim, chociaż przyczyniają się do podrożenia napojów alkoholowych na wzór podatków pośrednich. Są one związane historycznie ze skarbowością samorządową miast i podlegają dodatkowym wysokim dodatkom samorządowym. Opłatom od wyrobu spirytusu i wina podlegają gorzelnie, fabryki wódek, octu, drożdży, lakierów, perfum, napojów winnych oraz [illegible] ich składy, opłatom zaś (za) sprzedaż napojów alkoholowych podlegają restauracje, gospody, [illegible], [illegible] i inne miejsca sprzedaży. Opłaty są częścią roczne, częścią sezonowe w letniskach i dodatkowe. Wysokość opłaty normuje taryfa dołączona do art. 62 ustawy o monopolu spirytusowym i opodatkowaniu kwasu octowego, drożdży oraz sprzedaży napojów alkoholowych. Taryfa jest zróżnicowaną wedle trzech klas miejscowości, a to miast największych z Warszawą na czele, miast większych nad 10.000 mieszkańców i innych miejscowości. Ustawą z 25 marca 1938 poz. 168 Dz. U. minister skarbu został upoważniony

do uzyskania w drodze rozporządzeń pobierania tych opłat od poszczególnych kategorji zakładów sprzedaży, a detaliczna sprzedaż piwa, wina owocowego i miodu została zwolniona od opłat przewidzianych w tym artykule (62 ustęp 10).

Wpływy z tego podatku z powodu licznych ulg i zwolnień znacznie spadły. Przed dziesięciu laty wynosiły około 7 miljonów, w r. 1938/9 zaś zaledwie 1½ miljona złotych. Mają one większe znaczenie dla związków samorządowych, albowiem miastom i powiatom wszystkim służy ~~im~~ prawo nakładania dodatków do patentów od wyrobu spirytusu i wina do wysokości 100%, od sprzedaży zaś napojów alkoholowych do 200% opłaty skarbowej. Uchwały takie podlegają zatwierdzeniu władz nadzorczych.

H. Podatki od drożdży i kwasu octowego.

Obydwa te podatki są unormowane w ustawie o monopolu spirytusowym i opodatkowaniu kwasu octowego i drożdży (art. 72 i 73). Wedle postanowień ~~tej ustawy z 20 marca 1932 poz. 249~~ Dz. U. dekretu Prezydenta Rzeczp. z 11 lipca 1932 poz. 586 podatek od drożdży prasowanych został podwyższony na 1 zł. 50 gr. od 1 kg. wagi drożdży, tak krajowych, jak zagranicznych. Znaczne podrożenie cen drożdży nastąpiło jednak nie tyle z powodu tej podwyżki, ile z powodu zawarcia kartelu drożdżo-

rzeż o charakterze monopolistycznym, nie dopuszczającego do powstania konkurencyjnych fabryk. Ustawa z 25 marca 1938 poz. 168 Dz. U. upoważniła ministra skarbu do zniżenia w drodze rozporządzenia stawki podatku od drożdży. Wyrób drożdży odbywa się w gorzelniach przemysłowych lub w osobnych gorzelniach drożdżowych. Podatek pobiera się przed wypuszczeniem drożdży z fabryki przez oklejanie cegiełek drożdżowych opaskami podatkowymi, t. zw. banderolami. Od drożdży sprowadzanych z zagranicy opłaca się podatek wraz z cłem przy odprawie celnej; od drożdży z Gdańska opłaca podatek odbiorca w postępowaniu przelewowym.

Podatek od kwasu octowego wyrabianego z octu drzewnego albo z soli kwasu octowego wynosi 40 groszy od 1 kg. kwasu octowego. Wolny od podatku jest kwas wywożony za granicę lub przeznaczony do celów technicznych lub naukowych. Podatek płatny jest przed wyprowadzeniem kwasu z wytwórni, a od kwasu sprowadzanego w czasie odprawy celnej.

Od obydwu powyższych podatków pobiera się 10% nadzwyczajny dodatek dla skarbu państwa i 15% dodatek komunalny. Dochód skarbu z podatku od drożdży wynosi w r. 1938/9 16 milionów zł., z podatku od kwasu octowego jest nieznaczny (0,3 mil. zł).

I. Podatek od zapalniczek.

Podatek od zapalniczek czyli przyrządów służących do niecenia ognia, wyrabianych na obszarze Rzeczypospolitej lub dowożonych z zagranicy lub z obszaru Gdańska, zastrzegło sobie państwo w obec spółki akcyjnej w r. 1925 w czasie wprowadzenia monopolu zapałczanego i wydzierżawienia go spółce akcyjnej. Podatek ten wynosił po 1 zł. od zapalniczek kieszonkowych a po 5 zł. od zapalniczek ściennych i miał być uiszczony w chwili wypuszczania zapalniczek z miejsca produkcji do wolnego obrotu i w chwili odprawy celnej. Z powodu gromadnego przemytu zapalniczek zagranicznych dochód z tego podatku był od początku nieznaczny, stopniał zaś do kilkuset złotych rocznie po zawarciu nowej umowy z spółką akcyjną (na nowych zasadach) (z 30 sierpnia 1931, w której zapalniczki i ich zmienne części zostały uznane za przedmiot monopolu z wyjątkiem zapalniczek elektrycznych wmurowanych a środków lokomocji wszelkiego rodzaju i zapalniczek ze złota i srebra, zaopatrzonych cechą urzędu probierczego. Opłatę monopolową od zapalniczki kieszonkowej podwyższono do 10 zł., od zapalniczki ściennej lub stołowej 25 zł. Także podatek państwowy od zapalniczek ze złota i srebra ustanowiono na 20 zł. od sztuki. W takich warunkach wzmógł się przemyt obcych zapalniczek do niebywałych rozmiarów. Dopiero w r. 1936 na mocy dekretu Prezyd. Rzeczyp. z 14 stycznia 1936 poz. 12 Dz. U. i rozp. ministra Skarbu z 25 czerwca 1937 obniżono opłatę monopolową od zapalniczek na 1 zł. od kieszonkowej, a 3 zł. od ściennej lub stołowej, podatek zaś od zapalniczek ze złota i srebra na 5 zł. od sztuki

Podatek od zapalniczek, z którego dochód preliminowano na 300 zł, nie jest wolny od dodatku 15% na cele samorządowe.

K.) Podatek od kwasu węglowego.

Podatek ten wprowadziła ustawa z 18 marca 1935 poz. 130 Dz.U. Przedmiotem opodatkowania jest bezwodnik kwasu węglowego w stanie skroplonym (CO^2), oznaczany jako kwas węglowy, wyrabiany w kraju lub dowieziony z zagranicy albo z obszaru Gdańska. W razie wątpliwości, czy dany przedmiot podlega opodatkowaniu, decyzja należy do ministra skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu. Wolny od podatku jest kwas węglowy wywieziony za granicę, albo do Gdańska na warunkach określonych przez ministra skarbu. Minister skarbu może też zwolnić od podatku kwas węglowy, przeznaczony do przemysłowego wyrobu artykułów chemicznych. Podatek wynosi 40 groszy od jednego kilograma i winien być uiszczony z chwilą wydania kwasu z wytwórni do wolnego obrotu pod kontrolą skarbową. Ustawa nie wyłącza tego podatku od 10% nadzwyczajnego dodatku oraz od 15% dodatku na cele samorządowe. Dochód skarbu z tego podatku na r. 1939/40 preliminowano w kwocie 820.000 zł.

L.) Podatek od tłuszczów.

Jest to również podatek nowy, oparty na ustawie z 26 marca 1935 poz. 120 Dz. U. Przedmiotem opodatkowania są tłuszcze roślinne o zawartości wolnych kwasów tłuszczowych powyżej 2'5%, tłuszcze zestalone (twarde)

poniżej 2·5% tłuszczu i tłuszcze mieszane. Minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu w razie wątpliwości decyduje, czy dany przedmiot podlega podatkowi. Stawka podatku wynosi 50 gr. od 1 kg. oprócz dodatków państwowych i samorządowych.

Podatek ten przynosił skarbowi w pierwszym roku 1936/7 2,2 mil. złotych dochodu. Z powodu zwolnienia niektórych tłuszczów od podatku preliminowano na r. 1939/40 jeden milion zł. dochodu

poniżej 2·5% kwasu i tłuszcze mieszane. Ministr skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu w razie wątpliwości decyduje, czy dany przedmiot podlega podatkowi. Stawka podatku wynosi 50 gr. od 1 kilogr. oprócz dodatków samorządowych. W pierwszym roku podatek ten przyniósł skarbowi 2,2 mil. zł., okazał się jednak w wielu wypadkach zbyt uciążliwym i spowodował spadek konsumcji. Z tego powodu zwolniono niektóre tłuszcze od tego podatku, a dochód skarbu na rok 1939/40 preliminowano w kwocie jednego miliona zł.

III. Podatki zniesione.

Z podatków pośrednich dawniejszych z obrębu państw zaborczych utrzymał się do roku 1927 w dzielnicy zachodniej podatek od węgla, którego resztki mają dla skarbu śląskiego pewne znaczenie. W sierpniu r. 1927 został pobór tego podatku zawieszony i nie został wznowiony. Zaliczony do opłat stemplowych podatek od kart do gry jest preliminowany w rubryce opłat. Podatek ten ma charakter podatku od zbytku, dotyka bowiem najczęściej karty wyrobione nie z papieru, ale z innych kosztownych materiałów. Podatek pobiera się w formie banderoli urzędowych, ostemplowanych przed wypuszczeniem kart do obrotu w kraju. Na rzecz Czerwonego Krzyża pobiera się dodatek 40 gr. i 60 gr. od talii kart, 5 zł. od kart luksusowych.

Rozdział drugi.

Cło.

I. Ustrój ~~Obszar~~ celny w Polsce.

Cłem nazywamy rodzaj podatku, nałożonego na przedmioty dowożone do kraju z zagranicy lub wywożone z kraju zagranicę. Niekiedy cło jest używane analogicznie z podatkiem spożywczym, mianowicie cło skarbowe od produktów kolonialnych nie wytwarzanych w kraju, n.p. od kawy, herbaty, pieprzu, ponieważ nakłada się je w celu finansowym zwiększenia dochodów państwa. Dzisiaj jednak system celny jest bardzo rozbudowany w pierwszym rzędzie dla celów gospodarczych, a to bądź dla ochrony i podtrzymania produkcji w kraju, bądź dla zatrzymania żywności i surowców od wywozu z kraju. Cło pobiera się nie tylko od towarów przeznaczonych do obrotu, ale także od innych przedmiotów, nowych i używanych.

Ustrój celny w Polsce został unormowany rozporządzeniem Prezydenta Rzeczyp. z 27 października 1933 poz. 610 Dz. U. o prawie celnym. Zgodnie z postanowieniem Traktatu Wersalskiego polski obszar celny obejmuje cały obszar Rzeczypospolitej wraz z obszarem wolnego miasta Gdańska. Granica celna polska obejmuje obydwa te obszary. W miejscach, gdzie obszar celny graniczy z morzem, granicę celną stanowi linia styku lądu stałego z morzem. Przy wejściach do

133.

portu granicę celną stanowi linia łącząca najdalej ku
morzu wysunięte części lądu lub urządzenia portowe.
Polski obszar celny jest jednolity pod względem ustawo-
dawstwa celnego z uwzględnieniem stanu prawnego
obowiązującego dla stosunków polsko-gdańskich. W
Gdańsku obowiązują polskie przepisy celne i polska taryfa
celna, oraz umowy międzynarodowe zawarte przez Polskę.
Wprawdzie w umowach zawartych z Gdańskiem w Paryżu
9 listop. r. 1920 i w Warszawie 24 października r. 1921 Polska zgodziła się na to,
aby na obszarze gdańskim urzędowali gdańscy urzędnicy
celni z kompetencją polskich urzędów celnych i polskiej dy-
rekcji celnej, ale naczelne kierownictwo i nadzór sprawuje
polskie ministerstwo skarbu za pomocą polskich inspe-
ktorów i polskiego Inspektoratu ceł w Gdańsku. Pomimo
wspólnego obszaru celnego ruch towarów pomiędzy Polską
a Gdańskiem podlega ciągłej kontroli z tego powodu,
ponieważ wbrew intencji Traktatu Wersalskiego ani waluta
Gdańska, ani ustawodawstwo podatkowe nie przystoso-
wało się do waluty i ustawodawstwa w Polsce, wskutek
czego produkcja polska musi być chroniona przed
konkurencją gdańską na polu podatkowym. Tymczaso-
wowe uregulowanie wzajemnego obrotu towarowego polega
na tym, że wprowadzono w życie postępowanie przekazowe
przy przesyłaniu towarów opodatkowanych z obszaru gdańskiego
na obszar polski i odwrotnie. W tym celu przewozi się
towary ./.

monopolowe lub obciążone podatkiem przez urzędy celne w Gdyni, Toruniu lub Wejherowie, które określają należny podatek lub opłatę monopolową według podatku obowiązującej w miejscu przeznaczenia i przekazują towar do urzędu tego miejsca przeznaczenia towaru. Urząd odbierający towar pobiera należny podatek lub opłatę monopolową od odbiorcy.

Na polskim obszarze celnym mogą być uchwałą Rady Ministrów ustanowione wolne obszary celne, do których nie stosuje się ograniczenia dowozowe, wywozowe i przewozowe z wyjątkiem ograniczeń mających na względzie obronę kraju, bezpieczeństwo i zdrowie publiczne, ochronę zwierząt i roślin, umowy międzynarodowe i przepisy monopolowe. Towary zagraniczne przywożone do wolnego obszaru celnego, przeznaczone do przechowania, przeróbki lub obróbki na tym obszarze, nie podlegają należnościom celnym. Wolny obszar celny pozostaje pod kontrolą celną; minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu może przyznawać przedsiębiorstwom, zajmującym się na wolnym obszarze przeróbką lub obróbką towarów ulgi w postępowaniu celnym i należnościach celnych po dokonaniu przeróbki lub obróbki. Towary wywożone z wolnego obszaru celnego podlegają odprawie celnej na ogólnych zasadach stosowanych przy przywozie i wywozie towarów.

Szczególne ulgi i obostrzenia dotyczą granicznego pasa celnego, t.j. obszaru położonego w kraju wzdłuż granicy celnej, oddzielonego linią widoczną w terenie i morskiego pasa celnego, t.j. obszaru morza szerokości 6 mil morskich od granicy celnej.

W Polsce obowiązują cła przywozowe od towarów przywożonych z zagranicy i cła wywozowe, od niektórych towarów wywożonych. Od towarów przewożonych przez obszar Polski zgodnie z międzynarodową konwencją zawartą w Barcelonie 20 kwietnia 1921. nie pobiera się ceł. Cła przywozowe są normalne, dla tego obowiązuje zasada, że tylko te przedmioty są wolne od cła przywozowego, które taryfa celna wymienia jako wolne od cła. Przeciwnie cła wywozowe są wyjątkowe, dla tego wolne od cła wywozowego są wszystkie przedmioty, których taryfa celna nie wymienia, jako podlegających cłu.

II. Taryfa celna.

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczyp. z 23 sierpnia 1932 ~~11 października~~ ~~14~~ poz. 732 wprowadzoną została na obszarze celnym Polski nowa taryfa celna przywozowa, opracowana przy udziale sfer rolniczych i przemysłowych. Taryfa ta zróżniczkowana na podstawie najnowszych badań i doświadczeń, przyjmuje za podstawę wymiaru cła przeważnie wagę towaru netto (100 kilogr., 1 kg.) w niektórych przedmiotach wagę brutto, niekiedy ilość sztuk lub wartość towaru według jego cen rynkowych w kraju produkcji. Taryfa dzieli się na dwie kolumny, z których pierwsza, wyższa, przeznaczona jest dla ocłenia towarów z krajów, z którymi Polska nie ma

traktatów handlowych lub przynajmniej konwencji
o największego uprzywilejowania w handlu wzajemnym,
i druga, niższa co do stawek, przeznaczona dla
krajów, którym Polska przyznała w umowie prawo
do największego uprzywilejowania. Pierwszą taryfę
nazywają autonomiczną, drugą konwencyjną. Przy
zawieraniu traktatów handlowych lub ich odnawianiu
okazuje się nieraz potrzeba zrobienia drugiemu państwu
dalszych ustępstw w poszczególnych pozycjach taryfy kon-
wencyjnej dla uzyskania ulg dla kraju w innych
pozycjach. Wielką rolę w dzisiejszych traktatach han-
dlowych odgrywają kontyngenty przywozowe czyli ozna-
czona ilość towarów wedle wagi lub ilości sztuk, jaką
państwa zgadzają się dopuścić do swoich obszarów,
zabraniając dowozu ponad wyznaczony kontyngent.
Prawo celne polskie przewiduje poza normalną taryfą celną na-
kazanie wyższych ceł odwetowych przez radę ministrów
na towary z krajów, w których polskie towary i środki
przewozowe traktowane są gorzej od innych albo na
towary pochodzące z państw o zdeprecjonowanej walucie
oraz takich, które w formie dopłat lub innymi sposo-
bami podtrzymują konkurencję szkodliwą dla wytwórczości
polskiej. Na takie towary mogą być nakładane także cła
dodatkowe. Oprócz ceł właściwych istnieją osobne opłaty

wraz t. zw. 5% [illegible]

cełne manipulacyjne i statystyczne, które działają podobnie jakby wyższe cło.

2. Stosunki gospodarcze pomiędzy krajami opierają się na wzajemnych uzupełnieniach, ponieważ każdy kraj dąży do zdobycia i utrzymania korzystnego bilansu handlowego i płatniczego, od czego zależy stałość jego waluty i wypłacalność w stosunkach międzynarodowych. Na zbliżenie pod względem gospodarczym wpływają także stosunki polityczne i odwrotnie. Dla Polski bardzo ważnym jest rynek angielski, ponieważ W. Brytania jest krajem najbardziej pojemnym dla polskich produktów i przetworów hodowlanych, a pod względem politycznym nie jest dla Polski niebezpieczna. Bliskość Niemiec ułatwia niewątpliwie wzajemną wymianę towarów, ale stosunki polityczne nie pozwalają na oddanie się Polski w zależność ekonomiczną. Wszystkie te względy wymagają wielkiej ostrożności rządu w stosowaniu taryfy celnej, w przyznawaniu ulg celnych i w zawieraniu traktatów handlowych. Stąd Rada Ministrów i minister skarbu w porównaniu z innymi ministrami mają w zakresie celnym daleko idące uprawnienia.

(W interesie rozwoju eksportu polskiego do krajów obcych jest zdobycie i utrwalenie za granicą dobrej opinii dla polskich towarów i dla polskiej solidności kupieckiej. Sfery niepolskie, które ostatnio nasz handel zagraniczny, wiele pod tym względem zawiniły, reklamując zagranicą nasze wyroby mleczarskie i hodowlane i przesyłając je następnie w lichym gatunku i w zepsutym stanie. Dla zapewnienia dobrej marki towarom polskim okazała się konieczność wprowadzenia ograniczeń w handlu wywozowym, standaryzacji towarów, kontroli nad jakością wysyłki, rękojmi co do rzetelności osób i firm wyprowadzających towary. Mimo słabych stron, jakie mają takie ograniczenia, niepodobna ich uniknąć, dopóki nie wytworzy się w Polsce silna warstwa kupiecka, związana z ogólnym interesem narodowym. Także interes krajowej produkcji, a niekiedy konsumcji, wymaga wprowadzenia ograniczeń wywozowych celem utrzymania w kraju surowców i odpadków potrzebnych dla przemysłu (szmat, starego żelaziwa, złomu, otręby, kości). Podobnie czynne popieranie produkcji i eksportu za pomocą zwrotu ceł i innych ulg wymaga także kontroli nad dopełnieniem warunków wywozowych. Na podstawie upoważnienia prawa celnego wydał minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu oraz ministrem rolnictwa i reform rolnych rozporządzenie z 23 października

1934 poz. 873 Dz. U. o ustanowieniu taryfy celnej wywozowej. Cło wywozowe wymierza się według podanych w taryfie podstaw wymiaru, zwykle od 100 kg. netto. Do przedmiotów podlegających cłu wywozowemu należą rudy, stare żelaziwo, drewno, trzoda chlewna, drób, jaja, bekony, szynki, słonina, masło, pierze, puch, szczecina, kości, pędzle drzew iglastych, (młode pędy) i t. p. Wyjaśnienia do taryfy wywozowej wydał minister skarbu równocześnie poz. 874 Dz. U.

III. Dochody celne.

Dochody celne Polski, jak w innych krajach, zależą od źródeł i kolumności: od rozmiarów konsumcji produktów, obciążonych cłem skarbowym, n. p. kawy, herbaty, kakao, ryżu, co zależy od zwyczajów i od dobrobytu ludności; następnie od stanu i rozwoju handlu zagranicznego kraju, głównie przywozowego. W Polsce konsumcja produktów kolonialnych nie ulega zbyt wielkim wahaniom, natomiast handel zagraniczny doznał w okresie ostatnich lat [illegible] bardzo dotkliwego wstrząśnienia, wskutek czego ogólny dochód z ceł niezmiernie się obniżył. W roku budżetowym 1928/9 dochód Skarbu państwa z tego źródła wynosił 424 miliony zł., czyli niepełna 14 zł. na jednego mieszkańca, w r. 1932/3 dochód Skarbu 108 milionów, czyli 3,3 zł. na mieszkańca, w r. 1935/6 dochód Skarbu 80 milionów, czyli 2,4 zł. na mieszkańca.

W następnych latach dochód Skarbu miał się podnieść i wyno-
sił w okresie dwuletnim 1937-1938, 168 i 152 milionów; na rok
1939/40 jest preliminowany w kwocie 155 milionów, w tej
liczbie dochód z ceł przywozowych i opłat dodatkowych 154,8
milionów, dochód z ceł wywozowych i wywozowych opłat 0,120 tys. zł.
Z porównania tych liczb zaraz widzimy, jak nikłe zna-
czenie finansowe mają cła wywozowe, istniejące tylko dla
celów gospodarczych.

Powyższe liczby oznaczają już dochody czyste z ceł po potrą-
ceniu kosztów administracji polskiej i gdańskiej na obszarze
Gdańska, udziału wolnego miasta Gdańska i wydatków na
cele — ochrony produkcji przed obcą konkurencją. Na
obszarze Gdańska miasto to łoży na utrzymanie swoich
urzędników celnych z dochodów celnych na mocy umowy
warszawskiej z r. 1921, Skarb polski zaś na utrzymanie
inspektoratu ceł w Gdańsku, powołanego do kontroli
działalności tamtejszej straży celnej (art. 200 umowy). Przy
wywozie towarów krajowych z Polski wypłacano w okresie
kryzysowym pewne sumy tytułem zwrotu ceł uiszczonych
od przywozu obcych surowców, narzędzi i maszyn użytych
w produkcji krajowej. Zwroty te wynosiły w okresie 1930-1937
corocznie przeciętnie około 70 milionów zł. Dały one powód
do uchwalenia ustawy w r. 1938 o opłatach od mąki i kaszy
poprzednio już przedstawionej.

Cło przywozowe opłaca się w Polsce biletami Banku Polskiego, mo-
netami złotowymi polskimi, a na obszarze Gdańska także guldeno-
nami gdańskimi (Rozporz. wykonawcze min. Skarbu z 9 paźdz. 1934 poz. 820) także w złocie
i w monetach obcych złotych według ich parytetu do monet złotych polskich.
Cło wywozowe należy płacić w złocie. Udział wolnego miasta

141)

Gdańska w dochodzie celnym Polski jest stosunkowo do liczby ludności bardzo poważny, przyjęto bowiem w okresie pierwszych trzech lat począwszy od 1 stycznia 1922 jako normę konsumcji (oclonych towarów) przypadającą na jednego mieszkańca Gdańska sześciokrotną normę konsumcji w stosunku do ludności Rzeczypospolitej. Norma ta jest zasadniczo wadliwa, ponieważ wykazaliśmy wyżej, że tylko cło skarbowe od towarów kolonialnych jest analogiczne z podatkami spożywczymi, a cła gospodarcze mają inne znaczenie, a nadto konsumcja oclonych towarów w Gdańsku, jako w mieście portowym, odwiedzanym przez turystów, cudzoziemców i odbiorców z Polski, nie nadaje się wcale do porównań z przeciętną konsumcją na obszarze Polski. Pomimo to zarząd miasta Gdańska podnosi ciągle żale na krzywdę, a w r. 1928 w osobnej umowie skarb polski poręczył skarbowi gdańskiemu minimalny dochód z cła w kwocie 14 milionów guldenów rocznie. Udział Gdańska w dochodzie z ceł zależy od ogólnej sumy dochodów państwa z tego źródła. W r. 1929/30 wynosił 30 milionów złotych, gdy Skarb Państwa wziął 338 milionów dochodu. W r. 1936/7 udział Gdańska wynosił 7 milionów, Skarbu Państwa zaś 91,5 mil. zł.

Rozdział trzeci.

Opłaty stemplowe i inne.

I. Opłaty stemplowe.

Pojęcie opłat jest w ustawodawstwie polskim szersze, niż w określeniach teoretycznych. Opłatami bowiem w skarbowości państwowej i samorządowej nazywamy nie tylko odszkodowania świadczenia osób interesowanych przy dokonywaniu w ich interesie czynności urzędów lub usług organów i zakładów publicznych, ale także podatki, opłacane w formie stempla lub w gotówce przy zawieraniu przez nie prywatnych aktów prawnych, a ~~także~~ również niektóre inne podatki, n.p. podatki drogowe, akcyzowe podatki patentowe, podatki od mąki (podatki na rzecz funduszu drogowego i funduszu pracy,) i karty, i t. p. W budżecie państwowym osobne rubryki stanowią „opłaty stemplowe i daniny pokrewne". Do danin pokrewnych zaliczono podatek spadkowy i od darowizn, o którym mówiliśmy w rozdziale o podatkach bezpośrednich. Opłaty stemplowe są skodyfikowane w osobnej obecnej ustawie z dnia 1 lipca r. 1926, która po uzupełnieniach została w nowym jednolitym tekście ogłoszona przez ministra skarbu pod dniem 7 czerwca 1935 poz. 404. Dalszym uzupełnieniem tej ustawy jest ustawa z 28 kwietnia 1938 poz. 276 Dz. U.

o opłatach stemplowych i sądowych związanych z przeniesieniem własności nieruchomości.

1. Opłatom stemplowym podlegają pisemne akty prawne i czynności wymienione w tej ustawie. Tylko część tych opłat pobiera się w formie stempla przez nalepienie znaczków stemplowych lub użycie ostemplowanych blankietów urzędowych. Nazwa więc opłat „stemplowych" jest po prostu historyczną z czasów zaboru rosyjskiego, przyjętą w ustawodawstwie polskim. Wiele opłat przeniesiono do tego działu z innych rubryk budżetu, n.p. opłaty za najem skrzynek depozytowych z rubryki podatków bezpośrednich, opłaty od kart do gry z rubryki podatków pośrednich, opłaty za karty łowieckie z działu min. rolnictwa, opłaty za nadanie obywatelstwa z działu min. spraw wewnętrznych, wiele jednak opłat odrębnych utrzymało się w odpowiednich działach administracyjnych i nie podlega ustawie o opłatach stemplowych. Charakterystyczną cechą opłat stemplowych jest to, że są to opłaty bądź od czynności urzędowych, bądź od aktów prawnych sporządzonych na piśmie. Analogiczne akty, dokonywane ustnie bez aktu pisemnego nie podlegają opłacie. Akt pisemny jest tu widomym stwierdzeniem, że akt prawny miał miejsce, jest jego umocnieniem, a często jest niezbędny do jego ważności.

Za podstawę wymiaru opłat stemplowych służy wartość rzeczy. Wartość tę podaje w umowie sam podatnik. Jeżeli strona otrzymująca rzecz obowiązana jest do świadczeń wzajemnych, wówczas przyjmuje się wartość rzeczy conajmniej w równej łącznej wartości wszystkich świadczeń wzajemnych, podanej przez podatnika. Wobec Skarbu Państwa obowiązani są solidarnie do uiszczenia opłaty stemplowej strony zawierające umowę, osoba która zawarła umowę za drugą w jej imieniu (negotiorum gestor), każdy posiadacz dokumentu jako prawonabywca osoby, która zawarła umowę, co do orzeczeń zaś każda osoba, która na mocy orzeczenia nabyła prawo.

Wolne są od obowiązku uiszczenia procentowej opłaty stemplowej od pisma stwierdzającego umowy obustronnie obowiązujące, fundacje, zakłady i zrzeszenia prawnie istniejące, mające siedzibę w Polsce, których zadaniem jest wyłącznie wykonywanie kultu religijnego albo działalność naukowa, oświatowa, dobroczynna lub mająca na celu prowadzenie szpitali. Minister Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych może przyznać to uwolnienie również fundacjom, zakładom i zrzeszeniom tego

zakładu mającym siedzibę zagranicą. Kontrahent zawierający umowę z osobą wolną od uiszczenia opłaty, ma uiścić połowę opłaty, jeżeli sam nie jest zwolniony od tego obowiązku.

Pisma sporządzone ~~wystawione~~ zagranicą podlegają przepisom ustawy o podatku stemplowym tylko wtedy, gdy stwierdzają czynność prawną tyczącą się przedmiotu, znajdującego się w Polsce, lub gdy zobowiązanie z czynności prawnej wynikające ma być wykonane lub jest wykonywane w Polsce. Pisma sporządzone w Polsce przed konsulem obcego państwa uważane będą – pod warunkiem wzajemności – za sporządzone zagranicą.

Podatek wymierza bądź sam podatnik, bądź organa urzędowe do tego powołane, a to notariusze n.p. od aktów notarialnych, od sprzedaży w drodze licytacji przed nimi odbytej, bądź organa sądowe n.p. od postanowień i orzeczeń sądu, bądź urzędy skarbowe, specjalne urzędy opłat stemplowych w siedzibach niektórych miast i inne urzędy państwowe. Opłatę stemplową uiszcza się bądź przez użycie papieru stemplowego lub znaczków stemplowych, bądź przez zapłacenie gotówką do kasy urzędu skarbowego. Jedno pismo, stwierdzające kilka czynności prawnych, n.p. kupno i dzierżawę majątku, podlega opłacie od każdej czynności z osobna. Tylko wtedy, gdy jedna czynność jest główną, a druga uboczną, zależną od głównej, n.p. ustalenie

sposobu zapłacenia ceny, zabezpieczenie hipoteczne dla renty ceny kupna, pokwitowanie ceny, ustanowienie kary umownej, oblicza się opłatę tylko wedle czynności głównej. Tak samo w razie sporządzenia wtóropisów, odpisów lub tłumaczeń. Warunek dodany do umowy nie ma wpływu na wymiar. Przedawnienie prawa żądania opłaty następuje w pięciu latach od dnia, w którym opłata powinna była być uiszczona, o ile nie zachodzi przerwa przedawnienia przez uwiadomienie w tym czasie płatnika o czynności urzędowej, dotyczącej wymiaru lub zapłacenia tej opłaty. Od wymiaru opłaty służy w ciągu miesiąca od doręczenia wymiaru lub doręczenia nakazu płatniczego odwołanie do izby skarbowej. Naruszenie przepisów o opłatach stemplowych przez uchylenie się od opłaty podlega karze podwyżki stemplowej. Naruszenia cięższe, oszukańcze, podlegają karom sądowym.

Z pośród czynności podlegających opłatom stemplowym należy w pierwszym rzędzie wymienić podania wnoszone do władz państwowych, protokoły spisywane przez urzędy, świadectwa wystawiane przez władze, wypisy z aktów, poświadczenia zgodności dokumentów, dowody osobiste, ponieważ w tych wypadkach opłaty stemplowe mają charakter opłat władczych za czynności i usługi władz. Inne akty prawne, dotyczące spraw majątkowych, zbliżają opłaty do podatków majątkowych lub podatków od obrotu. Charakter taki ma w szczególności opłata od przeniesienia własności nieruchomości bądź w drodze umowy, bądź

w drodze licytacji przymusowej. Opłata ta przynosi Skarbowi państwowemu około 20 milionów zł. rocznie, samorządom terytorialnym zaś 10 milionów zł. Wynosi ona 4% od wartości nieruchomości i 50% tej sumy czyli 2% wartości na rzecz samorządów, prócz 10% dodatku nadzwyczajnego do wszystkich opłat stemplowych. Ze względu na mniejszych rolników postanowiono w ustawie z 28 kwietnia 1938 poz. 276 Dz. U., że do końca roku 1940 opłata od przeniesienia nieruchomości od ceny do 10.000 złotych będzie obniżona do 1%, o ile dana nieruchomość nie znajduje się w obrębie ochrony sanitarnej uzdrowiska i nie jest objęta prawomocnym planem zabudowania. Także przy wyższej cenie nieruchomości do sumy 25.000 zł. ta obniżka co do kwoty 10.000 zł. pozostaje w mocy.

Nie wchodząc w dalsze szczegóły ustawy o opłatach stemplowych zaznaczamy, że dochód skarbu z tego źródła zależy od ożywienia stosunków ekonomicznych w kraju. W okresie przyjaznym wpływy opłaty stemplowej powyżej 100 milionów złotych rocznie, w roku 1936/7 wynosiły bez podatku od spadków i darowizn 76 milionów, w r. 1938/9 zaś 83,5 milionów, razem zaś z tym podatkiem 91 milionów zł., a wedle preliminarza na rok 1939/40 86 milionów. Wśród opłat zajmuje pierwsze miejsce dochód ze znaczków stemplowych (22 milion.), drugie miejsce dochód z opłat od przeniesienia nieruchomości (20 mil.), trzecie ze sprzedaży weksli (16 milion.), dalsze miejsca zajmują opłaty od dokumentów przewozowych (4 mil.) i ubezpieczeniowych (3,8 mil.)

Poważne znaczenie dla skarbu mają opłaty od obrotu papierów wartościowych czyli podatek giełdowy (258 tysięcy zł.) i podatek od kart do gry (688 tysięcy zł. i 180.000 zł. dla Czerwonego Krzyża.).

II Inne opłaty.

Oprócz opłat stemplowych podlegających ustawie o opłatach stemplowych mamy w Polsce rozmaite inne opłaty o bardzo różnym charakterze, rozsiane po rozmaitych ustawach budżetu państwowego. Opłaty te łącznie przedstawiają dochód wyższy, aniżeli opłaty stemplowe, nie wszystkie jednak mają tendencję fiskalną. Niektóre z tych opłat mają charakter podatków bezpośrednich lub pośrednich. W szczególności opłaty emerytalne, nałożone ustawą z 18 marca 1932 w wysokości 8% na dochód z emerytur są rodzajem specjalnego podatku dochodowego. Na rok 1939/40 są one preliminowane w sumie 43,8 mil. zł., nadto w dziale min. komunikacji 3,6 mil. zł., i poczt i telegrafów 350 tysięcy zł. Opłaty manipulacyjne od przewozu towarów są faktycznie podwyżką cen przewozowych. Są one preliminowane w sumie 12,4 mil. zł. Opłaty od wagi pojazdów mechanicznych, od miejsc w pojazdach i od materiałów pędnych na rzecz funduszu drogowego preliminowane w łącznej sumie 25 mil. zł. są również podatkami pośrednimi. Bardziej zbliżone do opłat właściwych są opłaty sądowe w sprawach cywilnych w sumie 30 milionów, także administracyjne szkół średnich i wyższych,

26,5 mil., takiej akademickie w sumie 7,7 mil. zł. (funduszu opłat studenckich), opłaty konsularne w sumie 8,3 mil. zł, opłaty za paszporty zagraniczne w kwocie 6,1 mil. zł, należytości egzekucyjne w sumie 8,5 mil. zł. (na mocy rozp. Rady ministrów z r. 1932 i z r. 1937 poz. 370 Dz. U.), opłaty związane z ewidencją katastru (1,3 mil. zł), podobnie opłaty miernicze, cechownicze i inne. Niektóre opłaty mają charakter wynagrodzeń prawno-prywatnych, n.p. opłaty za współużywanie dworców kolejowych, składów i innych urządzeń kolejowych, preliminowane w budżecie r. 1939/40 w sumie 8,695.000 zł. Już suma opłat wyżej wymienionych budżetu sumę 172 mil. wynosi wedle preliminarza od sumy opłat kwot zbytych, dwukrotnie wyższa stemplowych. Są one w budżecie zaliczane do przychodów poszczególnych ministerstw na równi z innymi przychodami administracyjnymi i bądź zwiększają ogólne dochody skarbu bądź zmniejszają sumę wydatków na cele danego ministerstwa. Od innych przychodów administracyjnych różnią się opłaty tym, że nie są ściśle związane z administracją władz państwowych.

Rozdział czwarty.

Monopole skarbowe.

Pogląd ogólny.

Monopolami skarbowymi nazywamy monopolistyczne przedsię-
biorstwa państwa, mające na celu przysporzenie dochodów skarbo-
wi przez wyłączną sprzedaż i normowanie cen przedmiotów mo-
nopolu. Cel skarbowy czyli fiskalny odróżnia je od innych
monopolów państwowych. Istnieją bowiem monopole państwowe,
mające swą podstawę w ogólnych zadaniach państwowych i w
potrzebach społecznych. Takim monopolem jest monopol
mennicy państwowej, wyłączne prawo wybijania monet,
które rozwinęło się z dawnego fiskalnego przywileju mo-
narchy, regale mennicy. Takim monopolem państwowym
jest także monopol poczt i telegrafów, który ma na celu
zapewnić państwu i społeczeństwu szybką, dogodną i
jednolitą obsługę komunikacyjną w dziedzinie korespon-
dencji w całym kraju. Nie jest przy takich monopolach
wykluczone dążenie do dochodów, choćby dla pokrycia
kosztów urządzenia i prowadzenia zakładu, ale dążenie to
nie jest istotne, nie jest warunkiem powstania i utrzymy-
wania zakładu.

Mamy w Rzeczypospolitej pięć monopolów skarbo-
wych: monopol soli, tytoniu, spirytusu, zapałek i loterii

państwowej. Wszystkie one, nie wyłączając loterii państwowej,
zbliżone są swoją tendencją do podatków pośrednich,
albowiem przerzucają na cenę wyrobów monopolowych,
soli, tytoniu, spirytusu, zapałek, losów loteryjnych,
podatek, nazywany „opłatą monopolową". Jest to podatek
w formie zysku przedsiębiorczego, ponieważ zysk nie
tworzy się tu we współzawodnictwie z innymi podobnymi
przedsiębiorcami, nie jest więc wypadkową ścierających się
z sobą zdolności, pracowitości, zapobiegliwości przedsiębiorców,
lecz z góry ustalonej kalkulacji dyrekcji przedsiębiorstwa
monopolicznego przy ustalaniu ceny produktów. Po wojnie
światowej utrzymano w Rzeczypospolitej ze względów zdro-
wotnych monopol sacharyny; w r. 1927 zniesiono ten
monopol po wydaniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczy-
pospolitej z 7 października 1927 o sztucznych środkach
słodzących, do których zaliczono sacharynę i inne podobne
związki chemiczne, przewyższające swą słodyczą rafinowany
cukier trzcinowy i buraczany. Wyrób i sprzedaż takich
środków słodzących wymagają zezwolenia ministra skarbu
i podlega stałemu nadzorowi kontroli skarbowej; a
naruszenie tych postanowień ulega karom wedle skar-
bowego prawa karnego.

Najważniejszym monopolem skarbowym w Polsce jest mo-
nopol solny, który był głównym źródłem dochodów skarbu
królewskiego obok królewszczyzn. Utrata żup solnych w

Wieliczce i w Bochni w czasie pierwszego rozbioru Polski była dotkliwym ciosem dla skarbu i dla gospodarstwa narodowego Rzeczypospolitej. Monopol soli w dzisiejszej Polsce ~~był~~ jest spadkiem po starym monopolu polskim, który utrzymał się był w zaborze austriackim.

Wszystkie monopole skarbowe zorganizowane są jako samodzielne przedsiębiorstwa, mające osobowość prawną, pod zarządem dyrekcji. Przedsiębiorstwa te są zbiorowościami majątku nieruchomego i ruchomego, będącego w ich posiadaniu, mogą zawierać umowy i zaciągać zobowiązania, za które w pierwszym rzędzie odpowiada przedsiębiorstwo, w dalszym Skarb Państwa. Przedkładają one ministrowi skarbu, a następnie sejmowi swoje plany finansowo-gospodarcze wraz z rachunkiem wydatków i strat i z bilansem za rok ostatni, jako załączniki do corocznego preliminarza budżetu. Naczelny nadzór nad każdym monopolem sprawuje minister skarbu, któremu podlega dyrekcja monopolu. Monopol zapałek jest wydzierżawiony i nie podlega tym zasadom organizacyjnym. Zakres działalności monopolów skarbowych rozciąga się na całe państwo. Śląsk nie jest tu wyjątkiem.

Dochody państwa z monopolów skarbowych są bardzo wydatne, podporą finansów skarbowych. W czasie pomyślnej konjunktury w r. 1928 i 1929 dochody te wynosiły 890 i 886 miljonów złotych. W okresie kryzysowym spadły, ale obecnie zwiększają się znowu. W r. 1938/9 wynosiły ogółem 721 miljonów zł.

I. Polski monopol solny.

Polski monopol solny, wyłączony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczyp. z 21 czerwca 1932 poz. 497 Dz.U. jako samoistne przedsiębiorstwo państwowe, opiera się na rozporządzeniu Prezydenta Rzeczyp. z dnia 30 grudnia 1924 poz. 1043 Dz.U. o wprowadzeniu monopolu sprzedaży soli na obszarze całej Rzeczypospolitej i na prawie górniczym, wprowadzonym w Polsce rozpor. Prezyd. Rzeczyp. z 29 listopada 1930 poz. 654 Dz.U., na mocy którego sól kamienna i inne sole oraz solanki, znajdujące się w swych złożach naturalnych, nie są wyłączone z własności gruntu, lecz są zastrzeżone na rzecz Państwa i mogą być przedmiotem własności górniczej, nadawanej jedynie przez Państwo, z wyjątkiem solanek mineralnych źródeł leczniczych. Przedmiotem monopolu solnego jest nietylko sprzedaż soli i jej zakupy, ale także produkcja, z wyjątkiem tych kopalń, które były już w rękach prywatnych w Zachodniej naszej dzielnicy przed wydaniem ustaw pruskich. W Małopolsce już pod zaborem austriackim monopol soli obejmował także produkcję.

2 Polski monopol solny pozostaje pod zarządem dyrekcji salin państwowych podlegającej ministerstwu skarbu. Do przedsiębiorstwa monopolu należy eksploatowanie na rzecz Skarbu państwa wydanego przywileju monopolu sprzedaży soli

na obszarze państwa wraz [z] państwowych salin, warzelni soli i pól górniczych nadanych na sól, objętych monopolem soli, z wyjątkiem państwowego zakładu zdrojowego w Ciechocinku. Przedsiębiorstwo objęło na własność cały majątek ruchomy monopolu solnego, jednakowoż majątek nieruchomy pozostał nadal własnością państwa. Innym osobom lub instytucjom może tylko rada ministrów przekazać eksploatację państwowych kopalń i warzelni soli, a to tylko w przypadkach, gdy ta eksploatacja salin i pól górniczych ma być prowadzona w innym celu, niż dla wyzyskiwania soli objętej monopolem soli. Tak wydzierżawiono eksploatację sól potasowych w salinach Kałusz i Stebnik spółce akcyjnej („Tesp") celem wydobywania tych soli i kainitu, ważnych dla zasilania produkcji rolnej. Przepisy dotyczące organizacji monopolu solnego wydaje minister skarbu w drodze rozporządzeń, on ustala ceny soli jadalnej i niższe ceny na cele przemysłowe i bydlęce, a również ceny zakupna soli z ~~fabryk~~ kopalń prywatnych (z Ochalni, Wapna). Minister skarbu zatwierdza plan finansowo-gospodarczy przedsiębiorstwa, bilans, rachunek strat i zysków oraz podział zysku przedsiębiorstwa. Monopol obejmuje także wywóz soli zagranicę lub do Gdańska i przywóz soli za zezwoleniem ministra skarbu. Sól przywożona z zagranicy podlega opłacie celnej i podatkowi konsumcyjnemu w formie dodatku do cła.

Sprzedaż hurtowa soli odbywa się przez hurtowników, otrzymujących sól po niższej cenie na warunkach ustalonych z dyrekcją monopolu. Władze skarbowe mają nadzór nad produkcją i obrotem soli. Sprzedaż detaliczna po cenie oznaczonej przez ministra jest dozwolona.

Produkcja i konsumpcja soli (około 10 kg. rocznie na głowę) w Polsce oraz dochód z monopolu solnego nie podlegają większym jakimś wahaniom. Na rok 1939/40 preliminowano sprzedaż soli w kraju w ilości 307 tysięcy ton. Sól na cele przemysłowe ulega chemicznemu skażeniu. Ogólne wpływy z eksploatacji monopolu solnego obliczono na 87 milionów zł, wydatki na koszta produkcji, sprzedaży i na administrację i samą 40,5 milionów, dochód czysty skarbu na 46,5 mil. zł. Majątek monopolu solnego oszacowano na 17,5 milionów złotych, w tej liczbie wartość nieruchomości 10,5 mil. zł. Obecne przepisy o cenach soli i solankach zawierają rozporządzenia ministra skarbu z 18 czerwca r. 1936 i 18 marca 1938.

II Polski monopol tytoniowy.

Monopol tytoniowy w Polsce wprowadziła ustawa z dnia 1 czerwca r. 1922 poz. 409 Dz. U. na wzór monopolu, jaki był pod rządami w zaborze austriackim. Przeprowadzenie monopolu wymagało kilku lat czasu, ponieważ fabryki prywatne pod b. zaborem pruskim i rosyjskim musiały być wykupione i organizacja monopolu musiała być przeprowadzona. W r. 1932 wykończono organizację monopolu przez powołanie do życia ustawą z 18 marca 1932 poz. 240 Dz. U. przedsiębiorstwa państwowego „Polski monopol tytoniowy", któremu powierzono samodzielne prowadzenie monopolu jako odrębnej osobie prawnej pod kierownictwem Dyrekcji monopolu i nadzorem ministra Skarbu. Pomimo powołania tego przedsiębiorstwa pozostała w ręku ministra Skarbu decyzja w najważniejszych sprawach monopolu, a to tak organizacyjnych, jak administracyjnych, albowiem minister Skarbu ustala ceny sprzedaży wyrobów tytoniowych, warunki udzielania, cofania i wygaszania koncesji na uprawę tytoniu, on może równo[illegible] na sprzedaż wyrobów tytoniowych, niezależnie od Dyrekcji na zamknięciach przez siebie ustanowionych, monopolu, on normuje stosunki służbowe w monopolu, zatwierdza plan finansowo-gospodarczy, bilans i rachunek zysków i strat monopolu.

∠ 157. Kartki [illegible]

157. 105

2) MONOPOL TYTONIOWY.

Monopol tytoniowy w Rzeczypospolitej został wprowadzony ustawą z dnia 1 czerwca 1922 (Nr. 47 Dz. u.) w miejsce dwóch systemów, istniejących w państwach zaborczych przed wojną światową, mianowicie podatku konsumcyjnego od tytoniu w Rosji i Niemczech, oraz monopolu tytoniowego w Austrji. Organizację monopolu tytoniowego określiły rozporządzenia ministra skarbu z 30 maja 1923 r. i późniejsze z dnia 27 listopada 1926 i z 24 czerwca 1927 (Nr. 61 Dz. u.). Odrębnemi rozporządzeniami ministra skarbu unormowano warunki uprawy tytoniu w kraju, importu wyrobów monopolowych, nadawania koncesji na sprzedaż hurtową i detaliczną tych wyrobów.

Monopol tytoniowy obejmuje produkcję, przywóz z zagranicy, oraz sprzedaż surowca tytoniowego i wyrobów tytoniowych. Przez surowiec tytoniowy rozumie się nieprzerobione liście, łodygi, korzenie i odpadki rośliny tytoniowej. Wyroby tytoniowe, są to artykuły służące do palenia, jakoto: cygara, cygaretki, tytoń krajowy, papierosy, pachitosy i t. p., do zażywania jako tabaka, do żucia, oraz do celów rolniczych lub lekarskich, a sporządzone z części składowych rośliny tytoniowej, wyłącznie lub z domieszką innych materjałów. Także surogaty tytoniowe, nie zawierające części składowych rośliny tytoniowej, lecz służące do palenia, mogą być wytwarzane, nabywane i sprzedawane tylko na podstawie zezwolenia ministra skarbu. Wyroby tytoniowe wytwarza się na rachunek skarbu w fabrykach i zakładach, stanowiących własność państwowego monopolu tytoniowego, Rolnicy, otrzymujący pozwolenie na uprawę tytoniu na oznaczonej przestrzeni gruntu, są obowiązani cały zapas wyprodukowanego surowca sprzedać skarbowi po cenach taryfowych, ustanowionych przez ministra skarbu. Przywóz tytoniu i wyrobów tytoniowych z zagranicy podlega opłacie celnej i podatkowi konsumcyjnemu pod nazwą należytości monopolowej, której wysokość oznacza minister skarbu. Podróżni mogą bez opłaty cła i należytości monopolowej dowozić tylko drobne ilości tytoniu dla własnego użytku (50 gramów tytoniu, 10 gramów tabaki, albo 50 sztuk papierosów lub 20 sztuk cygar). Prywatne fabryki tytoniu zostały przez państwo wykupione przy pomocy pożyczki włoskiej z roku 1924,

wraz z nieruchomościami

obrót solą. Minister skarbu może zezwolić na prowadzenie handlu solą jadalną na warunkach przez siebie ustanowionych, oraz na wywóz i przywóz soli jadalnej na obszar Rzeczypospolitej z zagranicy lub z Gdańska; także wynoszenie soli jadalnej z miejsc produkcji lub składów monopolowych, przyrządzanie jej i przetwarzanie celem odsprzedaży, dozwolone jest tylko w wypadkach określonych przez ministra skarbu. Minister skarbu ma prawo oznaczać ceny nabycia i sprzedaży soli na potrzeby monopolu solnego, sprzedawać po cenach zniżonych sól przeznaczoną na wywóz z kraju, na potrzeby rolnictwa i przemysłu lub dla ulżenia nędzy, oraz zwalniać z pod zajęcia monopolowego sól wyprodukowaną w salinach prywatnych, przeznaczoną na wywóz zagranicę. Sól przywożona z zagranicy za zezwoleniem ministra skarbu podlega opłacie celnej i podatkowi konsumcyjnemu pod nazwą należytości monopolowej w formie dodatku do cła.

Rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu z 19 lutego 1925 Nr. 19 Dz. u., ustanowiło Biuro sprzedaży soli z siedzibą w Warszawie, podległe bezpośrednio ministerstwu skarbu, jako organ powołany do nabywania i sprzedawania wszelkiego rodzaju soli na potrzeby monopolu. Prowadzenie drobnej sprzedaży soli nie potrzebuje osobnego pozwolenia władzy skarbowej, sól jednak nie może być przedmiotem handlu domokrążnego. W każdym powiecie mają być otwarte conajmniej dwie hurtowe sprzedaże soli.

W preliminarzu na rok 1928/9 przyjmuje rząd roczne spożycie soli jadalnej w ilości 310.000 tonn, około 10 kilgr. na głowę ludności, nadto sprzedaż 40.000 tonn soli bydlęcej i przemysłowej. Ogólny przychód surowy preliminuje rząd w sumie 66 miljonów, wydatki na zakup soli, administrację i sprzedaż soli w sumie 24 miljonów złotych. Ogólna produkcja soli kamiennej i warzonki w r. 1926 wynosiła 340 tysięcy tonn prócz solanki. Sole potasowe, niezmiernie ważne dla produkcji rolnej, nie są przedmiotem monopolu. Państwo ma przeważający udział w spółce akcyjnej eksploatacji soli potasowych, która dzierżawi saliny w Kałuszu i Stebniku, opłaca czynsz dzierżawny i t. zw. olborę od wyprodukowanych soli potasowych na terenach skarbowych. Dochody te wykazane są w budżecie ministerstwa przemysłu i handlu.

W sprawie sprzedaży wyrobów tytoniowych bądź na podstawie koncesji, bądź wolnej sprzedaży przechylano się raz do jednego, ale później (w r. 1933) do drugiego systemu. Ustawą z 9 kwietnia 1937 poz. 218 (Dz. U.) zmieniono postanowienia z r. 1933 stanowiąc, że sprzedaż wyrobów tytoniowych, tak hurtowa, jak detaliczna może być wykonywaną przez osoby fizyczne lub prawne, z którymi polski monopol tytoniowy zawrze odpowiednie umowy. Przy równych warunkach mają pierwszeństwo inwalidzi wojenni, wdowy po nich i po poległych na wojnie, uczestnicy walk o niepodległość i ich organizacje. Umowy takie monopol tytoniowy będzie zawierał na zasadach rejonów zaopatrzeniowych, a dla sprzedaży detalicznej określa stałe miejsce zakupu wyrobów tytoniowych. Minister skarbu ustala ilość przedsiębiorstw sprzedaży, dla których prowadzenia wymagane jest zezwolenie władzy skarbowej albo zawarcie umowy z polskim przedsiębiorstwem monopolowym. Monopol państwowy może również zakładać i prowadzić je we własnym zarządzie.

Także uprawa tytoniu wymaga zezwolenia dyrekcji monopolu, dozwolona jest tylko w pewnych rejonach na Pomorzu, Śląsku, w południowej Małopolsce i w grodzieńskim, rozwija się jednak bardzo po-

wyłącznie. Gdy w r. 1928/9 przy produkcji wyrobów tytoniowych zużyto 19.000 tonn surowca zagranicznego, a tylko 2.000 tonn surowca krajowego, to w 1937/8 zużyto surowca zagranicznego 8 tysięcy tonn, a krajowego 11.000. Rolnicy uprawiający tytoń mają obowiązek uprawiać tytoń na oznaczonej przestrzeni, użyć do uprawy nasienia, na które zezwoliła dyrekcja monopolu, zastosować się do innych przepisów i kontroli dyrekcji monopolu i odsprzedać monopolowi cały zapas surowca po cenach taryfowych.

Zbywanie i zamiana majątku nieruchomego monopolu może nastąpić jedynie na podstawie upoważnienia ustawowego. Przedsiębiorstwo monopolu jest wolne od wszelkich danin państwowych, z wyjątkiem opłat na rzecz państwowego funduszu drogowego, opłat komunalnych od przeniesienia własności nieruchomej, zaprotestowania weksli, plakatów i anonsów, i innych ustawowych na mocy art. 20 ustawy z 11 sierpnia 1923 o regulacji finansów komunalnych.

Ogólne wpływy monopolu tytoniowego według preliminarza na 1939/40 wynoszą 534 milionów, wydatki i koszta [illegible] mil.; dochód czysty jako wpłata do skarbu 353,4 mil. zł. W tej sumie mieści się nie tylko wpłata monopolowa obliczona na 238 mil. zł., ale także zwrot podatku akcyzowego i obrotowego w kwocie 51,3 mil. zł., oraz część „zysku handlowego", z którego faktycznie obliczyć nie można wobec monopolowego stanowiska przedsiębiorstwa. Dochód rzeczywisty skarbu w r. 1938/9 z monopolu tytoniowego wyniósł 349 milionów złotych.

III. Polski monopol spirytusowy.

Monopol spirytusowy, wprowadzony na obszarze całej Polski w r. 1925 na mocy ustawy z 31 lipca 1927 poz. 756 Dz. U. obejmuje wyłączny przywilej Państwa do zakupu i sprzedaży spirytusu w granicach państwa, do wyrobu i sprzedaży czystych wódek przeznaczonych do konsumpcji i do skażania spirytusu, przeznaczonego do innych celów ogólnym środkiem skażającym i do rozlewu spirytusu skażonego. Od innych monopolów różni się monopol spirytusowy pod tym względem, że państwo nie zajmuje się produkcją nie tylko surowca, z którego wyrabia się spirytus, t.j. ziemniaków, zboża, owoców, ale także samego spirytusu surowego, wytwarzanego w gorzelniach, a nawet oczyszczanie tego spirytusu pozostawia w znacznej części prywatnym rafineriom czyli rektyfikacjom, sobie jednak zastrzega wyłączne prawo do zakupu gotowego spirytusu, z którego wytwarza wódkę czystą przeznaczoną do picia przez zmieszanie spirytusu z wodą w rozlewniach w przepisanym stosunku procentowym, oraz prawo do sprzedaży wódki po cenach monopolowych, spirytus zaś przeznaczony do innych celów bądź sprzedaje fabry-

kontom wódek gatunkowych (likierów, koniaków, rumu) lub spirytusu czystego dla celów technicznych oraz t. zw. pejsachowego dla żydowskich celów rytualnych, bądź poddaje skażeniu i rozlewowi dla innych celów gospodarczych. Z tych przyczyn przepisy monopolowe muszą określić nie tylko organizację przedsiębiorstwa monopolowego, ale także stosunek do wytwórców spirytusu, do rafinerów i składowców spirytusu i wódek czystych, muszą zarazem ~~otoczyć~~ wszystkie te czynności otoczyć ścisłą kontrolą, aby zapobiec nadużyciom na szkodę skarbu państwa i na szkodę uczciwych wytwórców przeciwko defraudacjom podatkowym.

Z produkcją spirytusu wiąże się, podobnie jak z produkcją cukru buraczanego, doniosły interes rolnictwa, ponieważ gorzelnie rolnicze dają możność szerokiej uprawy ziemniaków i ~~dają~~ wypasu znacznej ilości bydła z odpadków ziemniaczanych w gorzelniach. Wprawdzie monopol ma na oku interes skarbowy, ale nie może pominąć w swej organizacji względów na dobro rolnictwa, a to tym bardziej, że wskutek monopolu produkcja spirytusu jest w swej swobodzie skrępowana. Dlatego gorzelnie rolnicze w polskim monopolu spirytusowym mają uprzywilejowane stanowisko w stosunku do gorzelń przemysłowych.

2 Organizacja monopolu spirytusowego została dopełniona przez rozporządzenie Prezyd. Rzeczyp. z 11 lipca 1932 poz. 586 Dz. U. i rozpor. ministra skarbu z r. 1933 poz. 27 Dz. U. Monopol /.

spirytusowy stanowi samoistną osobę prawną, majątek ruchomy i nieruchomy przedsiębiorstwa jest jego własnością, zarząd należy do dyrekcji pod naczelnym kierownictwem i nadzorem ministra skarbu. Przedsiębiorstwo jest wolne od wszelkich danin publicznych oprócz opłat na fundusz drogowy, podatków komunalnych od gruntów i budynków, opłat komunalnych od przeniesienia nieruchomości, od protestów wekslowych, plakatów i anonsów oraz podatków ustanowionych na mocy art. 20 ustawy o tymczas. uregulowaniu finansów samorządowych. Zamiast dodatku komunalnego do podatku państwowego od napojów mieści się w opłacie monopolowej na rzecz związków samorządowych powiatowych w kwocie 80 groszy i 20 groszy na rzecz samorządu wojewódzkiego od 1 litra spirytusu 100°. Wyłączone od udziału tego są gminy, które w drodze plebiscytu uchwaliły zakaz sprzedaży na swoim obszarze napojów alkoholowych. Dla stwierdzenia, że monopol spirytusowy nie ma na celu rozpijania ludności, przeznaczono w ustawie 1% dochodu państwa z czystego zysku handlowego przedsiębiorstwa do dyspozycji ministra pracy i opieki społecznej na walkę z alkoholizmem, na szpitale i schroniska dla alkoholików. Z tego tytułu w planie finansowym monopolu na rok 1939/40 umieszczono na walkę z alkoholizmem kwotę 589,5 tysięcy zł.

Spirytusem w rozumieniu ustawy jest alkohol etylowy, surowy i oczyszczony. Produkcja i obrót innymi alkoholami nie jest przedmiotem monopolu, ale może być poddana pod kontrolę ministra skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu. Oczyszczanie, odwadnianie i magazynowanie spirytusu dokonywa się pozwolenie w zakładach prywatnych. Na wyrób, oczyszczanie i odwadnianie spirytusu, na wyrób wódek gatunkowych, octu, kwasu octowego, drożdży oraz na magazynowanie spirytusu i wyrobów wódczanych potrzebne jest zezwolenie ministra skarbu w porozumieniu z ministrami rolnictwa i reform rolnych oraz przemysłu i handlu. Zezwolenie to (koncesja) jest potrzebne także na otwarcie i prowadzenie wszelkich gorzelni.

Ze stanowiska produkcji i zbytu spirytusu ważniejsze jest podział gorzelni na rolnicze i przemysłowe; gorzelnie rolnicze bowiem mają wyłączny udział w zakupie spirytusu przez monopol na cele konsumcyjne. Zapotrzebowanie spirytusu na trzy roczne kampanje czyli ogólny kontyngent spirytusu jest z góry ustalony przez ministra skarbu w porozumieniu z ministrem rolnictwa i reform rolnych i rozdzielony na województwa. Każda gorzelnia z osobna otrzymuje swój przydział z kontyngentu wojewódzkiego, jako swój kontyngent odpędu w stosunku do obszaru ziemi uprawnej (~~ornej~~) i uprawy ziemniaków, dotychczasowej swej produkcji, rozmiarów gorzelni i innych okoliczności. Gorzelniami rolniczymi nazywa ustawa gorzelnie, stanowiące część składową gospodarstwa rolnego o obszarze gruntów ornych ustalonym w drodze rozporządzenia przez ministra skarbu w porozumieniu z ministrem rolnictwa i reform rolnych (conajmniej 120 do 150 ha.), pędzące spirytus z ziemniaków i zboża na słód i zużywające wywar

./. 164 dalej

16 y.

112

wywar i obornik w gospodarstwach połączonych z gorzelniami". Odpadło więc postanowienie co do najwyższej granicy produkcji. Gorzelniami p r z e m y s ł o w ymi są gorzelnie, nie odpowiadające powyższym warunkom, z wyjątkiem gorzelni, produkujących spirytus owocowy lub pejsachowy (rytualny), których nie zalicza się do przemysłowych. Dla drożdżarni pędzących spirytus ustala minister skarbu najwyższe dopuszczalne normy produkcji.

Minister skarbu w porozumieniu z min. rolnictwa określa corocznie kontyngent zakupu spirytusu na cele konsumcyjne i rozdziela go na gorzelnie rolnicze w stosunku proporcjonalnym do ich kontyngentu odpędu, zawiadamiając w ciągu lutego każdą gorzelnię rolniczą o jej przydziale. ~~Ten sam minister w porozumieniu z min. rolnictwa wyznacza dla gorzelni wyłącznie rolniczych kontyngent o d p ę d u na cele konsumcyjne i niekonsumcyjne na każde trzechlecie.~~ Ciż sami ministrowie ~~(nie rada ministrów, jak dawniej)~~ ustalają każdego roku podstawową cenę zakupu spirytusu dla każdego województwa osobno, celem pokrycia kosztów gorzelni średniej o produkcji 700 hektolitrów czystego alkoholu bez potrącenia wartości wywaru. Gorzelnie o mniejszej produkcji niż 600 hektol. otrzymują dodatki do ceny podstawowej od 10 proc. do 30 proc., gorzelnie o większej produkcji niż 800 hektol. otrzymują obniżkę ceny o 8 proc. do 15 proc. Spirytusu owocowego i pejsachowego monopol nie zakupuje, ale zwalnia go do obrotu i do wyrobu wódek za opłatą wyznaczoną dla wyrobu wódek gatunkowych. Cenę podstawową za spirytus na kampanię

Cenę sprzedażną wódek czystych, oraz spirytusu na cele domowo - lecznicze i na wyrób wódek gatunkowych wyznacza ~~jak dotychczas~~ minister skarbu, policzając koszta własne i opłatę monopolową wraz z udziałem związków komunalnych. Przy sprzedaży spirytusu na cele domowo - lecznicze i dla wyrobu wódek gatunkowych podwyższa się opłatę monopolową o 25 procent.

Cenę spirytusu na cele n i e k o n s u m c y j n e dla zużycia w kraju określa minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu oraz rolnictwa i reform rolnych. Sprzedaż tę prowadzi monopol spirytusowy za pośrednictwem p r z y m u s o w e g o z r z e s z e n i a producentów spirytusu, utworzo-

X 1938/9 ustala rozporz. ministra skarbu z 23 stycznia 1939 poz. 49 Dz. U. w poroz. – z ministrem rolnictwa i reform rolnych.

a) W monopolu solnym (str. 94) nastąpiła nadto zmiana zasadnicza wskutek oddania (rozp. Prezyd. Rzeczyp. z 21 czerwca 1932 poz. 497) w zarząd i eksploatację tego przedsiębiorstwa wszystkich państwowych salin i warzelni soli, które dotychczas były w zarządzie minist. przemysłu i handlu. Tylko warzelnie soli państwowego zakładu zdrojowego w Ciechocinku, jako związane ściśle ze zdrojowiskiem, pozostają pod zarządem zdrojowisk państwowych, będących obecnie w ręku ministerstwa opieki społecznej. Dyrekcja monopolu solnego (oraz innych monopolów) przedkłada do preliminarza budżetu sprawozdanie, zatwierdzone przez ministra skarbu, zawierające bilans i rachunek zysków i strat za ostatni okres sprawozdawczy oraz plan finansowo - gospodarczy na nowy okres budżetowy.

b) Znaczne rzeczowe zmiany wprowadziło w monopolu spirytusowym (str. 98) rozporządzenie Prezyd. Rzeczyp. z 11 lipca 1932 poz. 586, którem monopol ten został w całości unormowany. Przedmiotem monopolu spirytusowego, t. j. wyłącznym przywilejem Skarbu Państwa (poza ~~ustanowionemu~~ wyjątkami) są: a) zakup i sprzedaż spirytusu do zużycia w granicach państwa; b) wyrób i sprzedaż czystych wódek; c) skażenie spirytusu ogólnym środkiem skażącym i rozlew spirytusu skażonego. Spirytusem jest alkohol etylowy, tak surowy, jak oczyszczony. Produkcja i obrót innymi alkoholami, niż etylowy, nie jest przedmiotem monopolu, ale może być poddaną pod kontrolę ministra skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu. Oczyszczanie, odwadnianie i magazynowanie spirytusu dokonywa się w zakładach państwowych lub prywatnych. Na wyrób, oczyszczanie i odwadnianie spirytusu, wyrób wódek gatunkowych, octu, kwasu octowego, drożdży, oraz magazynowanie spirytusu i wyrobów wódczanych potrzebne jest zezwolenie ministra skarbu, w porozumieniu z ministrami rolnictwa i przemysłu i handlu.

Gorzelnie dzielą się na rolnicze i przemysłowe. Gorzelnie rolnicze mają wedle nowych postanowień wyłączny udział w kontyngencie zakupu spirytusu na cele konsumcyjne. Gorzelniami rolniczemi są „gorzelnie stanowiące część składową gospodarstwa rolnego o obszarze minimalnym, jaki minister skarbu w porozumieniu z min. rolnictwa ustala w drodze rozporządzenia, obowiązane pędzić spirytus na kontyngent zakupu z ziemniaków i zboża na słód oraz zużywać uzyskany

nego rozporządzeniem rady ministrów celem ure-gulowania i kontrolowania produkcji i sprzedaży spirytusu na cele eksportowe i nie konsumcyjne w kraju. Wywóz spirytusu zagranicę reguluje minister skarbu.

b) Prawo do wymiaru i do poboru należnych opłat monopolowych przedawnia się w ciągu 5 lat po upływie roku, w którym [illegible] miała możność dokonania wymiaru lub ściągnięcia należności. Każdy urzędowy akt podjęty dla ściągnięcia należności przerywa przedawnienie. Naruszenie przepisów o monopolu spirytusowym podlega przedawnieniu według karnego prawa skarbowego.

c) Zapotrzebowanie spirytusu w kraju na kampanię 1938/9 wynosi według planu finansowo-gospodarczego 100 milionów litrów, w tym 50 milionów na cele konsumcyjne i 50 milionów na cele niekonsumcyjne. Kontyngent odpędu między 1467 gorzelni rolniczych w ilości 87 milionów litrów spirytusu 100°. Gorzelni przemysłowych było 7. Majątek monopolu spirytusowego szacowano w sumie 53 miliony zł. (w r. 1938). Wpływy eksploatacyjne monopolu na r. 1939/40 preliminowano w sumie 481,4 milionów, wydatki 182,3 mil., wpłatę do skarbu 299,2 mil. W r. 1938/9 dochód skarbu z monopolu spirytusowego przyniósł 294,3 mil. zł.

Polski

IV. Monopol zapałczany.

Monopol zapałczany, obejmujący wyrób i wywóz zagranicę i do Gdańska zapałek, wprowadzony w Polsce ustawą z 15 lipca 1925 przez [illegible] związanym wydzierżawieniem monopolu spółce akcyjnej dla eksploatacji monopolu zapałczanego". Dzierżawa monopolu miała trwać 20 lat, poczym fabryki zapałek miały przejść na własność państwa. W r. 1931 jako sposobności zaciągnięcia przez rząd polski nowej pożyczki zapałczanej nowa ustawa z 30 stycznia 1931 poz. 45 Dz. U. rozszerzyła znacznie monopol, podniosła opłatę monopolową i przedłużyła czas trwania dzierżawy do r. 1963. Wedle tej ustawy, obowiązującej z niektórymi zmianami późniejszymi z r. 1938, przedmiotem monopolu są nie tylko zapałki, t.j. pręciki z drzewa, tektury, kartonu, słomy, stearyny, wosku i innych materiałów, powleczone masą, która daje się zapalić przez potarcie, ale także pręciki z drzewa używane na zapałki, taśma drzewna używana na pudełka do zapałek, gotowe pudełka do zapałek, zapalniczki z wyjątkiem zapalniczki

ze srebra i złota zaopatrzonych cechą urzędu probierczego i zapalniczek elektrycznych, umocowanych w środkach lokomocji wszelkiego rodzaju. Wysokość opłaty monopolowej ustalono na 268 złotych od każdego miliona sztuk zapałek. Czynsz dzierżawny wynosi 688 zł. od miliona zapałek sprzedanych do konsumcji. Opłatę monopolową od zapalniczki kieszonkowej oznaczono na 10 zł., od ściennej lub stołowej na 25 zł. Własność fabryk przeszła na spółkę, a skarb Państwa zrzekł się prawa do udziału w zyskach spółki i do eksportu zapałek za granicę w wysokości 1/3 konsumcji wewnętrznej. Nowa ta umowa dała powód do niezadowolenia społeczeństwa z podwyżki cen zapałek, a wygórowana cena zapalniczek spowodowała do kraju zalew obcych tanich zapalniczek i nie przyniosła korzyści spółce dzierżawnej. Nastąpiła więc zmiana warunków umowy układem z 1 czerwca 1937, który znalazła wyraz w ustawie z 4 stycznia 1938 poz. 12 Dz. U. i w dekrecie Prezydenta Rzeczyp. z 14 stycznia 1936 poz. 2 Dz. U.). Ustawa ta upoważnia spółkę do przekazywania walut i dewiz zagranicę (pomimo ograniczeń obowiązujących w Polsce) i pozwala spółce dzierżawnej uiszczać należności z kasy

Pewnika z tytułu opłaty monopolowej, względnie
podatkowego od zapałek i z tytułu dzierżawy
monopolu pokryłaby papierami wartościowymi
na warunkach, jakie określi minister skarbu.
(jak przed zmianą)
Natomiast dekret Prezydenta Rzeczyp. o zmia-
nie zmiany ustawy o monopolu zapałczanym
z 14 stycznia 1936 upoważnił ministra skarbu
do obniżenia w drodze rozporządzeń opłaty
monopolowej i podatku od zapałek i do
wprowadzenia zakazu posiadania zapalniczek
niezaopatrzonych w banderolę podatkową pod
zagrożeniem kar z ustawy karnej skarbowej
[Dochód Skarbu z monopolu zapałczanego wynosił w
r. 1938/9 równo 9,4 miliona zł. Według preliminarza
na r. 1939/40 wpłata gwarantowana Skarbowi
układem z 1 czerwca r. 1937 jako wpływ z opłaty
monopolowej 12 milionów zł. Wpływ z czystego dochodo-
wego i względnie podatkowego przyjęto w sumie
10,6 mil. zł. Zużycie zapałek w kraju prze-
duje się w ilości 19 miliardów sztuk.

169)

V Polski monopol loteryjny.

Monopol loterii w Polsce wprowadziła już ustawa z 26 marca 1920. Obecnie podstawą działalności przedsiębiorstwa „Polskiego monopolu loteryjnego" jest ustawa z 9 lipca 1936 poz. 398 Dz. U. o monopolu loteryjnym. Wedle tej ustawy prowadzenie wszelkiego rodzaju loterii stanowi wyłączny przywilej państwa. Za loterię uważa się grę losową, prowadzoną według z góry określonych warunków. W razie wątpliwości decyduje minister skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych, czy pewna gra jest loterią w rozumieniu ustawy. Władze skarbowe w porozumieniu z władzami administracji ogólnej mogą zezwalać na urządzanie jednorazowych loteryi fantowych na cele dobroczynności lub użyteczności publicznej. Wysokość opłaty monopolowej od takich loteryi określa w drodze rozporządzeń minister skarbu (10% od tarczowej ceny losów).

Eksploatowanie na rzecz Skarbu Państwa monopolu loterii należy do państwowego przedsiębiorstwa „Polski monopol loteryjny". Minister skarbu jest naczelną władzą tego monopolu. Bezpośredni zarząd sprawuje dyrektor tego monopolu, podporządkowany ministrowi skarbu, który wydaje statut organizacyjny dla monopolu. Monopol

ma osobowość prawną z siedzibą w Warszawie i prowadzony jest na zasadach handlowych. Majątek ruchomy jest własnością przedsiębiorstwa, majątek nieruchomy, jeśli go nabędzie, będzie własnością Skarbu państwa. Ogólne przepisy co do planów finansowo-gospodarczych i nadzoru od władz politycznych odnoszą się także do monopolu loteryjnego. Minister Skarbu zatwierdza bilans i rachunek zysków i strat przedsiębiorstwa. On też wydał rozporządzenie wykonawcze ~~ze~~ pod datum 26 lutego 1937 poz. 134 Dz. U. Obecnie monopol prowadzi tylko jedną grę, mianowicie loterię klasową. Losy sprzedaje za pośrednictwem sprzedawców czyli t. zw. kolektorów, z którymi zawiera umowy na okres każdej loterii osobno.

Dochód Skarbu z loterii w r. 1938/9 wyniósł 23 miliony zł. Na rok 1939/40 preliminowano ogólne wpływy w sumie 109,5 miliona zł., wydatki 86,2 mil. zł. Sprzedaż losów przyniesie 94 mil., wypłata wygranych 74 mil. zł. Zezwolenie na urządzanie jednorazowych loteryj fantowych na cele dobroczynne lub użyteczności publicznej wydaje urząd akcyz i monopolów do wartości sumy losów 1000 zł., powyżej tej sumy do 3.000 zł. izba skarbowa, ponad 3.000 zł. dyrektor monopolu loteryjnego, za opłatą monopolową 10%.

Rozdział piąty.

Przychody państwowe z majątku i przedsiębiorstw.

Państwo nasze odziedziczyło po zaborcach części dawnych królewszczyzn i żupy solne, które były podstawą skarbu królewskiego i administracji starościńskiej w historycznej Polsce. Część majątków rządowych została oddana dla celów naukowych, doświadczalnych, badawczych i innych, znaczna część została użyta na cele reformy rolnej, pozostała jeszcze w zarządzie dyrekcji lasów państwowych z dniem 1 października r. 1937 przestrzeń ziemi państwowej 3,206 tysięcy hektarów, w tym powierzchni leśnej 2,565.000 ha, reszta zaś na cele użytkowe gospodarstwa rolnego i rybnego. Także leśne przestrzenie zostały przeznaczone częściowo na parki narodowe, ochronę przyrody, na instytut badawczy lasów o szerszych zadaniach.

Majątek państwowy ~~rozciągają się na nowe~~ w żupach solnych został powierzony monopolowi solnemu w administracji monopolowej, rozciąga się też na kopalnie węgla na Śląsku, objęte po państwie pruskim i na kopalnię Brzeszcze w Małopolsce Zachodniej. Nadto objęło państwo ~~państwowe~~ koleje żelazne, poczty, telegrafy i telefony oraz inną własność państwową we wszystkich trzech zaborach w swe władanie i użytkowanie.

Majątek ten, w znacznej części zrujnowany w czasie wojny światowej, został siłami i zapobiegliwością narodu i państwa polskiego odbudowany i pomnożony tak, że przedstawia dzisiaj wartość szacunkową kilkunastu miliardów złotych. Dochód Skarbu Państwa z tego majątku oraz licznych przedsiębiorstw państwowych tylko w czasach pomyślnej konjunktury ekonomicznej przewyższa 100 miljonów złotych, nie może się więc równać z dochodem ze źródeł podatkowych, ani nie znajduje się w odpowiednim stosunku do wartości szacunkowej majątku. Stąd można dojść do wniosku, że przyczyną tak niskiego dochodu skarbowego jest niezdolność państwa do sprawnego i oszczędnego gospodarowania majątkiem mu powierzonym. Wniosek ten w tak ogólnym sformułowaniu nie byłby słusznym, nie liczyłby się bowiem z dwoma istotnymi względami: najpierw z tym faktem, że wartość szacunkowa majątku państwowego nie jest wartością obiegową, możliwą do zrealizacji, (n. p. wielkie pytanie, czy znaleźliby się kupcy oferujący za koleje państwowe polskie sumę szacunkową ośmiu miliardów złotych); powtóre zaś z faktem, że majątek i przedsiębiorstwa państwowe nie są tylko objektem finansowym, przeznaczonym do

czerpania z nich największych możliwie dochodów, ale są
przede wszystkim dobrem narodowym, mającym służyć
potrzebom narodowym i polityce narodowej, które nie
zawsze są zgodne z interesami finansowymi i często nad nimi
przeważają. Tylko w dalszej perspektywie ogólnej można
mówić o łączności interesów skarbowych z dobrem spo-
łecznym i narodowym w tym znaczeniu, że wszystko,
co podnosi dobrobyt i zadowolenie ogólne, sprzyja także
skarbowi państwa, który rozmaitymi drogami korzy-
sta z ogólnej pomyślności.

Charakterystycznym objawem przewagi interesów narodowych nad
dążeniami finansowymi stały się reformy społeczne,
podejmowane bądź w interesie drobnej własności
rolnej jako reformy rolne, bądź w interesie warstw
robotniczych, jako ubezpieczenia społeczne. W Polsce
zadanie reformy rolnej i reform społecznych, podjęte
energicznie w początkach nowego bytu niepodległego,
przyczyniło się do rozwoju etatyzmu czyli przedsię-
biorczości państwowej także na polu przemysłowym
i handlowym, nie liczącej się ze względami finanso-
wymi, a także na innych polach. Stąd nie każdy ma-
jątek i nie każde przedsiębiorstwo państwowe ma na
względzie cele finansowe. Niekiedy nawet jest rzeczą
nie słuszną i nieracjonalną dążyć do zysków fiskalnych

174.

w takich dziedzinach, w których ważny interes narodowy domaga się jak najszerszego ułatwienia społeczeństwu zaspokojenia jego potrzeb kulturalnych, np. nabycia książek szkolnych dla dzieci, rozpowszechnienia znajomości prawa w wydawnictwach państwowych (Dziennik Ustaw, Monitor). Należy więc przedsiębiorstwa państwowe, i zakłady państwowe z góry podzielić na dwa rodzaje: na zarobkowe i na niezarobkowe. Wszelako także majątek i przedsiębiorstwa zarobkowe uwzględniać winne w swej organizacji i działalności nie tylko cele fiskalne, ale także ogólne cele narodowe i społeczno-

I. Majątek i przedsiębiorstwa zarobkowe.

Do tej kategorii zaliczamy majątki ziemskie państwowe, szczególnie leśne i rybne, kopalnie i tereny naftowe, koleje żelazne, pocztę, telegraf i telefon, fabryki przemysłowe, szczególnie wytwórnie azotowe w Chorzowie i Mościcach, przedsiębiorstwa spółkowe przemysłowe i handlowe, niemniej zakłady kredytowe państwa, które mają odrębną organizację, zastosowaną do swoich ogólnych zadań. ./. 175

Dla osiągnięcia większej samodzielności i sprawności w prowadzeniu przedsiębiorstw na zasadach kupieckich wyodrębniono szereg wielkich przedsiębiorstw z administracji państwowej i uznano je jako samoistne osoby prawne, podobnie jak monopole skarbowe, na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1927. Przedsiębiorstwa takie nazwano „komercjalizowanymi". Majątek ruchomy stał się ich własnością, a majątek nieruchomy państwa lub nabyty przez przedsiębiorstwo został mu oddany w zarząd i do użytkowania. Wydatki swego przedsiębiorstwa pokrywają własnymi dochodami. Do budżetu wchodzą tylko z wpłatami dochodów czystych na podstawie planów finansowo-gospodarczych, bilansów i rachunku strat i zysków, zatwierdzonego przez właściwego ministra w porozumieniu z ministrem skarbu. Jako samodzielne przedsiębiorstwa podlegają one na równi z prywatnymi podatkom państwowym i samorządowym. Mogą one także w ramach swoich statutów zaciągać pożyczki krótkoterminowe, a za zgodą ministra skarbu i właściwego ministra także długoterminowe. Nieruchomości obciążyć ani sprzedać nie mogą bez upoważnienia ustawowego.

./. Kartka anulowana 176.

Za zobowiązania zaciągnięte przez wydzielone przedsiębiorstwo, niezależnie od odpowiedzialności samego przedsiębiorstwa, jest odpowiedzialny Skarb Państwa do wysokości całego majątku nieruchomego, użytkowanego i zarządzanego przez to przedsiębiorstwo. Za wydatki lub brak dochodów, spowodowane przez czynności wykonywane w interesie państwa i zlecone przedsiębiorstwu przez Radę ministrów, przedsiębiorstwo będzie wynagradzane na podstawie uchwały Rady ministrów z uwzględnieniem słusznych interesów przedsiębiorstwa. Na wydatki inwestycyjne, wykonywane w interesie Państwa, przedsiębiorstwo może otrzymać dotację ze Skarbu Państwa w granicach ustalonych w budżecie państwowym. Dla pełnego pokrycia wydatków wydzielone przedsiębiorstwo ma prawo dokonywać krótkoterminowych operacyj kredytowych. Długoterminowe operacje kredytowe przedsiębiorstwa wymagają zgody właściwego ministra, oraz ministra skarbu, obciążenie zaś majątku nieruchomego wymaga upoważnienia ustawowego. Na pokrycie możliwych strat eksploatacyjnych może przedsiębiorstwo również uzyskać pożyczkę od Skarbu Państwa, odpowiednio oprocentowaną i zwrotną z zysków lat następnych, niezależnie od corocznego udziału Skarbu Państwa w zyskach przedsiębiorstwa, przewidzianego jego statutem. Władzami przedsiębiorstwa są: rada administracyjna powołana przez właściwego ministra, dyrekcja przedsiębiorstwa, powoływana i zwalniana przez właściwego ministra na wniosek rady administracyjnej i Komisja rewizyjna, powoływana przez właściwego ministra w porozumieniu z ministrem skarbu w składzie trzech członków dla przeprowadzenia dorocznej kontroli rachunkowej i kasowej, zbadania ksiąg, bilansu i stanu majątkowego przedsiębiorstwa. Komisja rewizyjna przedkłada sprawozdanie z swoich czynności właściwemu ministrowi i ministrowi skarbu. Ponadto mogą przedsiębiorstwa podlegać kontroli specjalnie wyznaczonej przez właściwego ministra, niezależnie od kontroli, wykonywanej w ramach ustawy o kontroli państwowej przez Najwyższą Izbę Kontroli. W razie likwidacji przedsiębiorstwa na podstawie uchwały Rady ministrów, cały majątek przedsiębiorstwa przechodzi na własność Skarbu Państwa.

IV. PRZEPISY RACHUNKOWO-KASOWE.

Przepisy rachunkowo-kasowe wydał na mocy ustawy z 31 lipca 1919 minister skarbu w porozumieniu z Najw. Izbą Kontroli. Wedle tych przepisów wszelkie dochody zeŚrodkowują się ostatecznie w kasach Ministerstwa Skarbu. Ministerstwo Skarbu, jako szafarz tych dochodów i stróż skarbu państwa wykonywa zarazem nadzór nad kredytami na wydatki wszystkich działów gospodarki państwowej, objętych budżetem. Żaden wydatek nie może być uskuteczniony, jeżeli nie ma pokrycia w kredycie, przewidzianym w budżecie. Władze asygnujące są oddzielone od kas państwowych. Przy wypłatach Kasa bada asygnację i kontroluje w wykazie kredytów, czy dany wydatek ma otwarty kredyt. W tym celu kasy prowadzą księgi kasowe i rachunkowe, oraz wykazy kredytów, przesyłane im przez centralną księgowość. Prawo dysponowania wszelkiemi kredytami przewidzianemi w budżecie dla poszczególnych resortów przysługuje w zasadzie tylko władzom centralnym (trzeciej instancji), a władzom okręgowym (drugiej nstancji) tylko w granicach szczegółowych etatów terytorjalnych. Władze asygnujące drugiej instancji mogą przelewać swe uprawnienia co do asygnowania na podległe im władze i urzędy administracyjne pierwszej instancji. Władze i urzędy asygnujące wszystkich instancji dokonywują wydatków wyłącznie za pośrednictwem kas państwowych bezpośrednio do rąk wierzycieli skarbu państwa i nie mają prawa przechowywania u siebie żadnych funduszów. Kasy państwowe są powołane do pobierania dochodów państwowych i dokonywania wypłat z funduszów państwowych, przyjmują także depozyty, sumy komunalne i fundusze specjalne i mogą spełniać także pewne czynności bankowe za zgodą Ministerstwa Skarbu. Istnieje centralna kasa państwowa, kasy skarbowe i specjalne kasy państwowe, nadto specjalni poborcy dochodów państwowych. Wpłaty i wypłaty mogą też być dokonywane za pośrednictwem Pocztowej Kasy Oszczędności (n. p. emerytury) i Banku emisyjnego na podstawie odrębnych przepisów. Główną kasą państwową jest centralna kasa państwowa. Zasila ona wedle osobnej instrukcji wszystkie kasy państwowe bezpośrednio lub pośrednio za pośrednictwem wspomnianych instytucji kredytowych. Wszystkie kasy państwowe obowiązane są

„Obok ogólnych postanowień dla przedsiębiorstw wydzielonych z administracji państwowej i skomercjalizowanych obowiązują w niektórych przedsiębiorstwach lasów państwowych, kolei żelaznych, poczty, telegrafu i telefonu, specjalne przepisy zastosowane do ich potrzeb i właściwości. Jeszcze bardziej wyodrębnione i usamodzielnione są banki państwowe.

W szczególności <u>gospodarka lasowa</u> podlega przepisom dekretu Prezydenta Rzeczyp. z 20 września 1936, zmienionego w niektórych ustępach ustawą z 16 marca 1937 poz. 130 Dz.U. Naczelną władzą rządzącą i kontrolującą jest minister rolnictwa i reform rolnych, któremu dyrekcja ~~[illegible]~~ naczelna wchodząca w skład ministerstwa jest podporządkowana.

Plan finansowo-gospodarczy na wniosek ministra rolnictwa i reform rolnych w porozumieniu z ministrem skarbu zatwierdza Rada ministrów i dopiero wtedy wchodzi do sejmu wraz z preliminarzem budżetowym. Kompetencje gospodarcze ministra rolnictwa i reform rolnych są szerokie, może on w porozumieniu z ministrem skarbu zaciągać krótkoterminowe pożyczki do wysokości 20% ostatniego zamknięcia rachunkowego.

Okres gospodarczy obrachunkowy zaczyna się 1 października i kończy 30 września następnego roku.

Podobnie w przedsiębiorstwie <u>kolei żelaznych</u> naczelną władzą gospodarującą i kontrolującą jest minister komunikacji, który przedkłada najpierw radzie ministrów plan finansowo-gospodarczy na okres roku <u>kalendarzowego</u>,

a następnie plan ten wraz z projektem kolejowego funduszu inwestycyjnego i wpłaty do Skarbu ~~wraz~~ wraz z uchwałą Rady ministrów z ogólnym preliminarzem budżetowym wchodzi do sejmu. Od r. 1931 istnieje fundusz inwestycyjny kolei, którego zadaniem jest dostarczenie funduszów na budowę nowych linij kolejowych, lepsze wyposażenie taboru kolejowego i inne inwestycje. Przedsiębiorstwo kolei może zaciągać pożyczki krótkoterminowe do wysokości 10% ostatniego dochodu z eksploatacji i może je spłacać z swoich dochodów. Pożyczki większe i długoterminowe wymagają upoważnienia ustawowego. Dawniejsze pożyczki zaciągnięte w całości lub części na cele kolejowe spłaca przedsiębiorstwo z dochodów eksploatacyjnych. Majątek ruchomy należy do przedsiębiorstwa, majątek nieruchomy kolei jest hipoteczną własnością Skarbu Państwa, przedstawiającą rachunkową wartość około 8 miliardów złotych.

Przedsiębiorstwo „Polska Poczta, Telegraf i Telefon" ma organizację zastosowaną do monopolicznego charakteru tej instytucji. – Na mocy ustawy z 3 czerwca 1924 poz. 584 Dz. U. państwo ma wyłączny przywilej na (zakła-

danie, utrzymywanie i eksploatację urządzeń pocztowych, telegraficznych i telefonicznych. Prawo wyłączności co do poczty obejmuje przyjmowanie, przesyłanie i doręczanie listów i kartek pocztowych, czasopism i wydawnictw, wychodzących przynajmniej 12 razy do roku. Postanowienie to dotyczy także takich przesyłek z zagranicy. Minister poczt i telegrafów oznacza taryfę opłat i warunki przesyłania i doręczania przesyłek pocztowych i telegraficznych oraz używania telefonów w ramach konwencyj międzynarodowych. Pomocniczymi przedsiębiorstwami są w zarządzie ministerstwa radiotelegraf i państwowa wytwórnia aparatów telegraficznych i telefonicznych. Monopol poczt i telegrafów nie jest monopolem skarbowym, ponieważ instytucja ta ma ogólne zadania społeczne i kulturalne, powinna być z tego powodu jak najbardziej rozgałęziona i dla niezamożnej ludności dostępna. Każde rozszerzenie sieci pocztowej i każde obniżenie taryfy zbliża do siebie szerokie koła ludności i podnosi jej kulturę. W Polsce poczta daje Skarbowi dochody, ale nie należy o tym zapominać, że na 100 kilom.² mamy przeciętnie

w całym kraju tylko 1,3 instytucji pocztowej, a różnice w samej
Polsce są tak znaczne, iż na tym obszarze mamy na Śląsku
6 instytucyj, w wojew. krakowskim i na Pomorzu 3, a na
Polesiu 0,3, na Wołyniu 0,6, czyli dziesięciokrotnie mniej.

Od innych przedsiębiorstw różni się poczta swym
publiczno-prawnym charakterem. Ministerstwo Poczt.
Telegrafów jest nie tylko naczelnym zarządem, ale
zarazem władzą, upoważnioną do udzielania w poro-
zumieniu z ministrem spraw wewnętrznych i spraw
wojskowych w zakresie ich kompetencji koncesji
na zakładanie i eksploatację urządzeń telegraficznych
i telefonicznych na warunkach w koncesji określo-
nych. Na podstawie takich koncesji „Polska Akcyjna
Spółka Telefoniczna" utrzymuje przy udziale Państwa
sieć telefoniczną w szeregu głównych miast Polski,
tak samo spółka „Polskie Radjo" przy udziale
Państwa utrzymuje radiotelefony. Zakłady Paść.
twowe radiotechniczne są przedsiębiorstwem
odrębnym od poczty, jako wytwórnie aparatów
telegraficznych i telefonicznych rozmaitych rodzajów.

W budżecie na r. 1939/40 przewidują plany finansowo-gospodarcze
lasów państwowych wpłatę do skarbu w kwocie 61 milionów zł.,
kolei żelaznych wpłatę tylko w sumie 12 milionów (wpływy z eksploatacji
brutto w sumie 956 milionów), z poczt, telegrafów i telefonów wpłatę
w sumie 26 milionów (wpływy brutto 237 mil. zł.).

W porównaniu z pozycjami trzema wielkimi mają-
tkami i przedsiębiorstwami inne przedsiębiorstwa
państwowe, tak górnicze, jak przemysłowe, mają dla
skarbu drugorzędne znaczenie. Wielkie przedsiębiorstwo
przemysłowe azotowe w Chorzowie, wykupione przez pań-
stwo z rąk spółki spekulacyjnej, która je nabyła
po wojnie od rządu pruskiego, aby uniknąć bezpła-
tnego przejścia fabryki na mocy traktatu pokojowego
w ręce skarbu polskiego, oraz połączone z niem przedsię-
biorstwo podobne w Mościcach, reprezentujące razem kapi-
tał około 200 milionów złotych figuruje w planie
finansowo-gospodarczym zaledwie z wpłatą 2,110.000 zł.
opli około 1% swej wartości. Wyrazy dała, w których nie
dawały nawet tego skromnego dochodu. Wielkie kopalnie
węgla na Śląsku, oddane w dzierżawę spółce „Skarbofern"
polsko-francuskiej przewidują wpłatę do skarbu w sumie
2,482.600 zł. Słynna z czasów austrjackich odbenzyniarnia
w Drohobyczu, znacznie powiększona i rozbudowana
w Rzeczypospolitej pod nazwą „Polmin", wykazuje w budżecie
zaledwie 262.000 zł. wpłaty do skarbu. Kopalnie węgla
„Brzeszcze" i „Bzidy" „Staszic" przewidują wpłatę w kwotach
283.000 i 200.000 złotych. Z tytułu własności nadań gór-
niczych i terenów naftowych preliminowana jest wpłata 460.000 zł.
Nakoniec przetwórnie mięsne (wieprzowe) w Gębicy i w

Chodorowie, oddane w zarząd Bankowi Rolnemu, przewiduje w swoim planie wpłatę do skarbu w kwocie 100.000 zł. Z innych przedsiębiorstw przemysłowych i z uzdrowisk państwa w wielu spółkach handlowych i przedsiębiorstwach nie figurują w budżecie żadne wpłaty do skarbu. Niektóre z tych przedsiębiorstw są oddane w zarząd Bankowi Gospodarstwa Krajowego (n.p. Tczew).

Natomiast znajdujemy w budżecie preliminowane w planach finansowo-gospodarczych wpłaty do skarbu z takich zakładów, które nie powinny mieć charakteru zarobkowego, mianowicie z wydawnictwa książek szkolnych (50.000 zł.), z zakładu higieny (42.200 zł.), z wydawnictw państwowych pod firmą polskiej agencji telegraficznej (60.000 zł.) i gazety administracyjnej i policyjnej (5,750 zł.).

II Zakłady i przedsiębiorstwa nie zarobkowe.

~~przynoszące dochodów~~

Zakłady i przedsiębiorstwa powołane do życia dla celów społecznych, zdrowotnych, kulturalnych, gospodarczych, a nie fiskalnych, nie przynoszą (zazwyczaj) dochodów Skarbowi, przeciwnie wymagają (raczej) ze skarbu wydatków lub dopłaty do zrównania swoich dochodów. Tu należą szpitale, które z opłat od chorych nie pokrywają swoich kosztów i wydatków, a także zdrojowiska państwowe w Krynicy, Ciechocinku, Busku, Solcu i Druskienikach. Wprawdzie niektóre z tych zdrojowisk mają nadwyżki ponad zwyczajnymi wydatkami, ale każde wymaga ciągłych nakładów w formie [illegible] unowocześnień, innych budowli i ulepszeń, które pokrywa się z ich dochodów. Do tej samej kategorii zakładów należą przedsiębiorstwa zakładu Higieny dla wyrobu surowic i szczepionek, chociaż niekiedy wykazują zyski i wpłacają je do Skarbu Państwa. Pewne zyski dają także wydawnictwa państwowe z Monitorem Polskim, chociaż one nie powinny mieć charakteru fiskalnego. Na Górnym Śląsku istnieją

państwowe (dawniej pruskie) Zakłady wodociągowe, które pokrywają jako przedsiębiorstwo samodzielne wydatki z opłatami w odpowiedniej wysokości bez strat i zysków. W zarządzie ministerstwa skarbu jest mennica państwowa i państwowy zakład emerytalny. Mennica państwowa wybija bilon brązowy ze stratą, którą pokrywa zyskiem na monetach zdawkowych srebrnych, na wytwarzaniu mo- napolowanie pieczęci urzędowych oraz wyrabianiu medali, plakiet i innych wyrobów w konkurencji z prywatnymi przedsiębiorcami. Mennica miewa zyski tylko wyjątkowo w czasie większej produkcji monet srebrnych, których materiał jest tańszy od ich wartości nominalnej. Państwowy Zakład Emerytalny utworzony dla zabezpieczenia emerytur funkcjonariuszom państwowym mianowanym dopiero po 1 stycznia 1934, nie jest z natury swej zakładem fiskalnym i gospodarczo-prawnie na wzór zakładu ubezpieczeń dla osiągnięcia swoich celów statutowych. Nie mają celów skarbowych wytwórnie wojskowe, chociaż zostały skomercjalizowane. Także Zakłady Przemysłowo-Zbożowe, wspomniane poprzednio, powołane do regulowania cen zboża,

pomimo dotacji państwowej, wybudowania przez Państwo kosztem pięciu milionów zł. w Lublinie młyna i elewatorów oraz zwolnienia 10% dodatku do podatku gruntowego i przemysłowego dla akcji interwencyjnej, nie mają zadań fiskalnych. Nie są przedsiębiorstwem fiskalnym i nie powinny przynosić dochodu. Także etapy Urzędu Emigracyj-nego pod zarządem ministerstwa Opieki Społecznej, utrzymujące domy dla emigrantów i noclegi dochody z opłat od emigrantów i od linij okręto-wych, z komornego i z opłat za wizowanie pa-szportów.

W budżecie na r. 1939/40 ustanowione są dopłaty ze skarbu państwa na szpitale w kwocie 1,250.000, na zakłady przemy-słowo-zbożowe 4,887.000 zł., na zakład emerytalny 10,318.288 zł, na odbudowę hutę ołowiu i srebra w Strzybnicy 31.500 zł, na żupę solną w Lanczynie 25.300 zł. Natomiast figurują niektóre wpłaty przedsiębiorstw nie wymienionych w poprzednim ustępie.

III Banki państwowe i Bank Polski.

Banki państwowe w Polsce zajmują inne, bardziej samodzielne stanowisko, niż przedsiębiorstwa państwowe wydzielone z administracji państwowej i skomercjalizowane. Pozostają one wprawdzie pod naczelną kontrolą ministra skarbu, nie przedkładają jednak zajmowi swoich planów finansowo-gospodarczych, a niektóre nie wnoszą swoich nadwyżek finansowych do skarbu państwowego. Pochodzi to stąd, że każdy z banków państwowych ma pewne odrębne cele, dla których został do życia powołany.

Mamy w Rzeczypospolitej trzy wielkie zakłady kredytowe utworzone z góry jako zakłady państwowe w początkach naszej niepodległości, mianowicie Bank Gospodarstwa Krajowego, utworzony z dawnego galicyjskiego Banku Krajowego, połączonego z dawnemi zakładami galicyjskimi z czasów wojny światowej, Państwowy Bank Rolny utworzony dla kredytu rolnego i przeprowadzenia reformy rolnej i Pocztowa Kasa Oszczędności urządzona na wzór podobnych instytucyj na Zachodzie.

istniejących celem pielęgnowania oszczędności w kraju i gromadzenia kapitałów z drobnych oszczędności. W czasie kryzysu gospodarczego, który dotknął najsilniej rolnictwo, powołano do życia ustawą państwową z r. 1933 Bank Akceptacyjny, zasadniczo jako bank akcyjny, faktycznie jednak oparty o ustawę państwową i zaopatrzony w pomoc finansową i rękojmię państwową celem oddłużenia rolnictwa i ułatwienia konwersji długów rolniczych w Banku Rolnym i w innych zakładach kredytowych. Możemy więc także ten bank traktować jako państwowy. Na tych czterech instytucjach kredytowych nie ogranicza się wpływ państwa na organizację kredytową w kraju, wpływ ten bowiem sięga szeroko i obejmuje całą sieć kredytową w kraju.

2 Przede wszystkiem Bank Polski, jako instytucja emisyjna, jest wprawdzie bankiem akcyjnym, ale w swej organizacji i działalności jest w ścisłym związku z naczelnym zarządem Skarbu Państwa, z polityką finansową i gospodarczą państwową, z systemem waluty państwowej, oraz jest centralną kasą dla przechowy-

państwowych. Inne banki i mniejsze instytucje kredy-
towe zależne są od warunków korzystania z
kredytu w Banku Polskim i w Bankach pań-
stwowych, od stopy procentowej regulowanej z
góry, od ograniczeń płatniczych w stosunkach z
zagranicą, obecnie także od przepisów dewizowych,
stosować się muszą do zarządzeń ministra
skarbu i władz bankowych. Niektóre banki popadły
w finansową zależność od Skarbu Państwa i zbliżyły
się swoim charakterem do banków państwowych.
To samo dotyczy organizacji banków komunalnych
i kas oszczędności.
Przedstawimy tu w krótkim zarysie tylko zasady dzia-
łalności czterech banków państwowych:
Bank Gospodarstwa Krajowego jest najstarszą i najwięk-
szą instytucją kredytową w kraju. Powstał on, jak
wyżej wspomnieliśmy we Lwowie pod zaborem
austriackim w r. 1883 z inicjatywy polskiego sejmu
krajowego (marszałka Zyblikiewicza) jako bank kra-
jowy, powołany do udzielania kredytu hipotecznego
dla rolników i właścicieli realności w miastach, oraz
do innych czynności bankowych. Bank ten przenie-

siono do Warszawy, wcielono doń na rozpor. Prezydenta
Rzeczyp. z dnia 30 maja 1924 dwa małopolskie banki
utworzone w czasie wojny (Bank Odbudowy i Zakład Kre-
dytowy dla miast małopolskich) i nadano Bankowi nowy
statut jako Bankowi Gospodarstwa Krajowego, nie
różniący się zasadniczo od statutu dawnego. Statut
ten w szczegółach nieco zmieniony później, ogłoszony
został przez ministra skarbu obwieszczeniem z 10 lipca
1936 poz. 438 Dz. U. i znowu nieco zmieniony rozporzą-
dzeniem ministra skarbu z 21 lipca 1936 poz. 436. Według
tego statutu Bank jest instytucją państwową z osobo-
wością prawną i odrębnym przedstawicielstwem pra-
wnym. Kapitał zakładowy banku, wynoszący prze-
szło 150 milionów złotych, dzieli się na udziały
po 250.000 zł., które mogą być nabywane przez sa-
morządy, tak jednak, aby w rękach państwa pozo-
stało przynajmniej 60% kapitału zakładowego.
Bank posiada dwa odrębne działy: dział kredytów
długoterminowych oraz dział innych operacyj bankowych.
W dziale kredytów długoterminowych Bank udziela
pożyczek na nieruchomości ziemskie, na domy
murowane, na przedsiębiorstwa przemysłowe oraz pożyczki
komunalnych i kolejowych. W dziale innych operacyj

190.

Bank może wykonywać wszelkie czynności bankowe, uwzględniając przede wszystkiem interesy o znaczeniu państwowym. Bank udziela pożyczek hipotecznych, komunalnych, kolejowych i przemysłowych bądź w listach zastawnych i w obligacjach, bądź w gotówce. Z pożyczek tych nie może korzystać Skarb Państwa ani przedsiębiorstwa państwowe nie posiadające osobowości prawnej. Listy zastawne lub obligacje może Bank wydawać tylko na podstawie długoterminowych pożyczek. Łączna suma emisji listów zastawnych i obligacji wydanych przez Bank nie może przekraczać 15 krotnej kwoty kapitału zakładowego Banku. Skarb Państwa odpowiada za zobowiązania Banku z emisji listów zastawnych bez ograniczenia, za zobowiązania z emisji obligacji komunalnych do wysokości 860 milionów złotych w złocie, a kolejowych do wysokości 20 milionów zł, za zobowiązania zaś z emisji obligacji bankowych Banku ~~na~~ Gosp. Krajowego do wysokości 172 mil. zł. Dla porównania zaznaczamy, że z początkiem roku 1938 było w obiegu listów zastawnych Banku ~~900~~ 381 mil. zł., obligacji - 528 mil. zł. W r. 1934 w myśl rozpor. Prezyd. Rzeczyp. z 24 października 1934 utworzono w Banku osobny fundusz oddłużeniowy z kwotą 25 mil. zł. W swoich operacjach Bank korzysta także z lokat Skarbu Państwa w mniejszych ilościach. Władzami Banku są Prezes i wiceprezes, rada nadzorcza, dyrekcja i Komisja rewizyjna. Czysty zysk Banku dzieli się w ten sposób, że 35% przeznacza się

./. 191

na utworzenie specjalnych rezerw dla listów zastawnych i dla obligacji Banku, 40% na utworzenie funduszu rezerwowego, a tylko 25% pozostaje do rozdziału pomiędzy państwo i samorządy w stosunku do ich udziałów. W budżecie na rok 1939/40 preliminowano z tego tytułu na rzecz Skarbu kwotę 1,200.000 złotych.

W zarządzie Banku Gospodarstwa Krajowego znajdują się niektóre przedsiębiorstwa państwowe wspólnie z prywatnymi, n. p. „Tespy" w Tarnowie i Stebniku, oraz niektóre fundusze państwowe, mianowicie fundusz gospodarczy, budowlany, fundusz pomocy instytucjom kredytowym.

Państwowy Bank Rolny został już w r. 1919 powołany do życia dekretem Naczelnika Państwa z dnia 5 lutego celem popierania odbudowy zniszczonego kraju i przygotowania reformy rolnej, a w r. 1925 otrzymał nowy statut, ogłoszony przez ministra reform rolnych (poz. 487 Dz. U.). Bliżej zakres Banku w wykonaniu reformy rolnej określiła ustawa z 28 grudnia r. 1925 i rozpor. wykonawcze z 7 grudnia 1926. Zadaniem Banku Rolnego jest popieranie i prowadzenie parcelacji, osadnictwa, regulacji i melioracji rolnych, popieranie rozwoju rolnictwa, przemysłu rolnego i go-

spodarczej odbudowy wsi, organizowanie kredytu rolniczego
dla drobnych i średnich gospodarstw rolnych. Bank został
upoważniony do wydawania listów zastawnych na długotermi-
nowe pożyczki na kupno gruntu, regulacje, melioracje, inwe-
stycje rolne, na spłatę ciążących zobowiązań pieniężnych i
na przeprowadzenie parcelacji dóbr ziemskich. Dekretem Pre-
zydenta Rzeczyp. z 29 września 1926 (poz. 539 Dz. U.) upoważniony
został Bank Rolny do wszelkich czynności bankowych i do
wypuszczania obligacyj parcelacyjnych do wysokości połowy
kapitału zakładowego, byle ich suma nie przekraczała
3/4 części wartości kapitałowej wierzytelności banku z
tytułu renty cen sprzedanych nieruchomości własnych.
Kapitał zakładowy Banku Rolnego, jako bezprocentowa
dotacja Skarbu Państwa wzrósł w r. 1934 do sumy 130 milionów
zł., został jednak w r. 1937 zmniejszony do kwoty 100
milionów zł. na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczyp. z
24 października 1937 poz. 839 celem ulżenia rolnikom w
spłacie długów w obydwu państwowych bankach i utworzenia
funduszu oddłużenia. Niektóre wierzytelności Banku Rolnego
zostały z kredytu lokat państwowych ~~[illegible]~~ przejęte przez
fundusz obrotowy reformy rolnej (ustawa z 27 Ministra
1937 poz. 216). Wedle statutu Banku przemawia się z czystego

zysku bilansowego 30% na ogólny fundusz rezerwowy, raz conajmniej 30% na zasilenie funduszu rezerwowego listów zastawnych Banku, pozostałość zaś może być użyta na dalsze zasilenie tych funduszów rezerwowych, na cele parcelacji, komasacji i osadnictwa, na podniesienie kultury rolnej, na zasilenie innych funduszów związanych z działalnością Banku, wreszcie na remuneracje dla dyrekcji i personelu Banku. Z chwilą osiągnięcia przez fundusz rezerwowy wysokości równej kapitałowi zakładowemu ustanie obowiązek uzupełniania tego funduszu. Skarb Państwa nie uczestniczy w zyskach Banku. Z początkiem roku 1938 kapitał zakładowy Banku wynosił 100 mil. zł., rezerwowy 1,2 mil. zł., fundusz oddłużeniowy 5,7 mil. zł.

Pocztowa Kasa Oszczędności, powołana do życia w r. 1920 celem ułatwienia obrotu pieniężnego na ziemiach Rzeczypospolitej i dla roztoczenia opieki nad oszczędnościami najszerszych warstw ludowych, otrzymała nową organizację na mocy dekretu Prezydenta Rzeczyp. z 27 czerwca 1924. Obok działu oszczędnościowego rozwinął się w tej instytucji dział czekowy, między uczestnikami kasy i rozrachunkowy. W nowszych czasach wprowadzono do tego zakładu nowy dział ubezpieczeń na życie, w którym zakład może przyjmować na całym

okazania swej skuteczności w kraju i zagranicą, ubezpieczenia na życie bez żadnych ograniczeń (rozporz. min. skarbu z 19 czerwca 1933 poz. 362). Wkłady na książeczki oszczędnościowe w P.K.O. zbliżają się do pełnej sumy jednego miliarda złotych i przewyższają sumę wkładów w komunalnych kasach oszczędności. Instytucja ta lokuje od szeregu lat kapitały wkładkowe głównie w państwowych papierach wartościowych, pewną część w nieruchomościach, w lombardzie i w skupie weksli. Założona przez mię w r. 1929 „Polska Kasa Opieki" gromadzi oszczędności emigracji polskiej w Europie i Ameryce. Z czystego zysku Pocztowej Kasy tworzy się fundusz zapasowy, wynoszący obecnie 40 milionów zł. Z chwilą, gdy ten fundusz dojdzie do sumy 10% wszystkich kont czekowych i oszczędnościowych cały zysk wraz z odsetkami funduszu zapasowego przelewany będzie corocznie do Skarbu Państwa.

Bank Akceptacyjny powstał na mocy ustawy z 24 marca 1933 poz. 211 dla złagodzenia skutków kryzysu w rolnictwie i niewypłacalności wielu rolników. Zadaniem tego Banku jest udzielanie kredytu akceptacyjnego na podstawie układów z dłużnikami, w których obniża się oprocentowanie ich długów i rozkłada się spłatę na szereg kilku lub kilkunastu lat. Instytucje kredytowe

które także wkłady z swoimi dłużnikami zawierają, mogą przestawić weksle na Bank Akceptacyjny, który je zaopatruje swoim akceptem i stąd pochodzi jego nazwa. Do założenia tej instytucji został upoważniony minister Skarbu oraz do pokrycia kapitału zakładowego w gotówce lub walorami w całości lub w części. Bank został założony w formie spółki akcyjnej, do której przystąpiły oprócz Skarbu Państwa obydwa banki państwowe (Bank Gospodarstwa Kraj. i Bank Rolny) oraz Bank Polski z ogólnym kapitałem zakładowym w kwocie 20 milionów zł. Skarb Państwa objął porękę za 30% ogólnej sumy zobowiązań Banku ustalonych w bilansie likwidacyjnym z tym, że ogólna odpowiedzialność Skarbu Państwa nie może przenosić 75 milionów zł. Nadto na pomoc dla instytucji kredytowych, które zawrą układy z dłużnikami przeznaczono w tej ustawie 75 mil. złotych. W ten sposób ogólna pomoc państwowa wynosiła 150 milionów zł. Na tej podstawie odbywa się akcja oddłużeniowa w rolnictwie. Z początkiem roku 1938 było zawartych układów 413 tysięcy na sumę 450 milionów złotych. Układy te zawarły banki państwowe także banki prywatne (na 80 mil. zł.), Komunalne kasy oszczędności (82 mil.) Centralna Kasa Spółek rolniczych (62 mil.), spółdzielnie kredytowe (82 mil.) i centrale gospodarcze. Pomimo to

żądania oddłużenia wcale nie wnikły, a pomoc byłaby znacznie skuteczniejsza, gdyby była skierowana na cele produkcyjne zadłużonych rolników. Niektóre wierzytelności Banku Rolnego zostały przejęte przez fundusz obrotowy reformy rolnej (Rozpor. ministra rolnictwa i reform rolnych z 24 kwietnia 1935 poz. 282). Bank Akceptacyjny został upoważniony rozpor. ministra skarbu z 22 marca 1936 poz. 172 do emisji 4½ proc. obligacyj do sumy 200 milionów zł. z tym, że Skarb Państwa gwarantuje wypłacalność zobowiązań Banku z tego tytułu w oznaczonych terminach.

Bank Polski, o którym była już mowa jako o banku biletowym (emisyjnym), rozporządza wedle nowego statutu kapitałem zakładowym 100 milionów złotych, złożonym z miliona akcyj po 100 złotych, imiennych lub na okaziciela. Rada Banku składa się z prezesa Banku mianowanego przez Prezydenta Rzeczyp. oraz 12 członków i 2 zastępców wybieranych przez walne zebranie, przeciw którym minister skarbu ma prawo sprzeciwu (veta) w ciągu trzech dni po dokonanym wyborze. Prezesa mianuje Prezydent Rzeczyp. na okres 5 lat. Skarb Państwa ma na czas trwania przywileju emisyjnego (do końca r. 1954) w Banku kredyt bezprocentowy do sumy 150 milionów i oprocentowany kredyt amortyzacyjny do sumy 575 mil.

na konsolidację kredytów udzielanych poprzednio Skarbowi.
Z zysku Banku wydziela się 10% na fundusz zapasowy, a gdy ten fundusz dojdzie do 20% kapitału zakładowego, przelewa się na ten fundusz 5% zysku aż do czasu, gdy fundusz dojdzie do połowy kapitału zakładowego. Z reszty wydziela się dywidendę do 6% kapitału zakładowego. Z części zysku po wypłaceniu tej dywidendy przelewa się połowę dla akcjonariuszów na superdywidendę, a połowę dla Skarbu. Jeżeliby zysk po ~~[illegible] wypłaceniu~~ przewyższał 12% kapitału zakładowego, to z nadwyżki pozostałej po wypłaceniu 6% dywidendy wypłaca się 3% superdywidendy i 3% dla Skarbu Państwa, a z reszty przypada 1/3 na dalszą superdywidendę, a 2/3 dla Skarbu Państwa. Conajmniej połowa funduszu zapasowego musi być ulokowana w papierach państwowych, albo gwarantowanych przez Państwo.

W okresie pomyślnej konjunktury 1927–1930 Skarb wziął pokaźny udział w dochodach Banku (7.8 do 23 mil. zł. rocznie). W okresie kryzysowym udział ten odpadł, Bank jednak wypłacał 8% dywidendę swoim akcjonarjuszom. Obecnie można liczyć na udział Skarbu w zyskach Banku Polskiego, ponieważ udział ten wedle nowego statutu przypada Skarbowi już po wypłaceniu 6% dywidendy.

Banki Państwowe wolne są od podatków państwowych i samorządowych z wyjątkiem podatku gruntowego i od nieruchomości, mają też przywileje stemplowe i prawa egzekucji administracyjnej.

Te same przywileje służą Bankowi Polskiemu. Nadto Bank Polski ma ten przywilej, że akcje Banku i wypłacana od nich dywidenda i superdywidenda nie podlegają do końca r. 1954 żadnym podatkom.

~~Rozdział siódmy.~~

IV Przychody administracyjne.

Przychodami administracyjnymi w znaczeniu ściślejszym nazywamy przychody, jakie w każdym dziale administracji państwowej wpływają przy sposobności funkcji administracyjnych ~~pełnie~~ ~~nia~~ z rozmaitych tytułów, a także rozmaite przychody rachunkowe, bądź z tytułu przelewów dochodów i wydatków z jednych działów do innych, bądź z tytułu wyprzedaży rzeczy zużytych, dla państwa nieużytecznych. Nie uważamy tu opłat za czynności urzędowe, ponieważ uwzględniliśmy je w innym rozdziale. Należą tu dalej wpływy z rozmaitych źródeł majątkowych

nie wydzielonych z administracji ogólnej, n.p. bez-
[illegible]ów państwowych, ze sprzedaży nieruchomości
państwowych, z dzierżawy terenów, gruntów, lasów
państwowych, jezior i gospodarstw rybnych, przy-
chody z wydawnictw urzędowych, z nadzoru nad
instytucjami finansowymi i przemysłowymi,
zwroty zaliczek i kredytów i t.p. W podziale dochodów
ministerstwa skarbu na rok 1939/40 wpływy
ogólnego zarządu skarbowego ze zwrotów przychodów i
zaliczek oraz reszt funduszów wynoszą 24 mil. zł.,
z konfiskat i kar 1,2 mil. zł., odsetki od lokat
i dywidendy 355.000 zł., przepadłości 186.000 zł.,
należytości egzekucyjne 8,5 mil., za wymiar i pobór
podatku od lokali 1.75% czyli 820.000 zł. i inne.
~~Także~~ Ministerstwo przemysłu i handlu ma w
swoim dziale szereg urzędów pobierających przy-
chody administracyjne w formie opłat i innych
wpływów, wzorcownie, urząd patentowy, urzędy
miar, cechownicze, górnicze, państwowy instytut
geologiczny, urząd morski i port w Gdyni, pań-
stwowa szkoła morska, państwowy instytut
eksportowy. zakłady elektryczne. Przychody admi-

nistracyjne są zamykają tylko częściowo kosztów i wy-datków państwowych na utrzymanie władz, urzędów i zakładów, nie dają więc czystych dochodów Skarbu z wyjątkiem wpływów majątkowych i przychodów z przywilejów skarbowych, np. z przepadłości, ze spadków bezdziedzicznych.

Dział trzeci.

Fundusze państwowe.

Jedną z właściwości skarbowości polskiej jest wielka ilość funduszów państwowych nie związanych ściśle z ogólną administracją skarbową. Niektóre z tych funduszów mają własną osobowość prawną, mają własne dochody podatkowe, tworzą jakby odrębną całość w ramach ogólnej gospodarki skarbowej. Stąd w r. 1933/4 utworzono w budżecie państwowym odrębną grupę D. funduszów państwowych, do której wcielono plany finansowo-gospodarcze wielkonakładowych funduszów na wzór grupy B. przedsiębiorstw państwowych i grupy C. monopoli skarbowych. Taki układ skarbowości naszej zaciemnia obraz gospodarki państwowej, nie jest zgodny z zasadą jedności i przejrzystości budżetu i przypomina system gospodarki funduszowej, jaki istniał w Europie przed ustaleniem się państwa nowoczesnego i budżetów państwowych. W ostatnich latach można zauważyć pewien zwrot od tego systemu w budżecie państwowym. Budżet na rok 1939/40 zawiera w grupie D. tylko dwa

fundusze: fundusz braterski wojskowego i fundusz pracy, budżetowo zrównoważone, bez dopłat ze strony ogólnego budżetu. Inne fundusze zostały pomieszczone w budżecie administracji, chociaż niektóre z nich mają odrębne wpływy podatkowe i odrębny zarząd pod kontrolą właściwego ministerstwa.

4. Fundusze państwowe pod odrębnym zarządem powstały w Polsce dla szczególnego zaopiekowania się pewnymi pilnymi zadaniami, jakie nowo wskrzeszone państwo miało przed sobą. Do takich zadań należała odbudowa kraju zniszczonego wojną i kwestia rolna. Już w r. 1922 powstał <u>fundusz obrotowy</u> na cele reformy rolnej w zarządzie ministerstwa reform rolnych i Banku rolnego, a w r. 1925 utworzono państwowy <u>fundusz gospodarczy</u>, któremu powierzono kapitał uzyskany z zagranicznej 8% pożyczki Dillonowskiej zaciągniętej w r. 1925 w sumie 35 milionów dolarów na inwestycje gospodarcze w kraju, zabudowanie miast, podniesienie przemysłu i wzmocnienie kredytu hipotecznego. Zarząd tym funduszem otrzymał Bank Gospodarstwa Krajowego, który zajął się głównie rozbudową miast od czasu uchwalenia odnośnej ustawy.

Z pośród funduszów państwowych obecnie czynnych przytaczamy przede wszystkiem dwa fundusze ~~fu~~ utrzymane dotychczas w dziale D. budżetu państwowego, mianowicie fundusz kwaterunku wojskowego i fundusz pracy.

Fundusz kwaterunku wojskowego został utworzony ustawą z 15 lipca 1925 poz. 681 Dz. U. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju, jako osoba prawna celem wznoszenia budynków mieszkalnych na stałe kwatery dla osób uprawnionych do stałych mieszkań, na konserwację takich budynków i na pokrywanie dopłat na rzecz gmin ustawą przewidzianych. Fundusz ten otrzymał udział w dochodach z podatku od lokali. Wedle planu finan-sowo-gospodarczego na rok 1939/40 dochody tego funduszu wynoszą 27,9 miliona złotych i równoważą się z takąż sumą wydatków. Dochód z podatku od lokali wynosi 9 milionów zł., wydatki na nowe budowle 21 mil. zł. Fundusz jest w zarządzie ministerstwa spraw wojskowych.

Fundusz pracy, utworzony na mocy ustawy z 16 marca 1933 poz. 163 dla dostarczania pracy bezrobotnym przez podejmowanie robót o szerszym znaczeniu społecznym, jest osobą prawną z dyrekcją na czele, pod naczelnym kierownictwem ministerstwa Opieki Społecznej. Fundusz ten rozporządza znacznymi środkami ze źródeł podatkowych, głównie z podatku od uposażeń i z wpływów

z tytułu ubezpieczenia od bezrobocia. Według planu finansowo gospodarczego na rok 1939/40 ogólne wpływy funduszu i także wydatki wynoszą sumę 161,4 miliona złotych rocznie. Wpływy te pochodzą:

1) Z opłat (podatku) w wysokości 1% od dochodu z uposażeń obliczonych (76,5 mil.) i stałych wynagrodzeń za najemną pracę. Wolne są od podatku emerytury, renty i zaopatrzenia, o ile nie przenoszą miesięcznie 59 zł., renty inwalidzkie, robotnicy rolni i nauczyciele wykupujący świadectwa przemysłowe 8 kategorii przemysłowej (świadectwo od r. 1940);

2) Z opłat (podatku) od pracodawców w wysokości 1% od uposażeń i wynagrodzeń za najemną pracę wypłacanych pracownikom (wpływy z tytułu ubezpieczenia na wypadek bezrobocia wynoszą (razem z dotacją państwową) 52,9 mil. złotych).

3) Z podatku 1% z pracy samodzielnych wolnych zajęć zawodowych (900 tysięcy zł.).

4) Z 2% wynagrodzenia z tantjem (111 tysięcy zł.)

5) z opłat 5%-10% od biletów wstępu na wszelkiego rodzaju publiczne zabawy, rozrywki, widowiska i zawody sportowe (3,5 mil. zł.)

6) z 1% stawek totalizatora (450 tys. zł.)

7) z opłaty (podatku) 50 groszy od cetnara węgla konsumowanego w kraju (2 miliony zł.)

8)

9)

10

11)

12)

Na

[To

8) z 25 groszy od 1 hektol. piwa (230.000 zł.)

9) z 15% od rachunków za żarówki elektryczne (1,8 mil. zł.)

10) z 5% od sum za spożycie domowe gazu (850 tys.)

11) z 50 groszy od osób przebywających w restauracjach i salach bilardowych w nocy od 24-6 rano (prócz kolejowych). Opłata ta może być zryczałtowana (570 tys. zł.)

12) 0,5% od sumy wypłaconego czynszu najmu mieszkań i budynków, z wyjątkiem komornego z mieszkań jedno i dwuizbowych (2,35 mil. zł.).

Nadto wpłaty miast wydzielonych na rzecz funduszu pracy wynosiły corocznie 1 ~~proc.~~ %, a związków powiatowych komunalnych 5% ich zwyczajnych budżetów.

[To zróżnicowanie opodatkowania na fundusz pracy między płatników pracujących i pracodawców, konsumentów cukru, światła elektrycznego i gazowego, piwa, zabaw, totalizatora, mieszkań, oraz między związki samorządowe, ma wprawdzie głęboką rację etyczną i społeczną, równocześnie jednak odbija się ono niekorzystnie na zasadzie jednolitości państwowego opodatkowania i budżetowania, a zarazem zachęca do dalszej parcelacji podatków i budżetu na doraźne cele parafialne i społeczne. Jednym z wyrazów takiego naśladownictwa jest n. p. przeznaczenie 50% podatku (opłaty) od kart do gry na cele Czerwonego Krzyża (~~Rozp. Prezyd. Rzecz.~~ ustawa z 25 maja 1939 poz. 318).

Ustawa z 14 lipca 1938 poz. 401 uznaje fundusz pracy za osobę prawną z siedzibą w Warszawie. Zadłużenie funduszu pracy nie może przewyższać zobowiązań wynikających z pożyczek dotąd zaciągniętych w funduszu inwestycyjnym + 85 milionów złotych. Budżet funduszu jest częścią składową budżetu państwa Ministerstwa Opieki Społecznej. Składa sejmowi coroczne sprawozdanie o gospodarce funduszu pracy w ubiegłym okresie budżetowym. Sprawozdanie finansowe funduszu pracy jest częścią państwowego zamknięcia rachunkowego. Postanowienia te zapewniają łączność funduszu pracy z ogólnym budżetem państwa, łączność ta jednak nie jest organiczna, skoro źródła podatkowe, z których fundusz pracy czerpie swoje dochody, nie wchodzą tą częścią dochodów w skład ogólnego budżetu administracji państwowej. Faktycznie dochody państwa z podatków i wydatki administracji państwowej są wyższe o kwotę dochodów i wydatków funduszu pracy i innych podobnych funduszów. Także w wykazie długów państwowych nie objętych księgą długów figuruje kwota 10,170 tys. zł. na obciążenie Kredytu wekslowego i Towarowego funduszu pracy.

Z innych funduszów państwowych przytaczamy:

Państwowy Fundusz budowlany, utworzony wraz z funduszem rozbudowy rozp. Prezydenta Rzeczyp. z 22 listopada 1927 poz. 372 o rozbudowie miast, celem kredytowania akcji budowlanej w miastach, obecnie zaś także na wsi. Plan akcji kredytowo-budowlanej uchwala corocznie Komitet ekonomiczny ministrów przez określenie globalnej sumy kredytów i zasad kredytowania. W r. 1938 w takiej kwocie 55 milionów zł. przeznaczono na budownictwo miejskie 29 milionów, robotnicze 12 milj., wiejskie 7 milj., na akcję terenową 1,5 mil., na plany zabudowy 0.5 mil., na budowę garaży 1 milion. Kredyty budowlane rozprowadza Bank Gospodarstwa Krajowego przez swoje oddziały. Stan funduszu na dniu 30 czerwca 1938 wynosił 255 milionów zł. w pożyczkach, papierach i w gotówce. Dochody czerpie fundusz także z udziału w podatku od lokali w wysokości 34% (Dekret Prezyd. Rzeczyp. z 14 listopada 1935 poz. 505).

Państwowy fundusz drogowy, utworzony na mocy ustawy z 3 lutego 1931 poz. 352 z r. 1933 o państwowym funduszu drogowym, ma na celu dostarczenie środków na utrzymanie i budowę dróg państwowych oraz udzielanie zasiłków na budowę i utrzymanie dróg samorządowych. Przychody tego funduszu wpływają z opłat od pojazdów mechanicznych i niektórych konnych, z opodatkowania materiałów pędnych ~~za~~ dodatkiem do podatku od

olejów mineralnych 12 groszy od 1 kilogr., z opłat od rolkami umieszczonych wzdłuż dróg publicznych poza granicami miast, z opłat na rzecz Skarbu Państwa na podstawie ustawy drogowej i późniejszych przepisów drogowych i przewozowych. Dekretem Prezyd. Rzeczyp. z 29 lipca 1936 poz. 427 został minister skarbu upoważniony do obniżenia stawki podatku od olejów mineralnych, co też niebawem nastąpiło, rada ministrów zaś równocześnie (rozporz. z 25 lipca 1936 poz. 728) obniżyła dodatek drogowy do państwowego podatku od olejów mineralnych. Ustawa z 24 marca 1939 poz. 184 uchyliła dodatek drogowy i opłatę od materiałów pędnych. Bliższe postanowienia o wykonaniu ustawy o państwowym funduszu drogowym wydali ministrowie skarbu, spraw wewnętrznych i komunikacji pod dniem 27 września 1938 poz. 553 Dz. U. Państwowy podatek drogowy został włączony do budżetu ministerstwa komunikacji, do którego należy zarząd drogami państwowymi. Wedle bilansu z 31 marca 1938 aktywa funduszu zamknięto sumą 195,4 mil. ~~dochodów~~ zł., saldo zadłużenia funduszu wynosiło 157,8 mil. zł. wskutek finansowania robót drogowych na rachunek przyszłych dochodów. Czyste dochody i rozchody funduszu z opłat wynosiły w poprzednim roku 1937/8 20,3 mil. zł., zadłużenie jednak 51 milionów zł. Podatek drogowy na cele samorządowe został uregulowany ustawą z 5 sierpnia 1938 poz. 455 i rozporządzeniem wykonawczym z 27 września 1938 poz. 530.

L Fundusz obrotowy reformy rolnej, stworzony w r. 1922, opiera się obecnie na ustawie z 9 marca 1932 poz. 364 z r. 1934, i dzieli się na cztery działy, mianowicie na dział scaleniowo-regulacyjny, parcelacyjny, melioracyjny i kredytowy celem przyczynienia się do przebudowy ustroju rolnego w całej Polsce. Naczelny zarząd funduszem spoczywa w ręku ministra rolnictwa i reform rolnych. Fundusz (ten skupił kilkanaście dawniejszych funduszów) rozporządza dwoma zapasami ziemi i kupuje nowe obszary na cele parcelacyjne i osadnicze. W okresie 1919-1937 rozparcelowano 2,535.000 hektarów ziemi, scalono około 5 milionów ha., zlikwidowano serwituty w 273 tysiącach gospodarstw, zmeliorowano przeszło 451 tysięcy ha. Na plan parcelacyjny w r. 1938 wykupiono przymusowo 21.000 ha. gruntów prywatnych, nadto w Towarzystwie Kredyt. Ziemskim 5.272 ha., preliminowano zakupno 100.000 ha. Fundusz udziela pożyczek na działki scalone i na kupno gruntów przez urzędy wojewódzkie za pośrednictwem Banku Rolnego, a na zagospodarowanie także za pośrednictwem izb rolniczych. Ponadto Bank Rolny udziela pożyczek na spłaty rodzinne, aby zapobiec podzielności gospodarstw. Wedle bilansu z 31 marca 1937 kapitał funduszu obrotowego wynosił 548,5 mil. zł. a razem z innymi aktywami 623 mil. zł. Na rok 1939/40 preliminowano dochody funduszu w kwocie 41,5 mil., w czym dotacja państwowa na fundusz wynosiła 2,4 miliona zł., wydatki w kwocie 39,1 miliona zł.

Fundusz na rzecz szkół zawodowych w zarządzie minis-
sterstwa wyznań i oświecenia publ. ma dotychczas
udział ~~25% wy~~ w dodatkach do ceny świadectw prze-
mysłowych (25%), od 1 stycznia r. 1940 zaś we wpływach
zwiększenia podatku od świadectw przemysłowych
otrzyma na mocy ustawy z 25 kwietnia 1938 poz. 293
udział 30% wpływów w opłatach rejestracyjnych od przedsię-
biorstw i zajęć. ~~Oprócz tego funduszu~~ Podziału doko-
nuje corocznie minister oświaty w porozumieniu
z ministrem przemysłu i handlu; wpływy osiągnięte
w województwie mają być ~~przynajmniej~~ w połowie
użyte na obszarze tegoż, z potrąceniem 20% na
potrzeby wyższych uczelni zawodowych o charakterze
społecznym oraz 30% do podziału według uznania
ministra oświaty dla szkół zawodowych o cha-
rakterze społecznym. Dochód funduszu preliminowa-
wano na r. 1939/40 w kwocie 6,2 miliona zł. Dwa inne
fundusze, w zarządzie tegoż ministerstwa, a miano-
wicie fundusz taksy administracyjnej ogólnej i
fundusz opłat studenckich składają się z opłat
~~szk~~ uczniów szkół średnich i zawodowych, oraz stu-
dentów szkół akademickich, a podziału na rozmaite
kategorie wydatków dokonuje minister wyznań i ośw.
w drodze rozporządzeń.

Wymieniamy tu jeszcze w zarządzie ministerstwa
skarbu Państwowy fundusz pomocy instytucjom kre-
dytowym, przeznaczony do użycia w czasie kryzysu wy-

wołanego zachwianiem się w r. 1925 waluty polskiej, Państwowy fundusz eksportowy, utworzony w r. 1921 ustawą z 27 lutego 1921 poz. 135 celem ożywienia handlu wywozowego do Rosji sowieckiej przez udzielanie pożyczki do 50% ceny towarów i za wypłacalność obcych kupców nabywających polskie towary, dalej w zarządzie ministerstwa komunikacji i Polskiego Banku Komunalnego drogowy fundusz pożyczkowy na popieranie budowy dróg samorządowych, w zarządzie ministerstwa rolnictwa i reform rolnych Państwowy fundusz melioracyjny dla popierania przedsięwzięć melioracyjnych wodnych przez spółki wodne i samorządy przez regulację rzek, obwałowanie brzegów, ochronę od wylewów. Do tego funduszu wpływa dotacja państwowa na te cele (6,220.000 zł w bieżącym roku).

Należy się tu jeszcze wzmianka o funduszu Obrony Narodowej powołanym do życia dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 9 kwietnia 1936 poz. 225. Ustawą z 27 marca 1939 poz. 165 Dz. U. o dotacjach na rzecz funduszu Obrony Narodowej i inwestycyjnych w okresie od dnia 1 kwietnia 1939 do dnia 31 marca 1942 upoważniono ministra skarbu do przeprowadzenia operacyj kredytowych do sumy 1.200 milionów złotych na cele funduszu Obrony Narodowej i 300 milionów zł. na inwestycje, szczególnie kolejowe (do 210 mil.), drogowe (do 200 mil.), elektryfikacyjne (70 mil.) i inne, w ustawie wymienione, których podział ustali Rada ministrów na wniosek ministra skarbu w granicach pokrycia.

Dział czwarty.

Skarbowość Województwa Śląskiego.

Po wojnie światowej miały być losy Górnego Śląska na podstawie Traktatu Wersalskiego rozstrzygnięte plebiscytem ludności, co skłoniło rząd pruski do przyrzeczenia ludności szerokiej autonomii celem zjednania jej dla swego państwa. Wówczas także polski rząd i sejm poszły za przykładem rządu pruskiego, a to tym chętniej, że powszechnym był w Polsce zamiar oparcia ustroju państwa na szerokim samorządzie poszczególnych ziem i województw. Przed dokonaniem plebiscytu śląskiego (pod kontrolą międzynarodową), uchwalił sejm polski pod dniem 15 lipca 1920 poz. 497 „ustawę konstytucyjną", stanowiącą, że województwo śląskie stanowi nierozłączną część składową Rzeczypospolitej i otrzymuje prawa samorządowe określone w statucie organicznym, a mianowicie własny sejm z władzą ustawodawczą i samorząd administracyjny. Nie uchwalił sejm jednak, jak należy wspomnieć, nazwą tej ustawy konstytucyjnej, zwłaszcza, że pierwsza konstytucja Rzeczypospolitej uchwaloną została dopiero 17 marca 1921.

213 160

munalnych do ogólnej sumy wydatków 483 miljonów zł. Dzisiaj cyfry ankiety z r. 1924 niewątpliwie są wyższe conajmniej w dwójnasób. W skarbowości związków samorządowych odrębne stanowisko w Rzeczypospolitej zajmuje województwo śląskie, które ma szeroki samorząd terytorjalny własny i samo urządza skarbowość związków komunalnych na swoim obszarze.

I. SAMORZĄD SKARBOWY WOJEW. ŚLĄSKIEGO.

Na podstawie ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r. (Nr. 73 Dz. U.) województwo śląskie stanowi nierozłączną część składową Rzeczypospolitej Polskiej i posiada prawa samorządowe w statucie organicznym określone. Wśród innych spraw zastrzeżono ustawodawstwu śląskiemu także prawo nakładania podatków i opłat z tym ograniczeniem (art. 5), że „zakres spraw Sejmu śląskiego w dziedzinie skarbowości, a zwłaszcza stosunek systemu podatkowego śląskiego do systemu podatkowego państwowego i wzajemny stosunek administracji skarbowej państwowej i śląskiej będą ustalone w równobrzmiących ustawach: państwowej i śląskiej. Projekt tych ustaw będzie ułożony przez Radę ministrów w porozumieniu z Radą wojewódzką“. Ponieważ takiego projektu dotychczas nie uchwalono, (ani wcale nie ułożono), obowiązują dawniejsze przepisy podatkowe i „obowiązywać będą wreszcie i te podatki i opłaty, które zostały jednolicie uregulowane przez ustawy państwowe na całym terenie Rzeczypospolitej, a których moc rozciąga się także na terytorjum województwa śląskiego. W wypadku tym podatki te i opłaty wchodzą w miejsce analogicznych podatków i opłat poprzednio obowiązujących. Dochód z podatków i opłat pobieranych ze Śląska wpływać będzie do skarbu śląskiego, który też prowadzi administrację podatkową. Z tych dochodów oddaje skarb śląski na potrzeby ogólno-państwowe część, odpowiadającą liczbie mieszkańców i sile podatkowej Śląska, a obliczoną w sposób podany w dodatku do ustawy. Kwotę należną ustala corocznie Rada ministrów na podstawie wniosków Rady wojewódzkiej i publikuje swą decyzję wraz ze szczegółowem uzasadnieniem“.

W następstwie tych postanowień statutu organicznego samorząd skarbowy wojew. śląskiego stopniowo się zmniejsza.

[illegible]

[illegible] 214

(Nr. 14 Dz. Pr.) w przedmiocie skarbowości gmin miejskich i w przedmiocie skarbowości powiatowych związków komunalnych stworzyły podstawę dla dalszej akcji ustawodawczej w tej dziedzinie. Obecnie podstawową ustawą o daninach publicznych komunalnych jest ustawa z 11 sierpnia 1923 (Nr. 94 Dz. U.), zmieniona w niektórych postanowieniach późniejszemi ustawami i uzupełniona rozporządzeniami, dotyczącemi kompetencji rządowych władz nadzorczych. Prawo budżetowe, związków samorządowych i kontrola rządu nad skarbowością samorządową zostały uregulowane rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 czerwca 1924 (Nr. 51 Dz. U.) o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne i późniejszemi rozporządzeniami wykonawczemi, a mianowicie rozporz. ministra spraw wewnętrznych i skarbu z dnia 28 marca 1927 (Nr. 38 Dz. U.) o kasowości i rachunkowości związków komunalnych, oraz ich zakładów i przedsiębiorstw.

Szybki wzrost finansów samorządowych w Rzeczypospolitej, pozostających dotychczas w zbyt ciasnych ramach prawnych, wywołał wśród ludności, zwłaszcza w b. Królestwie Polskiem, nieuzasadnioną reakcję, skierowaną przeciw samej instytucji samorządu. Sprawdza się tu znane doświadczenie, że wszelkie podatki stare i urządzenia skarbowe, jakie się wżyły wśród ludności, uchodzą za lżejsze i doskonalsze, niż urządzenia nowe, choćby były wypływem istotnych potrzeb państwowych. Jak niedostatecznym jest stan skarbowości samorządowej okazało się z wyników ankiety ministerstwa spraw wewnętrznych o gospodarce finansowej związków komunalnych za r. 1924, wedle których ogólna suma wydatków wszystkich związków komunalnych w Rzeczypospolitej wraz z resztkami samorządów krajowych w Małopolsce, Wielkopolsce i na Pomorzu — ale bez województwa śląskiego — wynosiła niespełna 290 miljonów złotych, obciążenie zaś daninami komunalnemi wynosiło ogółem 244 milj. zł. Z ogólnej sumy wydatków przypadała na gminy wiejskie zaledwie kwota 40 milj., na powiatowe związki komunalne 72 milj., na miasta (wydzielone) 158 milj. zł. Z natury samorządu wynika, że cyfry te muszą róść szybko w sposób żywiołowy i że późniejsza ankieta ministerstwa, oparta na preliminarzach budżetów komunalnych na r. 1926 doszła bez województwa śląskiego i bez krajowych związków ko-

Zgodnie z tymi postanowieniami sejm Rzeczypospolitej i z jego upoważnienia Prezydent Rzecz. wydał szereg postanowień ustawowych, które wprowadziły monopole skarbowe w całym państwie, nie wyłączając województwa śląskiego, i niektóre inne podatki; a także sejm śląski starał się w swoim zakresie działania o zbliżenie swego ustawodawstwa do poszczególnych ustaw polskich, wydając n.p. finanse samorządowe gmin i powiatów na zasadach polskiej ustawy z 11 sierpnia r. 1923 o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych. Pomimo to ustawodawstwo skarbowe śląskie zachowało dotychczas pewną odrębność w dziedzinie niektórych podatków bezpośrednich i pośrednich oraz administracji skarbowej. Śląsk utrzymuje z własnych dochodów nie tylko administrację skarbową pod kierunkiem swego wydziału skarbowego, ale także administrację ogólną, policję, urzędy robót publicznych, zakłady opieki społecznej i zdrowia publicznego, niemniej szkolnictwo. Część swych dochodów w myśl przepisów statutu organicznego Śląsk przekazuje Skarbowi Państwa. Udział ten pod względem wysokości jest zmienny. Na rok 1939/40 preliminowano z tego tytułu w budżecie państwowym kwotę 6 milionów złotych.

Kwestię prawno-politycznego stosunku Konstytucji śląskiej z 15 lipca 1920 do ustawodawstwa sejmu polskiego przecięła nowa Konstytucja Rzeczypospolitej z 23 kwietnia 1935 postanowieniem w art. 81 ustęp 3., że „ustawa konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920, zawierająca statut organiczny województwa śląskiego, wraz ze zmianami wprowadzonymi ustawami (późniejszymi) zachowuje swą moc z tym, że artykułowi 44 ustawy z dnia 15 lipca 1920 nadaje się brzmienie: „Zmiana niniejszej ustawy konstytucyjnej wymaga ustawy państwowej“ i „że uchyla się art. 2. ustawy z dnia 8 marca 1921 poz. 146.“ Innymi słowy sejm polski zmienić może postanowienia statutu organicznego śląskiego niezależnie od uchwał i od zgody sejmu śląskiego.

Ostatnie zamknięcie rachunkowe budżetu śląskiego za rok 1938/9 wykazało ogólną sumę dochodów z ~~danin~~ w kwocie 122,964 tysięcy złotych, w tym z danin 117,753 tys., a to z podatków bezpośrednich 101,324 tys., z podatków pośrednich 9,041 tys., z opłat stemplowych 7,388 tys. Wśród podatków bezpośrednich naczelne miejsce zajmuje podatek dochodowy (60 mil.), wśród pośrednich podatek od olejów mineralnych (3,7 mil.).

W obec rozszerzenia zwierzchności państwowej polskiej na dwa dalsze powiaty dawnego Śląska Cieszyńskiego rozciągnięto ustawą z 29 marca 1939 poz. 175 moc obowiązującą przepisów o daninach publicznych i monopolach państwowych na ziemie odzyskane na Śląsku (oraz na Spiszu i Orawie). W szczególności dotyczy to postanowień o podatku dochodowym, gruntowym, obrotowym, o opłatach rejestracyjnych, o podatku od kapitałów i rent, od uboju, od energii elektrycznej, od nieruchomości, od lokali, od wynagrodzeń, o opodatkowaniu cukru, olejów mineralnych, piwa, wina i miodu syconego, cukru skrobiowego, tłuszczów, kwasu węglowego, a także mąki i kawy wedle ustawy z 5 sierpnia 1938 o środkach prawnych na popieranie kształtowania cen artykułów rolniczych.

Sejm śląski w r. 1928 upoważnił Radę wojewódzką do zaciągnięcia w Ameryce 7% pożyczki emisyjnej w sumie 11,2 milionów dolarów, spłacalnej w 30 latach w gotówce lub obligacjami tej pożyczki. Pożyczka została użyta na cele gospodarcze gmin, powiatów i województwa.

Dział ~~czwarty~~ piąty.

Długi państwowe.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, jak również przyjęcie gwarancji finansowej przez Skarb Państwa, może nastąpić wedle art. 51 obowiązującej Konstytucji z r. 1935, jak i poprzednio wedle art. 6. Konstytucji marcowej z r. 1921, tylko na mocy aktu ustawodawczego. Prezydent Rzeczypospolitej nie jest upo~~ważniony~~ do zaciągania pożyczek państwowych w czasie, gdy sejm jest rozwiązany (Art. 55), o ile nie otrzymał w tym celu pełnomocnictwa w drodze ustawy. Do zaciągania pożyczek w pewnych wypadkach i granicach upoważnione są na mocy ustaw przedsiębiorstwa skomercjalizowane, a także niektóre fundusze. W praktyce wszystkich państw konstytucyjnych dopuszczalne jest zaciąganie długów bieżących na rachunek przewidywanych przychodów skarbowych i administracyjnych przez naczelne władze dla ułatwienia administracji. Zobowiązania takie jednak nie wykluczają osobistej odpowiedzialności osób urzędowych. ./. ad ~~217~~

~~Wskrzeszone Państwo Polskie od chwili swego powstania było zmuszone oglądać się za~~

./. 218

Dla pożyczek bieżących na potrzeby chwilowe, pokryte przewidywanymi dochodami w niedalekiej przyszłości, najodpowiedniejszą jest forma oprocentowanych ~~bi-~~ ~~letów skarbowych~~, wydawanych przez ministra skarbu. Dla tej formy pożyczek stworzyła podstawę ustawa z 24 marca 1933, uzupełniona przez ustawę z 24 marca 1939 poz. 173. Wedle tej ustawy dozwolone jest wypuszczenie do wysokości 650 milionów biletów skarbowych (w miejsce dotychczasowych 450 milionów), a nadto w nowym statucie Banku Polskiego uznano na Bank skarbowych przyjmowania biletów skarbowych do sumy 600 milionów. Dla pożyczek stałych, długoterminowych, najdogodniejszą jest forma emisji państwowych obligacyj oprocentowanych, dla szerokiej publiczności zaś bardziej pożądanymi są papiery premiowe, zapewniające wygrane obok umiarkowanego procentu.

Wskrzeszone Państwo Polskie w chwili rozpoczęcia samodzielnej działalności zmuszone było oglądać się na

v. 218

pomocą kredytową zagranicą. Okupanci ~~naszego kraju~~
w b. Królestwie Polskim, zwłaszcza Niemcy, opuścili
nasze ziemie wyczerpane i zniszczone, pozostawiwszy
nam w obrocie około 700 milionów marek „polskich",
jako skarb państwowy bez żadnego pokrycia, którego
nigdy nie spłacili. Pierwsze budżety państwowe
kończyły się wielkimi niedoborami, zniszczenie odbu-
dowa kolei żelaznych, dróg i budynków wymagała
koniecznych nakładów, a dochody podatkowe zniszcze-
nia kraju i niezorganizowanej skarbowości nie do-
przyrody. Z pomocą kredytową przyszły nam najpierw
rządy państw sprzymierzonych i Ameryki. Odmowa
na cele, dostarczając nam środków częścią w gotówce,
częścią w ~~[illegible]~~ żywności, materiałach i broni,
w kredycie t. zw. reliefowym. Od owych pierwszych
czasów datują pożyczki nasze zaciągnięte wprost
u państw obcych: amerykańskiego, francuskiego, an-
gielskiego, włoskiego, czechosłowackiego, szwedzkiego,
holenderskiego, duńskiego, szwajcarskiego. Na
podstawie traktatu pokojowego z Austrią objęła
Polska niektóre długi austriackie. Pierwszą pożyczkę
emisyjną zaciągnęliśmy w Ameryce u naszych
rodaków w r. 1920 w 6% pożyczce dolarowej w
sumie niespełna 20 milionów dolarów. Druga

emisyjną pożyczkę włoską 7%-wą na ciężkich warunkach zaciągnęliśmy w r. 1924 we Włoszech w sumie 400 milionów lirów na cele wprowadzenia monopolu tytoniowego, zabezpieczoną na dochodach tego monopolu. Trzecią pożyczkę t. zw. Dillonowską, oprocentowaną na 8%, zaciągnęliśmy w r. 1925 na cele gospodarcze w sumie 35 milionów dolarów. Czwartą pożyczkę emisyjną, t. zw. stabilizacyjną, oprocentowaną na 7%, w sumie nominalnej 62 milionów dolarów i 2 milj. funtów szterlingów zaciągnęło państwo w r. 1927 (na cele stabilizacji waluty za pomocą pokrycia kruszcowego biletów bankowych, a częściowo także na cele inwestycyjne. Dalszych pożyczek emisyjnych zagranicznych Państwo samo (nie zaciągnęło. W r. 1931 państwo zaciągnęło u spółki dzierżawiącej monopol zapałczany pożyczkę w sumie 32,4 miliona dolarów, oprocentowaną na 6½%, którą spółka ~~sama pewna~~ ~~zaczęła~~ zrealizowała w całości ~~lub częściowo~~ w formie pożyczki emisyjnej, przy zwolnieniu obligacyj i kuponów od podatków państwowych i samorządowych oraz od opłat stemplowych.

Długi wewnętrzne, zaciągane przez Państwo, były (w r. 1918) zrazu [illegible] (w formie asygnat). Wkrótce jednak

okazała się w braku innych wpływów możność korzy-
stania z polskiej krajowej kasy pożyczkowej założonej
w Warszawie przez Niemców i wydającej bilety z polską
nazwą „marek polskich" i wizerunkiem Kościuszki. Bi-
letów takich wypuścili Niemcy na niespełna 700 milionów
marek i pozostawili na miejscu znaczny zapas, ponieważ
dzięki zapobiegliwości dwóch polskich ~~d~~yrektorów bankowych,
(Antoniego Brella i Stanisława Karpińskiego) kasa poży-
czkowa przed wyjazdem Niemców została przez nich zajęta
i zapas marek polskich został zamknięty. Rząd polski
pod przewodem Moraczewskiego sięgnął do owego zapasu
i wybijał nowe marki polskie, a jego następcy naśla-
dowali go w tej czynności, powodując spadek wartości
waluty markowej. Wskutek ogromnych wydatków spowo-
dowanych wojną bolszewicką państwo polskie wypuściło
kilkanaście miliardów papierów tytułem pożyczki „Odro-
dzenia", długi te jednak tylko w drobnej części
obciążają dzisiejszy skarb państwa, ponieważ zostały
umorzone za pomocą pożyczki 5% konwersyjnej z roku
1924 na podstawie stosunku wartościowego 1 złoty za 1,800.000
marek polskich. Reszta 5% pożyczki konwersyjnej w r. 1938
wynosiła 157 milionów ~~marek~~ złotych, nadto nie zgłoszono
dotychczas do konwersji obligów do wysokości 1433 milio-
nów marek polskich, mających wartość 800 złotych według
ówczesnego stosunku wartościowego. Wskutek „dewaluacji"

marki polskiej wiąże długi wewnętrzne przestały być
poważnym ciężarem dla Skarbu Państwa, a głównym
ciężarem były do ostatnich lat długi zagraniczne.
W roku 1926 pożyczki zagraniczne wynosiły w walucie
polskiej 2.668 milionów złotych, długi wewnętrzne zaś 236
milionów zł. Po zaciągnięciu w r. 1927 pożyczki stabiliza-
cyjnej zwiększyły się długi zagraniczne do sumy 3.862
milionów zł, długi wewnętrzne zaś do 269 milionów. Po-
życzka zapałczana z r. 1930 zwiększyła długi zagraniczne
do sumy 4.514 milionów zł, równocześnie długi wewnętrzne
wynosiły 540 milionów zł, czyli dziewiąta część długów
zagranicznych a 10% ogólnego obdłużenia Skarbu. W
czasie kryzysu stosunek ten zmienił się radykalnie
z wielu powodów. Polska odtąd nie otrzymywała poży-
czek zagranicznych, oprócz od zaprzyjaźnionego rządu
francuskiego (405 milionów franków i 1.250 milj. fr.). Z
powodu kryzysu Polska zawiesiła spłatę i oprocentowanie
długów w obce państwa, szczególnie Ameryki Północnej,
a długi te stanowiły główną część zadłużenia zagra-
nicę (1624 milionów złotych), długi emisyjne zagra-
niczne wynosiły okrągło 470 milionów złotych (w r. 1938).
Natomiast Państwo w szeregu lat ostatnich korzystało
obficie z kredytu w kraju, zaciągając w pięcioletnim

okresie czasu 1933-1937 wedle dat wpłaconych 1601 milionów złotych w pożyczkach wewnętrznych, dotychczas zaś nowych kilkaset milionów złotych. To wyczerpywanie kredytu wewnętrznego dla celów państwowych nie sprzyja rozwojowi sił gospodarczych kraju i inicjatywie prywatnej, nie da się jednak uniknąć w danej sytuacji politycznej.

Wedle preliminarza budżetu na rok 1939/40 stan długów państwa za październik r. 1938 wynosił 4.913 milionów zł., w tym wszystkie długi zagraniczne razem z długami zamrożonymi w obec obcych rządów wynosiły 2.515 milionów złotych, długi wewnętrzne 2458 milionów zł. Faktycznie długi wewnętrzne były większe, ponieważ nie wszystkie długi administracji państwowej, przedsiębiorstw i monopolów są wciągnięte do księgi długów.

Wydatki budżetowe na spłatę i oprocentowanie długów państwowych wedle budżetu na rok 1939/40 wynoszą 225,7 mil. złotych, w tym na długi wewnętrzne 158,8 mil. zł., na długi zagraniczne 52 mil., na wypłaty z tytułu poręki państwowej 14,9 mil. zł. Na uwagę zasługuje znaczny spadek wydatków na długi zagraniczne, które pomimo zamrożenia głównego trzonu tych długów wynosiły jeszcze w r. 1937/8 89,8 mil. złotych.

Jest to wynikiem znacznego obniżenia oprocentowania zagranicznych długów emisyjnych. Pierwsza 6% pożyczka dolarowa z r. 1920 została zredukowaną na 4 1/2 proc., 7% wa pożyczka stabilizacyjna z r. 1927 również na 4 1/2 proc., 6 1/2 proc. pożyczka zapałczana z r. 1930 na 4 1/4 proc.

Zaznaczyć należy, że spłata i oprocentowanie pożyczki włoskiej (tytoniowej) z r. 1924, zaciągniętej w kwocie 225 milionów lirów i w znacznej części już spłaconej, należy do budżetu monopolu tytoniowego, który preliminował na ten cel 10,606 tysięcy zł., spłata zaś i oprocentowanie pożyczek kolejowych należy do budżetu przedsiębiorstwa Kolei żelaznych (ministerstwa komunikacji), w którym na te cele i inne inwestycyjne preliminowano sumę niespełna 67 milionów zł. i osobno na drogi wodne 9,8 milionów złotych. Z wykazu kredytów objętych księgą głównej oraz kredytów nieobjętych tą księgą dołączonego do budżetu długów państwowych w roku bieżącym okazuje się, że poza wydatkiem ogólnym na długi państwowe w części tych długów, wynoszą inne kredyty poszczególnych działów administracji, przedsiębiorstw, monopolów i funduszów objęte księgą długów państwowych 142,579.006 zł., a nie objęte tą księgą 36,775.490 zł. O tyle więc ciężar długów i zobowiązań państwowych byłby faktycznie większy, niż z danej części budżetu wynika.

Konstytucyjna kontrola długów państwowych należy do komisji, wybieranej z delegatów Sejmu i Senatu.

Dział szósty

Skarbowość samorządu terytorialnego.

Rozdział pierwszy.

Ustrój skarbowości samorządowej.

Nowa Konstytucja państwa z 23 kwietnia 1935 określiła w art. 4 ustęp 3. jasno stosunek samorządu do państwa w słowach: „Państwo powoła samorząd terytorialny i gospodarczy do udziału w wykonywaniu zadań życia zbiorowego.“ Zgodnie z tą zasadą stanowi art. 72, że „Administrację państwową sprawuje administracja rządowa, samorząd terytorialny i samorząd gospodarczy“, art. 75 zaś postanawia, że „Stosownie do podziału Państwa na obszary administracyjne powołuje się do urzeczywistnienia zadań administracji państwowej w zakresie potrzeb miejscowych samorząd wojewódzki, powiatowy i gminny. Samorządy mają prawo w zakresie ustawą opracowanym wydawać dla swego obszaru normy obowiązujące pod warunkiem zatwierdzenia tych norm przez powołaną do tego władzę nadzorczą.“

Wedle tych postanowień Konstytucyjnych także skarbowość samorządowa jest organem administracji pań-

./. 227

której w zakresie lokalnym, podlega nadzorowi organów rządowych lub organów samorządu wyższego stopnia, a Najwyższa Izba Kontroli (art. 77) jest powołaną do kontroli pod względem finansowym nie tylko gospodarki państwa, ale także związków samorządowych i innych związków publiczno-prawnych. W tym samym duchu otrzymały związki samorządowe prawo budżetowe już w r. 1927, gdy obowiązywała Konstytucja marcowa z r. 1921.

./. druk str. 228

228

174

V. PRAWO BUDŻETOWE I RACHUNKOWOŚĆ ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH.

Prawo budżetowe związków samorządowych zostało uregulowane rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 czerwca 1924 (Nr. 51 Dz. u.), oraz rozporz. wykonawczemi ministra spraw wewnętrznych i skarbu, z dnia 22 stycznia 1925 r. i z dnia 28 czerwca 1926 (Nr. 75 Dz. u.). Wedle tych przepisów budżet związku komunalnego zakreśla granice gospodarki finansowej związku w roku obrachunkowym. Zarząd związku komunalnego obowiązany jest granic tych ściśle się trzymać. Jeżeli w ciągu roku obrachunkowego zajdzie potrzeba wydatku nieprzewidzianego lub przewidzianego w niewystarczającej wysokości, to na wydatek taki organ uchwalający winien specjalnie zezwolić w budżecie dodatkowym i jednocześnie wskazać w nim środki pokrycia. Gdy nieprzewidziany wydatek nie da się odroczyć bez szkody dla związku komunalnego, lub gdy wynika z ustawowego obowiązku, zarząd związku może dokonać wydatku, ale jest obowiązany zawiadomić o tem reprezentację związku celem zatwierdzenia wydatku i sposobu jego pokrycia na najbliższem posiedzeniu. Zarząd związku komunalnego układa corocznie preliminarz wszystkich dochodów i wydatków, spodziewanych w następnym roku obrachunkowym i to w takim czasie, by mógł być rozpatrzony, uchwalony i zatwierdzony przez władzę nadzorczą co do pozycji wymagających zatwierdzenia przed rozpoczęciem roku budżetowego. Przynajmniej na 14 dni przed wniesieniem pod obrady związku komunalnego należy preliminarz budżetowy wyłożyć na przeciąg jednego tygodnia celem przeglądania i wnoszenia zarzutów i spostrzeżeń przez zainteresowanych płatników danin komunalnych, których o tem zawiadomić należy publicznem ogłoszeniem. Preliminarz składa się z budżetu administracyjnego i z budżetu przedsiębiorstw komunalnych, w obu budżetach zaś wydatki i dochody dzielą się na zwyczajne i nadzwyczajne. Dochodami zwyczajnymi budżetu administracyjnego są przychody z majątku, funduszów i fundacji związku, czysty zysk z przedsiębiorstw komunalnych, wpływy z opłat, dotacji i podatków, do dochodów nadzwyczajnych zaś należą wpływy ze sprzedaży i likwidacji majątku komunalnego, z podatków inwestycyjnych, z dopłat

./. 229

odsyłać wszelkie zapasy w złocie i w srebrze do centralnej Kasy Państwowej. Odrębną od Centralnej Kasy jest centralna księgowość Ministerstwa Skarbu, do której należy głównie prowadzenie rachunku kredytów wszystkich działów budżetu państwowego, otwieranie kredytów dla wszystkich władz państwowych, kontrola zmian dokonywanych w kredytach, sporządzanie miesięcznych zestawień wpływów i wydatków państwowych i obrotów kasowych, sporządzanie rocznych centralnych zamknięć kasowych i sprawozdań o wykonaniu budżetu państwowego. Centralna księgowość wykonywa wszystkie czynności rachunkowe odnośnie do Centralnej Kasy Państwowej i specjalnych kas nie przydzielonych do Izb skarbowych. Centralna księgowość otrzymuje z departamentu budżetowego na $1^1/_2$ miesiąca przed Nowym rokiem budżetowym preliminarz budżetowy, zatwierdzony ustawodawczo lub prowizoryczny. Jeżeli budżet nie jest we właściwym terminie uchwalony, winny być sporządzone przez ministerstwa i inne władze centralne prowizoryczne etaty szczegółowe, ważne na okres prowizorjum budżetowego i przesłane ministerstwu skarbu przed rozpoczęciem nowego okresu budżetowego. Ministerstwo skarbu po sprawozdaniu i zaksięgowaniu tych etatów przez centralną księgowość przesyła je celem otwarcia kredytów Centralnej Kasie Państwowej i Izbom Skarbowym, oraz Najwyższej Izbie Kontroli do wiadomości. Kredyty nie wyczerpane przez władzę dysponującą w ciągu okresu budżetowego, oraz ulgowego, zostają zamknięte.

Przepisy rachunkowo-kasowe z r. 1921 zostały późniejszemi rozporządzeniami Ministerstwa Skarbu w porozumieniu z Najwyższą Izbą Kontroli częścią uzupełnione szeregiem nowych instrukcji dla specjalnych urzędów, zakładów i funduszów, częścią zaś zmienione w wielu szczegółach. Począwszy od 1 stycznia 1924 wprowadzono także w wydziale skarbowym Województwa Śląskiego rachunkowość wedle ogólnych przepisów rachunkowo-kasowych, obowiązujących w całem państwie. W r. 1924 rozpoczęto w rządzie i w Izbie Kontroli prace, zmierzające do uproszczenia i uporządkowania rachunkowości państwowej i do opracowania ogólnego prawa budżetowego, w myśl kilkakrotnych rezolucji sejmowych.

na urządzenia i zakłady komunalne, z pożyczek długoterminowych, oraz wpływy jednorazowe i przypadkowe. Do wydatków nadzwyczajnych należą wydatki nie związane z normalnym tokiem administracji lub eksploatacji przedsiębiorstw, w szczególności wydatki inwestycyjne, oraz na przedterminowe spłaty długów długoterminowych. Wydatki nadzwyczajne mogą być dokonywane tylko wtedy, gdy istnieje możność ich pokrycia ze środków nadzwyczajnych lub z nadwyżki dochodów zwyczajnych ponad wydatki zwyczajne. Preliminarze budżetowe podlegają w całości zatwierdzeniu władzy nadzorczej, jeżeli zawierają przychody z podatków, opłat drogowych ~~lub dodatków do podatków państwowych~~, albo takie pozycje, które wymagają uchwał podlegających zatwierdzeniu władzy nadzorczej. Władzą powołaną do zatwierdzenia preliminarzy budżetu jest minister spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu, z ich ramienia zaś wojewodowie i dyrektorowie izb skarbowych. Władza nadzorcza powinna zatwierdzić budżet w ciągu 30-tu dni od dnia otrzymania preliminarza lub zażądać w tym terminie potrzebnych wyjaśnień. O ile budżet nie zostanie zatwierdzony przed rozpoczęciem roku budżetowego, to gospodarkę związku komunalnego prowadzi się na zasadzie prowizorjum miesięcznego w granicach jednej dwunastej części wydątków zwyczajnych ubiegłego okresu budżetowego.

Zarządy związków komunalnych obowiązane są prowadzić dokładną rachunkowość pobranych wpływów i dokonanych wydatków, oraz zaległości. Najpóźniej w ciągu 4-ch miesięcy po upływie roku obrachunkowego każdy zarząd związku komunalnego winien złożyć reprezentacji związku do rozpoznania sprawozdanie rachunkowe z wykonania budżetu, oraz z przychodów i rozchodów pozabudżetowych celem uzyskania pokwitownnia. Każdy związek komunalny jest obowiązany prowadzić księgę inwentarza majątku, dającą dokładny obraz stanu majątku z końcem roku obrachunkowego. Związki komunalne są obowiązane przedkładać za pośrednictwem swoich władz nadzorczych ministrowi spraw wewnętrznych i ministrowi skarbu w przepisanych sposobach i terminach budżety i perjodyczne zamknięcia rachunkowe z okresu bieżącego. Minister spraw wewnętrznych lub minister skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych może badać gospodarkę związków komunalnych przez swoich dele-

gatów, którzy mają prawo zasięgać wszelkich informacji, badać uchwały, zwiedzać zakłady, dokonywać rewizji ksiąg i kas. Stosowne zarządzenie wydaje minister spraw wewnętrznych.

Jeżeli związki komunalne mają komunalną kasę oszczędności, wówczas wedle rozporz. Prezyd. Rzeczyp. z dnia 13 kwietnia 1927 (Nr. 38 Dz. u.) kasa taka ma odrębną osobowość prawną, odrębną rachunkowość i majątek. Związek, organizujący Kasę Oszczędności, jest względem niej związkiem poręczającym i jako taki odpowiada za zobowiązania Kasy z tytułu wszelkich wkładów oszczędnościowych.

Wyciąłem

gatów, którzy mają prawo zasięgać wszelkich informacji, badać uchwały, oceniać zakłady, dokonywać rewizji ksiąg i kas. Stosowne zarządzenia wydaje minister spraw wewnętrznych.

Władza nadzorczą nad gminami wiejskimi i nad miastami niewydzielonymi z powiatu jest wydział powiatowy; nad miastami wydzielonymi z powiatu (liczącymi nad 25.000, a w Małopolsce nad 15.000 ludności) i nad związkami powiatowymi jest wydział wojewódzki; nad Warszawą, Gdynią i krajowymi związkami samorządowymi Wielkopolski i Pomorza minister spraw wewnętrznych (w porozumieniu z ministrem skarbu). Kontrolę nad finansową i gospodarczą działalnością samorządu terytorialnego wykonuje obok rad uchwalających i władz nadzorczych także Związek rewizyjny samorządu terytorialnego, jako organ prawa publicznego pod nadzorem ministra spraw wewnętrznych. Do Związku należą miasta wydzielone z powiatów oraz powiatowe i wojewódzkie związki samorządowe. Organami Związku rewizyjnego są: Prezes, Zarząd, Rada i Komisja rewizyjna. Statut nadany przez rozpor. ministra spraw wewnętrznych z 24 kwietnia 1935 (poz. 244).

Uchwały związków samorządowych w sprawie pobierania dodatków do podatków państwowych w normalnych granicach nie potrzebują zatwierdzenia

władzy nadzorczej. Jeżeli jednak dozwolone granice są
przekroczone, n.p. dodatki do podatku gruntowego
ponad 50% lub jeżeli takie zatwierdzenie jest wyraźnie
zastrzeżone w ustawie, n.p. przy opłatach drogowych lub
przy dodatkach do opłat akcyzowych od wyrobu i sprze-
daży trunków, to zatwierdzenie jest konieczne. Uchwały
związków komunalnych w sprawie pobierania samo-
istnych podatków komunalnych wymagają zawsze
zatwierdzenia władz nadzorczych, a to zarówno z
punktu widzenia legalności, jak i celowości tych
uchwał. Podobnie uchwały związków samorządowych
w sprawie zaciągnięcia pożyczek długo- i krótko-
terminowych, wekslowych lub innych, w sprawie
nabywania lub pozbywania nieruchomości lub
objęcia poręki wymagają zatwierdzenia władz
nadzorczych. W sprawie zaciągnięcia pożyczki za-
granicznej lub wypuszczania obligacji decyzja
należy do ministra spraw wewnętrznych w
porozumieniu z ministrem skarbu. Zadłużenie
związków samorządowych nie powinno przekraczać
takiej granicy, aby odsetki od długów razem z
ratami amortyzacyjnymi przekraczały 25% dochodów
zwyczajnych danego związku.

232.

Prawo wymiaru i poboru samoistnych podatków komunalnych należy do władz samorządowych, ale ściąganie ich przymusowe należy do organów skarbowych od czasu wejścia w życie ustawy z 10 maja 1932 poz. 328. o przejęciu egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe. Bliższe postanowienia wydała rada ministrów rozporządzeniem z 25 czerwca 1932. Prawo wymiaru danin komunalnych przedawnia się w ciągu lat pięciu, podobnie jak danin państwowych.

Rozdział drugi.

Finanse samorządowe.

I Wydatki samorządu terytorjalnego.

Z rozwojem kultury wiejskiej i życia społecznego wznoszą się i rosną także potrzeby publiczne i wydatki gmin, jako ośrodków tego życia. W Polsce niepodległej gminy miejskie, a także wiejskie, z natury rzeczy pod wpływem naśladownictwa i potrzeb kulturalnych starają się zbliżyć w swych urządzeniach i w zewnętrznym wyglądzie do gmin zachodnich, a cały samorząd terytorialny odczuwa potrzebę wzniesienia się na wyższy poziom we wszystkich gałęziach swej administracji na polu komunikacji, szkolnictwa, ochrony zdrowia, opieki społecznej, bezpieczeństwa publicznego, wyglądu estetycznego swoich osiedli, spraw gospodarczych. Nadto państwo w swej administracji posługuje się organami samorządu terytorialnego celem łatwiejszego i tańszego załatwienia na miejscu swoich zadań, a często przerzuca na gminy i na powiaty pewne koszta z wypełnieniem tych zadań połączone. Z tych powodów

wydatki samorządu terytorialnego w Polsce szybko wzra-
stały i już w pierwszych latach Rzeczypospolitej stały
się przyczyną głośnych skarg ludności w b. zaborze
rosyjskim, nie przywykłej do samorządu i dopa-
trującej się w samorządzie istotnego źródła przecią-
żenia podatkowego. W rzeczywistości wydatki samorzą-
dowe nie wykraczały poza trzecią część wydatków pań-
stwowych i dziś trzymają się pośrodku tej granicy.
W okresie pomyślnej konjunktury 1928-1930 wzma-
gły się dzięki łatwemu kredytowi państwowemu
wydatki nadzwyczajne na budowle i inne inwestycje
i sprawiły, że ogólna suma wydatków samorządo-
wych gmin i powiatów wraz z Warszawą i woje-
wódzkimi związkami poznańskim i pomorskim
przekroczyła <u>miljard</u> złotych i doszła w r. 1929
sumy 1316 miljonów zł. Wydatki zwyczajne
w tym roku jednak wynosiły 754 mil., a nad-
zwyczajne 562 mil. W latach następnych wydatki
nadzwyczajne przekroczyły 850 miljonów zł. Dało to
pobudkę do rozwinięcia energicznej akcji oszczędnościo-
wej i wywarła nacisk na gminy, aby się ściśle trzy-
mały swoich budżetów. Zresztą najskuteczniejszy wpływ
w tym duchu wywarło przesilenie ekonomiczne.

Wedle preliminarzy budżetowych na rok 1938/9 wydatki związków samorządowych wynosiły ogółem 735 milionów,
w tym zwyczajne 564 "
nadzwyczajne 171 "

Przeszło połowa (51%) sumy wydatków przypada na miasta wydzielone (377 mil.), a z wydatków nadzwyczajnych 60% (103 mil.). Na powiatowe związki samorządowe przypada 18% (133 mil.) sumy ogólnej, na gminy wiejskie przypada przeszło 16% (119 mil.), na miasta niewydzielone przeszło 11% (81 mil.). Z pośród wydatków zwyczajnych pierwsze miejsce zajmują wydatki na zarząd ogólny (141 mil.), drugie miejsce na drogi i place publiczne (76 mil.), trzecie na oświatę (62 mil.), czwarte na zdrowie publiczne (61 mil.), piąte na opiekę społeczną (46 mil.), szóste na bezpieczeństwo publiczne (30 mil.), dalsze na popieranie rolnictwa (15 mil.), na kulturę i sztukę (9 mil.), na popieranie przemysłu (5 mil.). Spłata długów, głównie w miastach wydzielonych, wymagała wydatków w kwocie 70 milionów, z czego tylko 39 mil. na odsetki, reszta 31 mil. na amortyzację. Między wydatkami nadzwyczajnymi pierwsze miejsce zajęły wydatki na drogi i place publiczne (61 mil.), drugie na przedsiębiorstwa (40 mil.), trzecie na oświatę, kulturę i sztukę (21 mil.), dalsze na zdrowie publiczne (16 mil.) i na majątek (16 mil.).

W obec trudności finansowych, w jakich znajduje się budżet państwowy i w obec rosnących potrzeb na wyposażenie armii, floty powietrznej i morskiej, nie można liczyć na nadzwyczajną pomoc ze strony państwa przez przejęcie na Skarb Państwa obowiązków ciążących na gminy bez wynagrodzenia. Zaznaczyć jednak należy, że skromny początek w tym kierunku został zrobiony przez ustawę z 29 marca 1938 poz. 172 o przejęciu przez Skarb Państwa wypłaty dodatku na mieszkanie dla nauczycieli szkół publicznych od dnia 1 kwietnia 1938 w ~~miastach~~ gminach wiejskich, od 1 kwietnia 1939 w miastach niewydzielonych, a od 1 kwietnia 1940 w miastach powiatowych. Do tej kategorii ulg zaliczyć można także dotację państwa w kwocie 10 milionów zł. rocznie uchwaloną w ustawie z 5 sierpnia 1938 poz. 455 Dz. U. na trzy okresy budżetowe: 1938/9, 1939/40 i 1940/41. Z dotacji tej otrzymają miasta ponad 10.000 mieszkańców 3 miliony, inne miasta także 3 miliony i pow. związki samorządowe 3 miliony na pokrycie niedoborów gmin wiejskich. Związki wojewódzkie zachodnie otrzymują 1 milion (600 tysięcy i 400 tysięcy zł.).

237.

183

II. Dochody samorządu terytorialnego

Podstawową ustawą o dochodach samorządu terytorialnego ze źródeł publicznych jest dotychczas ustawa z dnia 11 sierpnia 1923 „o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych." Zmiany tej ustawy dokonane w niektórych szczegółach zostały uwzględnione w nowym jej brzmieniu ogłoszonym przez ministra spraw wewnętrznych pod dniem 26 czerwca 1936 poz. 454. Z późniejszych ustaw zasługuje na uwagę przede wszystkim ustawa o podatku wyrównawczym, obowiązująca obecnie w brzmieniu ustawy z 27 lutego 1937 poz. 104 ze zmianami w ustawie z 10 marca 1939 poz. 132, następnie ustawa z 25 kwietnia 1938 poz. 293 o opłatach rejestrowych od przedsiębiorstw i zajęć, również ustawa z 5 sierpnia 1938 poz. 455 o poprawie finansów związków samorządu terytorialnego, wprowadzająca tymczasową dotację państwową, a między innymi zmianami podatek drogowy. Z innych nowych przepisów przytaczamy tu nowe unormowanie podatku

Komunalnego od publicznego wyświetlania filmów (rozpor. ministra spraw wewnętrznych i skarbu z 14 sierpnia 1936 i z 20 lipca 1938 poz. 417).

Wśród dochodów samorządu ze źródeł publicznych odróżniamy cztery kategorie, mianowicie dodatki do podatków państwowych, udział samorządu w dochodzie z podatków państwowych, samoistne podatki samorządowe i opłaty komunalne.

A. Dodatki do podatków państwowych.

a) Dodatki do podatku gruntowego wedle ustawy o państwowym podatku gruntowym (dekret Prezydenta Rzecz. z 4 listopada 1936 poz. 593) na rzecz związków samorządowych nie mogą dla poszczególnej jednostki podatkowej przewyższać w łącznie 50% ogólnej kwoty państwowego podatku gruntowego wraz z oddzielnym dodatkiem (progresją). W wyjątkowych wypadkach może minister spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu pozwolić na podwyższenie tej normy do 75%, ale tylko w stosunku do tej części podatku gruntowego która nie obejmuje oddzielnego dodatku (progresji). Dodatki samorządowe do podatku gruntowego dzielą się wedle rozpor. ministra skarbu z 17 grudnia 1936 (poz. 646

między związki samorządowe w ten sposób, że na gminy
wiejskie przypada 21%, a w razie podwyżki do 75%
32·5%, na powiatowe związki samorządowe 26%, a
względnie 39·5%, a 3% pozostaje dla izb rolniczych.
W województwach zachodnich gminy wiejskie i
powiatowe związki samorządowe otrzymują po 1·5%
więcej. Na obszarze miast otrzymują miasta wy-
dzielone ~~50%~~ ~~25%, niewydzielone 18·5%, powiatowe~~
~~związki samorządowe 6·5% z normalnego dodatku~~
~~50% więcej~~ 47%, a w województwach zachodnich 50%
czyli całą kwotę dodatku do podatku gruntowego.
Samorząd wojewódzki otrzymuje 5% wpływów samo-
rządowych z dodatku do państwowego podatku gruntowego.
Z najwyższego obciążenia dozwolonego ustawą
miasta wydzielone mogą korzystać do wysokości
90%, miasta niewydzielone do 70%, a związki
powiatowe do 20%. Zamiast dodatku do podatku
wolno miastom nakładać samoistny podatek w odpo-
wiedniej wysokości. Wpływy związków samorządowych
z dodatku do podatku gruntowego ocenia prelimi-
narz budżetu państwa na rok 1939/40 na kwotę 35 milionów zł.

6) Dodatki do podatku od nieruchomości. Podstawą
dla tych dodatków jest ustawa o tymcz. uregulowaniu fi-
nansów komunalnych. Wpływy z tego dodatku ocenia
preliminarz budżetu na 33 mil. zł. Miastom wolno

nabrzyć w miejsce tego dodatku samoistny podatek od budynków w odpowiedniej wysokości.

c) Dodatki samorządowe ~~miejskiego~~ do podatku dochodowego w b. dzielnicy pruskiej. Wynoszą one 4%, 4.5% i 5% od dochodu wedle skali A. i 3% wedle skali B, przyczem od 15 stopnia tej skali, oprócz dochodów z uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę, wypłacanych z funduszów państwowych lub samorządowych. Wpływy z tych dodatków (z miast i pow. związków komunalnych) ocenia preliminarz budżetowy na 17 milionów 26.

d) Dodatki miast do podatku od energji elektrycznej. Pobierane są te dodatki tylko w miastach mających ponad 25.000 mieszkańców z wyjątkiem miast zwolnionych od tego podatku. Wpływy z tego źródła ocenia preliminarz na około 2 miljony złotych.

e) Dodatki do podatków konsumcyjnych w wysokości 30% od napojów winnych i piwa oraz 15% od innych podatków z wyjątkiem podatku od węgla, olejów mineralnych, octów, ~~opłat~~ i spirytusu. Od czasu wprowadzenia monopolu spirytusowego otrzymują związki samorządowe dodatek do opłaty monopolowej od spirytusu w wysokości jednego złotego od litra spirytusu. Wpływy z dodatku do podatków konsum. dzieli się między fundusz pożyczkowo-za-cyjnych, miasta (25%) i pozostałe powiaty (35%).

związki samorządowe (40%). Tak samo dzieli się
także wpływy z dodatków do opłaty monopolowej od
spirytusu z tą różnicą, że potrąca się zeń z góry
jedną piątą część czyli 20 groszy od litra na rzecz
samorządu wojewódzkiego, reprezentowanego w b. zaborze
rosyjskim i austriackim dotychczas przez Skarb Państwa,
w województwie zaś poznańskim i pomorskim na ra-
chunek należnych im dotacyj w sumie 600.000 zł. i
400.000 zł. rocznie. Z reszty potrąca się 4% na rzecz
związków samorządowych województwa śląskiego, pozosta-
łość zaś dzieli się między Komunalny Fundusz po-
życzkowo-zapomogowy, miasta i powiatowe związki
samorządowe w stosunku powyżej podanym. Dalszy po-
dział w obrębie miast i związków powiatowych na-
stępuje na podstawie liczby mieszkańców.

f). Dodatki do patentów akcyzowych przewidzianych w
taryfie monopolu spirytusowego oraz do opłat od
wyrobu i magazynowania napojów winnych mogą
nakładać z zastrzeżeniem zatwierdzenia przez władzę
nadzorczą gminy miejskie na swoim obszarze i powia-
towe związki samorządowe poza tym obszarem do
wysokości 100% od wyrobu i 200% opłat od sprzedaży
wyrobów. Powiatowe związki obciążane są wyprawne

podział pobranej sumy w gminach z tego tytułu tym gminom w ciągu 14 dni po otrzymaniu dodatków.

g) Dodatki do podatku (opłaty) od przeniesienia nieruchomości na rzecz miejskich samorządowych wynoszą 50% opłaty państwowej. Przypadają one miastom na ich obszarze, a powiatowym związkom komunalnym na obszarze gmin wiejskich. Podział otrzymanej sumy należy też od związków powiatowych tym gminom, na których obszarze nieruchomości się znajdują.

h) Dodatki do podatku od spadków i darowizn w wysokości 10% wpływają w całości do Komunalnego Funduszu Pożyczkowo-Zapomogowego.

i) Dodatki do opłat stemplowych w byłym zaborze rosyjskim mogą pobierać gminy wiejskie od aktów notarialnych do wysokości 50% opłaty stemplowej. Uchwały takie gmin wymagają zatwierdzenia władzy nadzorczej.

B. Udział samorządów w dochodzie z podatków państwowych

a) Udział w podatku dochodowym. Udział ten miast i powiatowych związków komunalnych we wpływach podatku dochodowego przypisanego na ich obszarze wynosi 15%, Warszawy zaś 20%. Jeżeli ogólny dochód podatnika przekracza 48.000 zł., na ten wypadek ustawa z 5 sierpnia 1938 zarządza ewentualny podział udziału, – (jeżeli

na dochód podatnika w dziale I składają się w całości lub w części dochody z gruntów, lasu, przedsiębiorstw przemysłowych lub handlowych położonych poza obrębem miasta lub powiatu, w którym podatek przypisano, wówczas udział należy podzielić w ten sposób, że miasto lub związek powiatowy otrzymuje wedle przypisu z góry 25% a względnie 50%, resztę zaś udziałów dzieli się w stosunku do dochodu z poszczególnych źródeł bez uwzględnienia odliczeń z art. 10 ustawy o podatku dochodowym, a część przypadającą na dochody z gruntów, lasów i przedsiębiorstw otrzymują miasta lub gm. wiejskie samorządowe, na których obszarze te przedsiębiorstwa się znajdują. Cząstkę resztę dochodu z innych źródeł otrzymuje miasto lub związek powiatowy miejsca przypisu. Jeżeli podatek dochodowy został wymierzony od dochodu z dwu lub więcej zakładów przemysłowych lub handlowych położonych na obszarze dwu lub więcej miast lub powiatów, udział dzieli się między zainteresowane miasta i powiaty w stosunku do sumy wynagrodzeń wedle działu II ustawy o państwowym podatku dochodowym osiągniętych w ostatnim okresie wymiarowym dla podatku dochodowego przez pracowników umysłowych i fizycznych w każdym z zakładów, według wzoru. Jeżeli zakład znajduje się na obszarach graniczących z sobą miast lub gmin wiejskich, wówczas dokonywa się podziału udziału na podstawie ugody związków interesowanych, a w braku ugody rozstrzyga [illegible]

bliższa wspólna władza nadzorcza. Od jej decyzji służy
odwołanie[x] do wyższej władzy nadzorczej, która rozstrzyga
ostatecznie. Zastrzeżenia te dotyczą tylko uchwał większych
ponad 48.000 złotych i obowiązują także w województwach
zachodnich poza pobieraniem dochodu z dodatków do
podatku dochodowego na zasadzie art. 24 ustawy o podatku
dochodowym. Prawo do udziałów jednak mają tylko te
gminy i powiaty, którym przysługuje prawo do tych
dodatków. Podstawą dla obliczenia udziałów miast i

b) ~~Udział w państwowym podatku od obrotu.~~ związków samorządowych w dochodach z
powiatowych jest tylko połowa wpływów z
podatku dochodowego jest tylko nie fundowanych, a 5/7
tego podatku w dziale dochodów fundowanych. Wpływy z
wpływów w dziale dochodów fundowanych preliminowano w
podatku dochodowego na rok bieżący preliminowano w
sumie 325 milionów, udział zaś samorządów oceniono
na około 43 milionów zł.

b) Udział w podatku obrotowym wynosi 15·5% wpływów,
preliminowanych w sumie 290. milionów zł. Udział
ten oceniono w preliminarzu na około 46 milionów zł.
Pobierane ~~ceny~~ dodatki do ceny świadectw przemy-
słowych zastąpione będą z dniem 1 stycznia 1940
na mocy ustawy z 25 kwietnia 1938 poz. 293 udziałem
w opłatach rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć. Wpływy
z dodatku komunalnego w scalonym podatku od obrotu

będą określone po potrąceniu 4% na rzecz związków
komunalnych na obszarze województwa śląskiego po-
między związki samorządowe tak, jak są określone
wpływy z dodatków do podatków państwowych od spożycia,
zużycia, względnie podatków, z tą różnicą, że 35%
wpływów z tego źródła przypadające na rzecz ko-
munalnego funduszu pożyczkowo-zapomogowego
przeznaczone będą wyłącznie na powiększenie fun-
duszu zapomogowego i rozdzielane będą przede wszystkiem
pomiędzy miasta, które wskutek ścalenia podatku
poniosą uszczerbek w swoich dochodach. Jeżeli przed-
siębiorstwo przemysłowe oprócz zakładu przemysłowego
prowadzi zakład handlowy na obszarze innego miasta
lub gminy wiejskiej, należy podzielić udział między związki
samorządowe, w których obrębie znajdują się zakłady,
w stosunku do sumy wynagrodzeń w rozumieniu
działu II ustawy o podatku dochodowym, osiągniętych
w ostatnim okresie wymiarowym przez pracowników w
każdym z tych zakładów. Jeżeli zakład położony jest
na obszarach graniczących z sobą miast lub gmin
wiejskich, wówczas dzieli się udział w podatku obrotowym
na podstawie ugody interesowanych związków samo-
rządowych. W braku takiej ugody rozstrzyga najbliższa
wspólna władza nadzorcza, biorąc pod uwagę także
liczbę pracowników wymienionych i firmowych zakładów.
Od tej decyzji służy odwołanie do władzy wyższej, która
rozstrzyga ostatecznie.

c) Udział w dochodzie z opłat rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć. Opłaty te pobiera się na rzecz samorządu terytorialnego, izb przemysłowo-handlowych, izb rzemieślniczych oraz szkół zawodowych. Pobór opłat wedle taryfy podzielonej na 4 klasy wedle rodzaju miejscowości (Warszawa, wielkie miasta, miasta, gminy wiejskie) należy do zarządów miast i gmin na podstawie deklaracji zobowiązanych. Wpływy z opłat [przyznanych] związkom samorządu terytorialnego dzieli się między związki samorządowe terytorialne (około 4 milionów) czyli około 4 milionów zł. (50%), izby przemysłowo-handlowe i rzemieślnicze (20%) i szkoły zawodowe z prawem publiczności (około 6 milionów) (30%). Podział pomiędzy związki samorządowe wedle zasad art. ustawy z 5 sierpnia 1938 i art. 8 ustawy o finansach samorządowych. Powiatowe związki samorządowe są obowiązane połowę sumy otrzymanej tytułem udziału w opłatach wypłacić tym gminom wiejskim, na których obszarze te przedsiębiorstwa i zajęcia się znajdują.

d) Udział w dochodzie z podatku od lokali: Podział dochodu z podatku od lokali wprowadzony przez ustawę z dnia 14 listopada 1935 poz. 505 został dekretem Prezydenta Rzeczyp. z 14 stycznia 1936 poz. 13 w ten sposób zmieniony, że 41,25% otrzymują gminy miejskie, 34% fundusz rozbudowy miast, 23% fundusz kwaterunkowy, a 1,75% Skarb Państwa na pokrycie kosztów poboru wspólnego.

C. Samoistne podatki samorządowe.

a/ Podatek drogowy opiera się obecnie na ustawie z 5 sierpnia 1938 poz. 455 Dz. U. i na rozporządzeniu ministrów spraw wewnętrznych, skarbu i komunikacji i komunikacji z 27 września 1938 poz. 530. Podatek ten może być pobierany przez województwa związki samorządowe na budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich, przez powiatowe związki samorządowe na budowę i utrzymanie dróg gminnych i przez miasta wydzielone z powiatowych związków samorządowych na budowę i utrzymanie dróg w obrębie tych miast. Podatek drogowy obciąża: a) grunty na obszarze danego związku do 75% podatku gruntowego bez oddzielnego dodatku i ulg (progresji i degresji), a w wypadkach zasługujących na uwzględnienie może minister spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu zezwolić na podwyższenie normy nie więcej jednak niż o 50%; b) przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe, wykupujące świadectwa przemysłowe i karty rejestracyjne, a od 1 stycznia 1940 same tylko karty rejestracyjne do 15% cen świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych, a od 1 stycznia 1940 do 25% ceny kart rejestracyjnych – od zakładów zaś i przedsiębiorstw zatrudniających tych kart – od zakładów zaś i przedsiębiorstw zatrudniających

ponad 100 pracowników 50%. Minister spraw wewnę-
trznych może podnieść te normy o 50%; c) 3·5%
podstawy wymiaru podatku od nieruchomości, wzglę-
dnie i ~~dos~~ale ego wymiaru tego podatku od domów
czasowo wolnych od tego podatku. W miastach wydzie-
lonych łączne obciążenie dodatkiem do podatku od
nieruchomości i podatkiem drogowym nie może
przewyższać 7% podstawy wymiaru podatku od
nieruchomości. Podatkiem drogowym w miastach
wydzielonych mogą być obciążane tylko nowowznie-
sione budowle oraz części nadbudowane i przebudowane
czasowo wolne od tego podatku. Nieruchomości opła-
cające koszta pierwszego urządzenia ulic i placów
na mocy art. 174 ustawy z dnia 14 lipca 1936 poz. 405
o prawie budowlanym są wolne przez lat 6 od
podatku drogowego. Wpływy z podatku drogowego
mogą być użyte wyłącznie na cele wskazane.
Suma podatku drogowego nie może przekraczać
sumy wydatków związku samorządowego na budowę
i utrzymanie dróg oraz na spłatę i oprocentowanie
pożyczek długoterminowych zużytych na cele drogowe,
a w powiatowych związkach także na zapomogi
na cele drogowe dla gmin wiejskich i miast niewy-
dzielonych, zmniejszonej o sumę wpływów budżetowych
na cele drogowe. Wymiar i pobór podatku drogowego

na rzecz poznańskiego i pomorskiego wojewódzkiego związku samorządowego będzie dokonywany przez wydziały powiatowe i zarządy miejskie miast wydzielonych łącznie z wymiarem i poborem tego podatku na rzecz miast i związków powiatowych.

b). Podatek wyrównawczy na rzecz gmin wiejskich został na nowo unormowany ustawami z 27 lutego 1937 poz. 104 i z 10 marca 1939, poz. 132. Celem podatku wyrównawczego jest pokrycie niedoboru budżetowego gmin wiejskich, jeżeli wykorzystanie wszystkich źródeł z ustawy z 11 sierpnia 1923 nie wystarcza dla osiągnięcia równowagi budżetowej. Podatek ten, w praktyce bardzo uciążliwy, nakładają gminy wiejskie na płatników państwowych podatków: gruntowego, przemysłowego i od nieruchomości. Ogólna suma tego podatku nie może przekraczać niedoboru i nie może być wyższa od ilości złotych równej ilości hektarów gruntów w danej gminie opodatkowanych, pomnożonej przez 0·25 na obszarze wojew. poznańskiego, przez 0·50 na obszarze wojew. pomorskiego i województw małopolskich, przez 1,5 na obszarze wojew. wschodnich, nakoniec przez 2 na obszarze wojew. centralnych wraz z białostockiem. Jak widzimy, podatek ten jest najwyższym na obszarze b. zaboru rosyjskiego, skąd dostał się do reszty Polski.

Podatek ten jest pobierany w równych ratach półrocznych, odpowiadających terminom płatności podatku gruntowego. Ogólna suma podatku podlega w każdej gminie podziałowi między płatników w stosunku do przypadających na nich podatków. Jeżeli pomimo nałożenia tego podatku gminy wiejskie nie są w stanie pokryć ~~wy~~ wydatków budżetowych, mogą na podstawie uchwały rady gminnej zatwierdzonej przez wydział powiatowy oraz przez wojewodę po wysłuchaniu opinii wydziałów wojewódzkiego powiększać mnożnik w ~~p~~ dwóch pierwszych ~~kategoriach~~ grupach województw o 0,50; w okręgach następnych zaś o 0,25. Po zniesieniu od świadectw przemysłowych podatku przemysłowego od świadectw przemysłowych wchodzą w jego miejsce jako podstawa wymiaru karty rejestracyjne od zakładów, przedsiębiorstw i zajęć. Dla tych przedsiębiorstw i zajęć, które rozpoczęte będą w r. 1940, podstawę wymiaru podatku wyrównawczego stanowić będą ceny kart rejestracyjnych pomnożone przez cyfrę 4 w stosunku do zakładów i przedsiębiorstw w okręgach I, IIa i III, które zatrudniają ponad 100 pracowników, a przez cyfrę 2 w stosunku do pozostałych przedsiębiorstw i zajęć.

c) Podatek inwestycyjny. - Podatek ten jest nadzwyczajnym, ma jednak wielkie znaczenie dla inwestycyj

w miastach. Nakładać go mogą tylko gminy miejskie, a na obszarze gmin wiejskich powiatowe związki ko-
munalne w formie ~~samoistnego~~ dodatków do podatków państwowych i do samoistnych podatków komunalnych, w wysokości nie przekraczającej 50% tych podatków, a względnie dodatków. Podatek ten może być uchwalony tylko na ściśle określone cele inwestycyjne, mianowicie na powiększenie majątku komunalnego, na gruntowny remont zakładów i urządzeń dobra publicznego, na naprawę szkód wyrządzonych klęskami żywiołowymi i t. p., tylko w razie wyczerpania innych środków do-
chodu.

d) Podatek od kopalń węgla soli, lub ropy naftowej, jest odrębnym podatkiem inwestycyjnym w gminach, w których znajduje się kopalnia z wyjątkiem kopalń i żup solnych będących w zarządzie państwa. Podatek ten wymierza się od ilości wydobytego materiału i nie może przenosić 1% ceny sprzedażnej. Podatek może być różniczkowany według gatunków mine-
rału (węgiel kamienny i brunatny, ropa surowa i spa-
rafinowana?, sól kamienna i warzona). Jako cenę soli przyj-
muje się cenę, za którą kopalnia odstępuje sól mono-
polowi. Uprawnione do poboru są gminy i powi-
aty, na których obszarze znajduje się kopalnie, budowle pomocnicze i inne przynależności. Wpływy z podatku winny być w całości wydatkowane na inwestycje w tych samych miejscowościach.

e) Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk.

Podatek ten powinny miasta obowiązkowo wprowadzić, gminy wiejskie mogą. Dochód miast z tego podatku jest mały, szczególnie miast mniejszych. W r. 1937/8 przyniósł ten podatek 6,637 tysięcy zł., z tej kwoty na miasta wydzielone przypada 6,032 tysięcy złotych.

D. Kategorji tego podatku należy

f) Podatek komunalny od publicznego wyświetlania filmów, wprowadzony w r. 1932, normuje na nowo rozp. ministrów z 17 sierpnia 1936 i z 20 lipca 1938 powyżej przez wspomniane. Wysokość tego podatku, pobieranego w formie dodatku procentowego do ceny biletów wstępu różniczkuje się w zależności od liczby mieszkańców gminy, w której wyświetla się filmy. Filmy opatrzone stampilią „temat polski" korzystają z ulgowej stawki podatku. Stawka podatku komunalnego od wyświetlania filmów nie może przekraczać w mieście Warszawie 60%, a od filmów „temat polski" 5% ceny biletu, w miastach nad 100 tysięcy mieszkańców 35% i 3% tej ceny, nad 25 tysięcy 25% i 3%, nad 10 tysięcy 15% i 3%. Na programy, w skład których wchodzą wyłącznie filmy krótkometrażowe, stawka nie może przekraczać w Warszawie 20%, w miastach nad 100 tysięcy 15%, w mniejszych (nad 25 tysięcy) 10%, w miastach nad 10.000 5% ceny biletów

g) Podatek samoistny od gruntów na obszarze gmin miejskich może być na obszarze b. zaboru rosyjskiego nakładany na grunty państwowe w takiej wysokości, w jakiej są obciążone sąsiednie podobne grunty dodatkami do państwowego podatku gruntowego. Z dozwolonego ustawą z 15 czerwca 1923 najwyższego obciążenia (gruntów i) budynków pobieranych na obszarze gmin miejskich podatkami komunalnymi korzystać mogą gminy miejskie do wysokości 40%, a powiatowe związki komunalne do 50%. Przepis ten, utrzymany (w mocy w r. 1936) w ustawie z r. 1923, wchodzi w kolizję z innym przepisem, że gminy miejskie nie mają wyboru, jaki mają miasta, czy chcą nałożyć dodatki do podatku gruntowego i od nieruchomości, lub samoistny podatek gruntowy i od nieruchomości.

h) Podatek od zbytkowych pomieszczeń (i lokalowy), od zaprotestowanych weksli (1/2 procentu od sumy wekslowej), od plakatów, szyldów, anonsów, od prawa polowania, od psów.

i) Inne podatki samoistne na rzecz miast

i powiatowych związków komunalnych z tym zastrze-
żeniem, że podatki komunalne nie mogą być
nakładane na majątek, renty i kapitały, ani
na posiadanie przedmiotów majątkowych, że źródeł
obciążonych podatkami samorządowymi nie
wolno ponownie obciążać samoistnymi po-
datkami z wyjątkiem podatków przeznaczonych
na ściśle określone cele inwestycyjne, pobie-
ranych w wyjątkowych wypadkach przez ozna-
czony okres czasu i nie przenoszących 50%
podatków komunalnych. Władzą na~~[illegible]~~czelną,
powołaną do zatwierdzania uchwał dotyczących
podatków samoistnych jest minister spraw
wewnętrznych w porozumieniu z ministrem
skarbu, ministrowie ci jednak mogą przelać
to prawo na władze nadzorcze wojewódzkie
i na wydziały powiatowe.

~~Samorząd wojewódzki otrzymuje 10% wpływów~~
~~związków samorządowych: podatku od nieru-~~
~~a) z dodatków do państwowego podatku o~~[illegible]~~owym~~
~~chomości;~~
~~b) z udziału w państwowym podatku gruntowym, także~~
~~z podatku gruntowego w porozumieniu~~
~~c) określi minister skarbu w porozumieniu~~
~~z ministrem spraw wewnętrznych.~~

D.) Opłaty samorządowe i specjalne dopłaty.

Związki samorządowe mają prawo we własnym zakresie bez zatwierdzenia ze strony władz nadzorczych, a nawet są obowiązane, pobierać:

1) opłaty za używanie komunalnych urządzeń i zakładów dobra publicznego;

2) mogą, lubo nie muszą, pobierać opłaty administracyjne za czynności i pośrednictwa urzędowe organów komunalnych, byle nie zbyt wysokie, inaczej władza nadzorcza miałaby prawo je zawiesić lub znieść;

3) są obowiązane pobierać opłaty, a raczej ceny za używanie przedsiębiorstw komunalnych, względnie muszą w takiej wysokości, aby koszta były pokryte, w przeciwnym razie władze nadzorcze mogą nakazać ich podwyższenie;

4) mogą, a nawet są obowiązane pobierać specjalne <u>dopłaty</u> od właścicieli nieruchomości, przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych, którym urządzenia i zakłady dobra publicznego oraz przedsiębiorstwa komunikacyjne (a z specjalną wedle ustawy z 17 marca 1932) właśnie największą ~~Po~~

przynoszą szczególne korzyści gospodarcze lub udogo-
dnienia, — na pokrycie kosztów ich założenia i
utrzymania. Wysokość specjalnej dopłaty winna
być stopniowaną w stosunku do wartości osią-
gniętych korzyści gospodarczych i udogodnień
po wysłuchaniu opinji Komisji wybranej w tym
celu w pobaniu z grona płatników specjalnej do-
płaty. To samo uprawnienie służy krajowym
(wojewódzkim) związkom komunalnym w stosun-
ku do gmin miejskich i pow. związków komunal-
nych na pokrycie kosztów założenia i utrzymywa-
nia zakładów i urządzeń dobra publicznego, a
powiatowym związkom komunalnym w sto-
sunku do gmin miejskich na ich obszarze,
niewydzielonych z powiatów.

Ustawa z 11 sierpnia 1923 utrzymała w mocy
dotychczasowe opłaty targowe, drogowe, taksy szpitalne
i inne. Nowe ustawy wprowadziły w nich pewne
zmiany i uzupełnienia. W szczególności ustawa
z 5 sierpnia 1938 poz. 455 stanowi co do opłat
drogowych, że z dniem 1 kwietnia 1939 uchyla się
przepisy art. 19 i art. 23 ustawy z 10 grudnia 1910
Nr 6 z r. 1921 o budowie i utrzymaniu dróg.

pobieranych w części dotyczącej wymiaru i poboru opłat i specjalnych dopłat drogowych. Na podstawie uchwały organu stanowiącego, zatwierdzonej przez władzę nadzorczą, związek samorządowy wojewódzki każdy powiatowy może pobierać na budowę drogi o twardej nawierzchni specjalne dopłaty od tych właścicieli gruntów i nieruchomości, przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych, którym budowane drogi przynoszą korzyści lub udogodnienia. Specjalne dopłaty na budowę nie mogą przekraczać 35% kosztów budowy drogi o nawierzchni szutrowej, szerokości nie przekraczającej 5 metrów, po potrąceniu świadczeń w naturze, oraz nie mogą obciążać właścicieli w pasie przydrożnym szerszym niż 3 km. z każdej strony drogi. Pobór tej dopłaty może trwać najwyżej lat 10. Na podstawie zatwierdzonej przez władzę nadzorczą uchwały organu stanowiącego związek samorządowy może pobierać na utrzymanie dróg specjalne dopłaty od osób nadmiernie zużywających drogi.

L Co do kosztów budowy i utrzymania ulic i placów w miastach wprowadziła nowe ciężary na właścicieli działek przyległych do ulic i placów ustawa z

dnia 14 lipca 1936 poz. 405 ~~z art. 174~~ o prawie budowlanym w art. 174, który stanowi, że gminom wolno przenieść koszta urządzenia i utrzymywania ulic i placów do szerokości 20 metrów na właścicieli działek przyległych do tych ulic i placów z uwzględnieniem ich korzyści, a także na właścicieli działek nie przyległych lub przedsiębiorstw, jeżeli osiągają stąd korzyści. Oprócz zwrotu wartości gruntów stanowiących własność gminy mogą być przełożone na właścicieli działek a) koszty budowy jezdni i chodników w wysokości nie przekraczającej w miastach powyżej 75.000 mieszkańców kosztów wybrukowania jezdni z bazaltowej drobnej kostki z zalaniem spoin masą bitumiczną i kosztów ułożenia chodnika z płyt betonowych na piasku z zalaniem spoin cementem i ułożeniem krawężnika betonowego, lecz bez kosztów urządzenia podłoża jezdni; b) koszty ułożenia przewodu wodociągowego i kanalizacyjnego. Koszty te mogą być ściągnięte w drodze administracyjnej. Nieruchomości opłacające koszta pierwszego urządzenia ulic i placów na mocy art. 174 ustawy powyższej wolne są przez lat 6 od podatku drogowego. Myta drogowe zniesiono w Polsce już w

ustawie z r. [illegible]/1920 „kopytkowe" w ustawie o państwowym
podatku drogowym z r. 1931, utrzymano tylko „przewozowe"
na szosach.

Opłaty targowe od artykułów żywności dostarczonych
przez rolników są dozwolone tylko w razie sprzedaży
tych artykułów w miejskich halach targowych. Uchwały
takie nie podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej.
Taksy szpitalne w szpitalach komunalnych lub pow-
stających pod zarządem gmin lub pow. związków ko-
munalnych ustanawia na obszarze b. zaboru rosyj-
skiego na mocy ustawy sanitarnej i ustawy o po-
kryciu kosztów leczenia (z 29 marca 1926 poz. 214) wła-
dza komunalna nadzorcza; w innych dzielnicach obo-
wiązują specjalne przepisy. Na pokrycie kosztów le-
czenia ubogich chrześcijan i żydów pozwala ustawa z
19 marca 1925 poz. 255 rozkładać koszta na płatników
podatków gminnych w formie dodatków do samo-
istnych podatków gminnych i dodatków do podatków
państwowych na podstawie statutu, zatwierdzonego
przez władzę nadzorczą.

Dochody z opłat samorządowych nie odgrywają w budżetach
związków samorządowych dotychczas pierwszorzędnej roli. W
r. 1937/8 przyniosły opłaty administracyjne ogółem 12 mil. zł.,
opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów 18 mil. złotych.

E/. Majątek i Przedsiębiorstwa i Długi Komunalne.

Majątek złożony z nabytej ziemi, w budynkach, w terenie i
estetyczne wyposażenie miasta w ulice, place, parki,
ma dla skarbowości samorządowej główne znaczenie
ograniczenia wydatków na wynajem budynków na
cele administracyjne, szkolne, sanitarne, targowe i
lepszego spełniania zadań publicznych. Od-
inne, oraz
zwiększania majątku komunalnego
wrotną stroną
zaciągniętych na cele
jest zawsze wzrost długów
majątkowe i przedsiębiorstw komunalnych. Z tego
powodu wskazaną jest kontrola władz nadzorczych
nad interesami majątkowymi i kredytowymi miast
samorządowych przekr-
komunalnych. Długi miast
miliarda złotych, a niektóre były tak
czyły sumę
niedpatrznie zaciągane za granicę w okresie pomyślnej
koniunktury gospodarczej i kredytowej, że państwo z tytułu
spłaty tych pożyczek przyjąć
musiało
część
na siebie
swej poręki
do swego budżetu. Związki komunalne jednak nie
mogą obejść się bez kredytu już dlatego, że w
interesie publicznym podejmują się zakładania i pro-
wadzenia przedsiębiorstw, z których niektóre, jak
tramwaje, elektrownie, gazownie, rzeźnie, hale tar-
gowe, nie są bez znaczenia dla finansów samorzą-

ol
sa
dr
jo
br
ne
/n
W
na
39
ch
ne
n
N
z
w
g
dp
g
L 9e
2
w
m
je
po

dowych. Liczba przedsiębiorstw komunalnych w Polsce dosięga dwóch tysięcy (w r. 1937 - 1.800), z nich tylko drobna część jest wyodrębniona, ogromna większość jest prowadzona we własnym zarządzie. Niektóre przedsiębiorstwa komunalne, jak wodociągowe, kanalizacyjne, rzeźnie, hale targowe, mają charakter zakładów dobra publicznego ze względów zdrowotnych i aprowizacyjnych. W r. 1937/8 zwyczajne wydatki przedsiębiorstw komunalnych w Polsce wyniosły 279 milionów zł., przychody zaś 340 milionów czyli więcej o 61 milionów. Nadwyżki dochodów dały elektrownie, gazownie, tramwaje, nawet rzeźnie, wodociągi i kanalizacje w wielu miastach, co nie odpowiada charakterowi publicznemu tych zakładów. Natomiast szpitale i zakłady opiekuńcze wymagające z natury swej dopłat z funduszów komunalnych, które w r. 1937/8 wyniosły 11 milionów zł. Niektóre wielkie gminy utrzymują także cegielnie, betoniarnie, zakłady aprowizacyjne, w zarządzie (których często nie okazują się dobrymi gospodarzami (Warszawa, Lwów).

Dla ułatwienia kredytu miastom komunalnym już za czasów zaborowych powołano do życia w b. Galicji w r. 1883 Bank Krajowy, któryż oprócz kredytu osobowego wydawał obligacje komunalne, co obecnie czyni także jego następca, Bank Gospodarstwa Krajowego. W Wielkopolsce utrzymał się Komunalny Bank Kredytowy w

Poznaniu, jako komunalny bank związkowy. W Toruniu
była czynna Pomorska Krajowa Kasa pożyczkowa, która
w r. 1932 przekształciła się na Komunalną Kasę oszczę-
dności. W Polsce niepodległej już w r. 1919 powstał
Polski Bank Komunalny w Warszawie pod formą
spółki akcyjnej, której akcjonariuszami są związki
samorządowe przy udziale komunalnych kas oszczę-
dności i instytucyj prawa publicznego. Także ten
bank jest uprawniony wydawać obligacje komu-
nalne. Obydwa banki pożyczkowe wraz z Wojewódzkim
Bankiem Pożyczkowym miały z początkiem r. 1938
w ~~obiegu~~ 23 milionów zł. kapitału zakładowego z re-
zerwami, miały w obiegu 39 milionów obligacyj i
33 miliony wkładów. Zakładami samorządu tery-
torialnego są również Komunalne Kasy oszczędności,
które są najważniejszym i obfitym źródłem kredytu
dla związków samorządowych. Kasy te, zorganizowane
na zasadach rozporz. Prezyd. Rzeczypospolitej z dnia 13
kwietnia 1927 i 24 października 1934 (poz. 860), rozpo-
rządzają obecnie sumą przewyższającą miliard
złotych czerpaną głównie z wkładów oszczędnościo-
wych (około 800 milionów złotych). Nadto gminne ⌐
¬ coraz większego znaczenia dla finansów
F Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe rozporządzają kapi-
tałem około 20 milionów zakładowym i wkładowym.

~~należna~~ związków samorządowych nabiera Fundusz pożyczkowo-zapomogowy dzięki wyposażeniu go pewnymi dochodami podatkowymi. Fundusz ten, utworzony na mocy rozporz. Prezydenta Rzeczyp. z 1 czerwca 1927 dzieli się na dwa działy, na fundusz pożyczkowy, udzielający pożyczek gminom miejskim i powiatowym związkom komunalnym oraz związkom międzykomunalnym oraz f na komunalny fundusz zapomogowy, udzielający tym związkom zasiłków. Do funduszu wspólnego pożyczkowo-zapomogowego wpływa 10% dodatek do podatku od spadków i darowizn i ... 35% w dodatkach komunalnych do podatków od spożycia, użycia i produkcji, dalej do podatków od spożycia, użycia i produkcji do funduszu zapomogowego zaś także wpływa 10% dodatkach komunalnych do ~~opłaty monopolowej od~~ ~~spirytusu~~ cenny świadectw przemysłowych, a od 1 stycznia 1940 w opłatach rejestrowych od przedsiębiorstw i zajęć (ob. wyżej str. ..). Komunalny fundusz pożyczkowy miał z początkiem roku 1938 do dyspozycji 10 milionów zł. i sumę niespłaconych pożyczek 21 milionów zł., fundusz zapomogowy zaś miał do dyspozycji około 9 milionów, wypłacił zaś w ciągu roku 1937 zapomóg 6,5 miliona złotych.

